

Rok I – Tom I – Numer III

Kolegium Redakcyjne
Redaktor Naczelny
Sebastian Czechowicz

Redaktorzy
Kamil Łakomy
Katarzyna Czeszejko-Sochacka
Michał Grudecki
Anna Smędra

Sekretarze Redakcji
Jacek Świecki
Wiktoria Wojtowicz
Jan Stajnko

Rada Naukowa czasopisma
Zoran Burič
Jozef Čentéš
Jaroslaw Dvorak
Balázs Gellér
Maria Nováková
Suad Orlič
Stanisław Hoc
Ewa Gruza
Katarzyna Laskowska
Agnieszka Liszewska
Olga Sitarz
Andrzej Szwarc

Adres e-mail redakcji
przegladkarnistyczny@gmail.com

Wydawca
Fundacja Nauka – Innowacje – Rozwój
KRS: 0001204687
REGON: 54337644300000
NIP: 5512675815

Adres e-mail wydawcy
fundacjanir@gmail.com

ISSN 3072-4082

Czasopismo jest indeksowane w następujących bazach

Spis treści

1. Michalski Michał, Paulina Waszkiewicz *Premises for the application of a therapeutic measure to juvenile perpetrators of sexual offences* 5

2. Patora Krystyna *Selected practical issues related to criminal liability for waste storage (international, EU and Polish perspectives)*..... 23

3. Stemplowska Amelia *Polski system prawny a odpowiedzialność prawna nieletnich - transformacja, dylematy, współczesne wyzwania*..... 42

4. Panek Aleksandra *Cyberprzestępstwa na gruncie prawa międzynarodowego i krajowego*..... 57

5. Pereszlucha Kamil *Sprawozdanie z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Współczesne prawo karne w obliczu wyzwań XXI wieku: Doktryna, legislacja, praktyka" (29 sierpnia 2026 r.)*..... 71

Table of contents

1. Michalski Michał, Paulina Waszkiewicz *Premises for the application of a therapeutic measure to juvenile perpetrators of sexual offences* 5

2. Patora Krystyna *Selected practical issues related to criminal liability for waste storage (international, EU and Polish perspectives)*..... 23

3. Stemplowska Amelia *The Polish legal system and the juvenile legal responsibility - transformation, dilemmas, contemporary challenges*..... 42

4. Panek Aleksandra *Cybercrimes under international and domestic law*..... 57

5. Pereszlucha Kamil *Report from National Conference 'Contemporary criminal law in the face of the challenges of the 21st century: Doctrine, legislation, practice' (29th August 2026)*..... 71

PAULINA WASZKIEWICZ
Magister
University College of Professional Education in Wrocław
ORCID: 0000-0002-2843-0614
e-mail: paulina.waszkiewicz@wskz.pl
DOI: 10.5281/zenodo.22903554

MICHAŁ MICHALSKI
Doktor nauk prawnych
District Court in Stargard
ORCID: 0000-0002-7159-1755
e-mail: m.michalski96@outlook.com
DOI: 10.5281/zenodo.22903554

PREMISES FOR THE APPLICATION OF A THERAPEUTIC MEASURE TO JUVENILE PERPETRATORS OF SEXUAL OFFENCES

Przesłanki stosowania środków leczniczych wobec nieletnich sprawców przestępstw seksualnych

Abstract

This article examines the legal premises for applying the therapeutic measure to juvenile perpetrators of sexual offences, asking when and why the state should resort to medical intervention rather than punishment. Moving beyond a purely formal analysis of legal provisions, the authors treat juvenile sexual delinquency as a complex phenomenon, often rooted in developmental confusion, difficult family circumstances, or mental health problems, rather than solely in malicious intent. The paper shows that the therapeutic measure imposed by the family court is not punitive in character: its purpose is to restore the juvenile's health and to facilitate reintegration into society. Its application is nevertheless subject to strict conditions. Under Article 17 of the Act of 9 June 2022 on the Support and Rehabilitation of Juveniles, compulsory treatment presupposes a diagnosis of mental illness, another disturbance of mental functioning, or addiction; doctrine, however, requires an additional element; a demonstrable connection between the diagnosed condition and the punishable act committed. The article reconstructs this causal-link requirement as a doctrinal construction rather than a textual condition, analyses the evidentiary standard applicable to it (Articles 65–66 of the Act), and confronts the normative model with the practical realities of enforcement: the exclusively inpatient design of the measure, the state of child psychiatric care in Poland, and the scarcity of settled judicial practice. The central conclusion is that the causal-link requirement operates as a safeguard against arbitrary judicial decisions and against the stigmatization of the juvenile

offender, but its protective potential is realized only if expert evidence remains reliable, the guarantee applies in practice, and the measure can actually be executed.

Słowa klucze: juvenile, sexual delinquency, therapeutic measure, mental health

Abstrakt

Artykuł analizuje prawne przesłanki stosowania środka leczniczego o charakterze terapeutycznym wobec nieletnich sprawców przestępstw seksualnych, stawiając pytanie, kiedy i dlaczego państwo powinno sięgać po interwencję medyczną zamiast po środki wychowawcze lub poprawcze. Odchodząc od czysto formalnej analizy przepisów prawa, autorzy traktują przestępczość seksualną nieletnich jako złożone zjawisko, którego źródłem często są trudności rozwojowe, niekorzystne warunki rodzinne lub problemy ze zdrowiem psychicznym, a nie wyłącznie zamiar wyrządzenia krzywdy. W artykule wykazano, że środek leczniczy o charakterze terapeutycznym orzekany przez sąd rodzinny nie ma charakteru represyjnego, a jego celem jest przywrócenie zdrowia nieletniego oraz ułatwienie jego reintegracji ze społeczeństwem. Jego zastosowanie podlega jednak rygorystycznym warunkom. Zgodnie z art. 17 ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, zastosowanie środka leczniczego wymaga stwierdzenia choroby psychicznej, innego zakłócenia czynności psychicznych lub uzależnienia. W doktrynie wskazuje się jednak na konieczność spełnienia dodatkowej przesłanki — wykazania związku pomiędzy rozpoznanym zaburzeniem a popełnionym czynem karalnym. Artykuł rekonstruuje wymóg istnienia tego związku przyczynowego jako konstrukcji doktrynalnej, a nie przesłanki wynikającej wprost z treści przepisu. Analizie poddano również standard dowodowy mający zastosowanie do jego wykazania (art. 65–66 przytoczonej ustawy), a także skonfrontowano model normatywny z praktycznymi realiami wykonywania środka, w szczególności z jego wyłącznie stacjonarnym charakterem, stanem psychiatrycznej opieki nad dziećmi i młodzieżą w Polsce oraz niewielką liczbą utrwalonych orzeczeń sądowych w tym zakresie. Podstawowym wnioskiem jest stwierdzenie, że wymóg wykazania związku przyczynowego stanowi zabezpieczenie przed arbitralnością decyzji sądowych oraz przed stygmatyzacją nieletniego sprawcy. Jego funkcja ochronna może jednak zostać w pełni zrealizowana jedynie wówczas, gdy opinie biegłych pozostają rzetelne, gwarancje procesowe są rzeczywiście stosowane w praktyce, a orzeczony środek może zostać faktycznie wykonany.

Słowa klucze: nieletni, przestępczość seksualna, środek leczniczy, zdrowie psychiczne

1. Introduction

The issue of sexual delinquency among juveniles[1] constitutes one of the most complex areas of contemporary jurisprudence, requiring the integration of criminal law provisions, family procedure, as well as knowledge from the fields of psychiatry and clinical psychology. In the face of violations of legally protected interests, as defined in Chapter XXV of the Penal Code (hereinafter referred to as the "Penal Code")[2], the legal system is confronted with the necessity of selecting instruments that will optimally implement the principle of the best

[1] For the purposes of this article, a juvenile shall be understood as a person referred to in Article 1(2)(1) of the Act of 9 June 2022 on Support and Rehabilitation of Juveniles (Dz.U. 2024, items 978, 1228; 2025, items 1872).
[2] Act of 6 June 1997 – Polish Penal Code (Journal of Laws 2025, items 383, 1818, 1872).

interests of the juvenile while ensuring public safety. A key instrument in this area is the therapeutic measure, the *ratio legis* of which is based on the primacy of therapy over repression in situations where deviant behaviour stems from disturbances in mental health.

The purpose of this study is to provide a multidimensional reconstruction and dogmatic analysis of the legal premises, the cumulative fulfilment of which determines the admissibility of imposing a therapeutic measure on a juvenile offender of a sexual nature. Particular attention is devoted to the process of establishing a causal link between a diagnosed mental illness, mental disorder, or addiction and the mechanism of committing the prohibited act.

In this study, a dogmatic-legal method was primarily applied, consisting in the analysis of legal provisions of the Penal Code and the Act on the Support and Rehabilitation of Juveniles in order to reconstruct the relevant legal norms. This was complemented by a comparative and systemic approach, used to examine the relationship between medical classifications (ICD-10, ICD-11) and their interpretation within Polish law.

Additionally, statistical and empirical data were analysed, including police records and criminological studies from 2024, to identify the age structure of offenders and the scale of juvenile sexual delinquency. The study was also supported by a review of relevant literature in the fields of juvenile criminal law and forensic psychiatry, enabling the formulation of conclusions on the need for an interdisciplinary approach in such cases.

The adopted structure of the article and the applied methodology are intended to demonstrate that the therapeutic measure performs a subsidiary function in relation to educational measures, and that its application must be preceded by rigorous evidentiary proceedings, eliminating arbitrariness in judicial decisions and preventing the stigmatisation of the juvenile offender.

2. Juvenile sexual delinquency

Sexual delinquency among juveniles constitutes a specific category of punishable acts, the analysis of which requires consideration of criminological, psychological, and social aspects. Unlike other forms of juvenile delinquency, its specificity lies in its close connection with the process of psychosexual development, as well as with mechanisms of socialisation and the internalisation of social norms. As indicated in the literature, juvenile delinquency is a multifactorial phenomenon resulting from the accumulation of environmental influences and individual predispositions[3]. In this context, sexual offences should be perceived as manifestations of deeper disturbances in the social and emotional functioning of the juvenile, rather than merely incidental violations of the law.

From the perspective of scale, sexual delinquency among juveniles does not constitute a dominant category of punishable acts; however, its qualitative significance remains substantial. According to empirical studies, sexual offences accounted for approximately 3% of all punishable acts committed by juveniles in 2024, while within the category of offences against sexual freedom and decency, the proportion of juvenile offenders reached

[3] P. Drzewiecki, *Zjawisko przestępczości nieletnich w Polsce*„„De Securitate et Defensione. O Bezpieczeństwie i Obronności” 2016, nr 2, s. 78-96.

approximately 20%[4]. This indicates that juveniles constitute a significant group of perpetrators in this category of offences, which justifies the need for in-depth research and the development of appropriate legal and rehabilitative responses. Additionally, police statistics – including those at the local level – confirm the occurrence of punishable acts committed by juveniles, although their number remains relatively low[5]. This does not change the fact that sexual offences are among the most socially significant and require a particular response from the state.

Data from the Ministry of Justice regarding juvenile proceedings in district courts between 2022 and 2025 show the dynamics of punishable acts following the entry into force of the Act of June 9, 2022, on the Support and Resocialization of Juveniles. Careful interpretation is required, as judicial statistics distinguish between cases filed under the Nkd registry, proceedings in relation to individuals, and established punishable acts. These categories are not identical and do not equal the number of offenders[6].

In 2022, courts received 68,842 juvenile cases, with 45.3% involving punishable acts and 54.7% demoralization. In 2023, overall incoming volume was similar at 68,198 cases, but punishable acts rose to 32,525, representing 47.7% of the total. A downward trend followed: 29,681 such cases were filed in 2024 (45.9% of the total), dropping further in 2025 to 28,544 cases, which was 8.6% lower than in 2022 and accounted for 44.4% of overall intake[7].

A similar dynamic occurred in proceedings initiated in relation to individuals: 19,652 in 2022, rising to 21,479 in 2023, then falling to 19,768 in 2024, and 18,816 in 2025 (4.3% below the baseline year). Concluded proceedings numbered 34,005 in 2022, 36,189 in 2023, 35,056 in 2024, and 32,698 in 2025. Decisions not to initiate proceedings dropped from 9,156 in 2022 to 8,433 in 2025[8].

Final rulings concluding proceedings rose from 11,718 in 2022 to 12,385 in 2023, before declining to 11,571 in 2024, and 10,506 in 2025. Because one proceeding can involve multiple offenses, total established acts attributed to juveniles were 14,102 in 2022, 14,898 in 2023, 14,076 in 2024, and 12,990 in 2025, marking a 7.9% drop compared to the baseline year[9].

Rape offenses under article 197 of the Penal Code showed a distinct trend. In 2022, 26 such acts were established (0.18% of all offenses). This rose to 29 in 2023 and peaked at 33 in 2024 (0.23% of the total), occurring even as general juvenile delinquency remained flat. In 2025, 28 such acts were recorded, which was 7.7% higher than in 2022, despite an overall 7.9% decline in total juvenile offenses[10].

Isolating article 197 of the Penal Code does not reflect all juvenile sexual delinquency. Although numerically small, the severity of these offenses requires individualized

[4] A. Więcek-Durańska, *Nieletni sprawcy zgwałcenia ze szczególnym okrucieństwem,* „Probacja" 2024, no 2, pp. 171–194.
[5] https://inowroclaw.bip.policja.gov.pl/041/statystyka/przestepczosc-nieletni/43405,Przestepczosc-nieletnich-2024-r.html (accessed: 12.04.2026).
[6] Author's own compilation based on data from the Statistics and Analysis Department of the Ministry of Justice, "Statistical data on juvenile proceedings in the first instance in district courts," 2022 to 2025, data from report MS S16/18 in family and juvenile cases. https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/ (accessed: 7.09.2026).
[7] *Ibidem.*
[8] *Ibidem.*
[9] *Ibidem.*
[10] *Ibidem.*

psychological and psychosexual diagnostics. The data do not reveal how many offenders received therapeutic measures, nor can established acts be equated directly with offender counts, as one juvenile may commit multiple offenses[11].

Overall, juvenile cases and established offenses declined after 2023, whereas offenses under article 197 of the Penal Code remained higher than in 2022. These warrants continued monitoring of this offense category and qualitative analysis of juvenile offenders[12].

The analysis of the age structure of offenders indicates a clear relationship between sexual delinquency and adolescence. Research shows that the highest intensity of criminal sexual behaviour occurs in the early phase of adolescence, particularly between the ages of 12 and 14[13]. During this period, dynamic biological and psychological changes take place, which, in the absence of appropriate educational support, may lead to risky or deviant behavior. Importantly, juvenile offenders often act within peer relationships or against younger individuals, which results from both the accessibility of victims and the specific nature of social relations characteristic of this stage of life. The literature indicates that juveniles may be responsible for a significant proportion of offences committed against the youngest victims, which further complicates the assessment of this phenomenon[14].

An important issue concerns the characteristics of juvenile perpetrators of sexual offences. They do not constitute a homogeneous group, which means that their behaviors may have different origins and dynamics. In some cases, we are dealing with individuals exhibiting emotional development disorders, deficits in impulse control, or disturbed psychosexual development. In others, such offences may result from environmental influences, including patterns derived from family or peer groups[15]. Studies also emphasize the importance of family-related factors, such as domestic violence, lack of proper care, or educational neglect, which may foster the development of deviant attitudes[16]. Thus, juvenile sexual delinquency should be analyzed not only through the prism of the act itself but also because of disrupted socialization processes. For this reason, the legislator has rightly entrusted matters concerning juveniles and minors to the jurisdiction of the family court, which is able to comprehensively assess the situation of the juvenile, both in terms of juvenile proceedings and parental authority.

In the context of the etiology of this phenomenon, particular importance is attributed to the distinction between endogenous and exogenous factors. The former includes biological and psychological determinants, such as personality disorders, impulsivity, or cognitive deficits. The latter encompass environmental factors, including family situation, peer group influence, and media exposure[17]. Contemporary research emphasizes that the key factor is the interaction between these elements, rather than their isolated occurrence. In particular, the social

[11] *Ibidem.*
[12] *Ibidem.*
[13] I. Grzegorzewska, B. Pastwa-Wojciechowska, *Znaczenie diagnozy prognostycznej w resocjalizacji nieletnich sprawców przestępstw seksualnych*, „Resocjalizacja Polska" 2021, no. 22, pp. 123–138.
[14] *Ibidem.*
[15] A. Więcek-Durańska, *Nieletni sprawcy zgwałcenia ze szczególnym okrucieństwem,* „Probacja" 2024, no. 2, pp. 171–194.
[16] J. Jasiak-Fik, *Przestępczość nieletnich w przełożeniu na politykę stosowania środków zapobiegawczych względem tych osób*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki" 2020, vol. XXIV, pp. 25-48.
[17] *Ibidem.*

environment may both reinforce and limit deviant tendencies, making it one of the most important areas of preventive intervention[18].

Attention should also be paid to the role of modern means of communication, including the Internet and electronic media, in shaping juvenile behavior. Research indicates that media may serve as a source of aggressive and sexual patterns which – especially in emotionally immature individuals – may be internalized and reproduced in real social interactions[19]. Moreover, the Internet creates new opportunities for contact between perpetrators and potential victims, increasing the risk of criminal behavior. In this context, juvenile sexual delinquency acquires an additional dimension related to technological development and changes in modes of social communication.

It is also important to consider the phenomenon of demoralization, which constitutes a significant background for juvenile delinquency. Statistical analyses indicate that despite a decrease in the number of punishable acts, there has been an increase in manifestations of demoralization among young people[20]. This means that social and educational problems are not diminishing but rather taking on new forms. Demoralization may manifest itself, inter alia, in violations of social norms, lack of respect for authority, or a tendency towards risky behaviors, which in the long term may lead to the commission of more serious offences, including sexual crimes.

The specificity of juvenile sexual delinquency is also reflected in its motivations and dynamics. In many cases, such behavior is situational and does not result from entrenched criminal tendencies, but rather from emotional immaturity, sexual curiosity, or peer pressure[21]. This does not mean, however, that the phenomenon can be trivialized – in some cases, a high degree of brutality and repetition of behaviors is observed, which may indicate deeper disturbances requiring specialist intervention[22]. Therefore, proper diagnosis of the causes of behavior is crucial for selecting appropriate measures of response, including therapeutic and rehabilitative measures.

3. Premises for the application of a therapeutic measure to juveniles

A therapeutic measure may be applied to a juvenile who has committed one of the punishable acts defined in Chapter XXV of the Penal Code, provided that at the time of the offence the juvenile was at least 13 years old but had not yet reached the age of 17 (Article 1(2) of the Act of 9 June 2022 on the Support and Rehabilitation of Juveniles, hereinafter referred to as the "Act on the Support and Rehabilitation of Juveniles")[23].

[18] P. Drzewiecki, *Zjawisko przestępczości...*, *op. cit.*
[19] *Ibidem.*
[20] M. Noszczyk-Bernasiewicz, *Demoralizacja i czyny karalne wśród nieletnich - dynamika i rozmiary*, „Resocjalizacja Polska" 2016, no. 11, pp. 145-162.
[21] B. Błońska, B. Gruszczyńska, K. Witkowska-Rozpara, *Postępowanie z dorosłymi i nieletnimi sprawcami czynów naruszających wolność seksualną – wybrane problem*y, „The Polish Bulletin of Criminology" 2022, no 29, pp. 67–96.
[22] A. Więcek-Durańska, *Nieletni sprawcy zgwałcenia ze szczególnym okrucieństwem,* „Probacja" 2024, no. 2, pp. 171–194.
[23] Act of 9 June 2022 on the Support and Rehabilitation of Juveniles.

Despite the gravity of the punishable act committed by the juvenile, proceedings conducted under the Act on the Support and Rehabilitation of Juveniles are, in essence, focused on achieving changes in the juvenile's personality and behaviour, with due regard to their best interests (Article 3(1) of the Act). The legislator also requires consideration of the social interest; however, it is the juvenile who remains at the centre of the proceedings.

According to the assumptions expressed in the preamble to the Act, the proceedings aim to strengthen the juvenile's sense of responsibility for their actions, prevent demoralisation and the commission of further punishable acts, and create conditions enabling juveniles who have come into conflict with the law or with the principles of social coexistence to return to normal life. The proceedings are therefore intended to shape the juvenile and foster their development into a person aware of their family and civic responsibilities.

Furthermore, in proceedings involving a juvenile, account is taken of their personal characteristics and circumstances, including their age, health condition, level of mental and physical development, personality traits, family situation, upbringing conditions, and the nature of their social environment, as well as the causes and degree of demoralisation, including the type of prohibited act. Consideration is also given to the manner and circumstances in which the act was committed.

Thus, the proceedings are primarily focused on the juvenile and are aimed at their rehabilitation (Article 6 of the Act on the Support and Rehabilitation of Juveniles).

4. Functions of the therapeutic measure applied to juveniles

A therapeutic measure applied to juveniles constitutes a specific instrument of state response to manifestations of demoralization or the commission of a punishable act, the nature of which differs fundamentally from repressive measures. Its primary purpose is to provide the juvenile with appropriate medical and therapeutic assistance aimed at eliminating or reducing mental disorders or addictions that are related to their social functioning[24].

The primary function of the therapeutic measure is its therapeutic function, which consists in addressing the sources of the juvenile's deviant behavior. As indicated in the literature, the treatment of mental disorders, intellectual disabilities, or addictions often constitutes a sine qua non condition for behavioral improvement and for effectively preventing further demoralization and juvenile delinquency[25]. From this perspective, the therapeutic measure is not a response to the act itself, but rather to the juvenile's state of health, which influences their behavior.

An equally important role is played by the rehabilitative function, which manifests itself in the effort to restore the juvenile to proper functioning within society. Rehabilitation – understood as a process of shaping an accepted system of norms and rules of conduct – in many cases requires the prior elimination or limitation of mental disorders and addictions[26]. Consequently, the therapeutic measure forms part of a broader system of rehabilitative interventions supporting the juvenile's social development.

---

[24] K. Buczkowski, P. Bachmat, *Orzekanie oraz wykonywanie środków leczniczych wobec nieletnich*, Warszawa 2023, p. 7 and following.
[25] *Ibidem*.
[26] A. Łyżwa, *Resocjalizacja nieletnich w Polsce w środowisku zamkniętym*, „Probacja" 2024, no. 3, pp. 9-40.

Another function is the preventive function, aimed at preventing the reoffending of juveniles. The elimination or reduction of risk factors related to the juvenile's mental health decreases the likelihood of a return to unlawful behavior. In this context, the therapeutic measure aligns with the objectives of criminal policy towards juveniles, which seek to counteract demoralization and support their reintegration into society[27].

It is also necessary to consider the protective function, which consists in reducing the risk posed to others by influencing the offender. However, this function is secondary and must not prevail over the therapeutic function, which follows from the model of juvenile proceedings adopted in the Polish legal system, based on the principle of the best interests of the juvenile[28].

In relation to juvenile sexual delinquency, the functions of the therapeutic measure acquire particular significance. Such behavior is often linked to disturbances in the psychosexual, emotional, or developmental spheres, which justifies the need for specialized therapeutic interventions. In such cases, the therapeutic measure enables the implementation of treatment aimed at modifying improper behavioral patterns and preventing their consolidation. At the same time, it should be emphasized that the effectiveness of these interventions depends on their comprehensive nature and their integration with educational and rehabilitative measures.

Each of the functions discussed ultimately focuses on the juvenile and on undertaking appropriate actions aimed at preventing further demoralization or reducing the risk associated with the commission of further punishable acts. It should also be noted that the therapeutic measure may only be applied until the juvenile reaches the age of 18, as its execution ceases by operation of law upon attaining that age (Article 93(1) of the Act on the Support and Rehabilitation of Juveniles).

5. Specificity of the premises for the application of a therapeutic measure in the context of juvenile sexual offences

The specificity of the premises for applying a therapeutic measure to juvenile perpetrators of sexual offences lies primarily in the need to consider the conditions of psychosexual development and their impact on the offender's behavior. The specificity of the premises for applying a therapeutic measure to juvenile perpetrators of sexual offences lies primarily in the need to consider the conditions of psychosexual development and their impact on the offender's behaviour[29].

In the context of juvenile sexual offences, it is also important to recognise that such behaviour does not always reflect entrenched deviance, but may result from emotional immaturity, difficulties in understanding social norms, or limited interpersonal skills. A particular example concerns individuals with autism spectrum disorders, who may experience difficulties in understanding social boundaries and interpersonal communication, which may

[27] P. Pawluczuk-Bućko, *Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich – kilka uwag o kierunku zmian legislacyjnych*, „Studia Prawnoustrojowe" 2022, no. 58.
[28] K. Buczkowski, P. Bachmat, *Orzekanie oraz wykonywanie...*, *op. cit.*
[29] M. Zielona-Jenek, A. Chodecka, *Problematyka badań nad rozwojem psychoseksualnym dzieci* [in]: *Psychologia wieku rozwojowego. Norma – nietypowość – patologia*, E. Łodygowska, E. Pieńskowska (ed.), Szczecin 2017, pp. 163-182.

lead to behavior perceived as unacceptable or unlawful[30]. In such cases, it is necessary to move beyond a schematic evaluation of the act and instead conduct a more in-depth analysis of its psychological and developmental determinants.

The specificity of these premises is also reflected in the strong link between juvenile sexual behavior and the environmental context. Research indicates the significant role of social factors, such as the sexualization of culture, access to pornographic content, or weakened family bonds, which may influence the formation of attitudes and behaviors among young people[31]. The specificity of these premises is also reflected in the strong link between juvenile sexual behavior and the environmental context. In particular, the absence of stable emotional relationships and deficiencies in sexual education may encourage risky or deviant behavior, which should be considered when assessing the legitimacy of applying a therapeutic measure.

This assessment cannot be limited solely to the analysis of the act itself but should include a comprehensive diagnosis of the juvenile's functioning, which determines both the justification and effectiveness of the therapeutic measure.

6. Application of a therapeutic measure

The application of a therapeutic measure to a juvenile consists in placing them in a medical institution providing healthcare services in the field of psychiatric care or addiction treatment (Article 8 of the Act on the Support and Rehabilitation of Juveniles). The premises considered by the family court when deciding on the application of such a measure include the determination that the juvenile suffers from a mental illness, another disturbance of mental functioning, or an addiction (Article 17 of the Act).

However, it should be emphasized that the mere diagnosis of a mental illness, another disturbance of mental functioning, or an addiction, as well as the finding that the juvenile has committed a specific sexual offence, does not in itself justify the application of a therapeutic measure. It is necessary to establish whether there is a causal link between the punishable act committed by the juvenile and the diagnosed mental illness, mental disorder, or addiction. Otherwise, the application of such a measure is not permissible[32].

In contrast, in relation to a juvenile who has committed a sexual offence, other measures provided for by law may be applied in appropriate cases, namely a correctional measure or an educational measure.

7. Mental illness, mental disorder and addiction

The analysis of the premises for applying a therapeutic measure to juvenile perpetrators of sexual offences requires, as a preliminary step, the clarification of key conceptual categories,

---

[30] K. Nowak, *Młodzież z zaburzeniami ze spektrum autyzmu w postępowaniach sądowych oraz przed innymi organami ścigania w kontekście nieaprobowanych społecznie zachowań seksualnych -w kierunku izolacji czy oceny i terapii nieletnich?* [in:] *Karanie, terapia, resocjalizacja. W poszukiwaniu najlepszych rozwiązań,* M. H. Kowalczyk, D. Mackojć (ed.), Toruń 2021.

[31] B. Śpila, *Czynniki prowadzące do prostytucji nieletnich*, „Roczniki Nauk o Rodzinie" 2009, vol. 1(56), pp. 245-255.

[32] W. Sobejko [in:] *Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich. Komentarz*, P. Drembkowski, G. Kowalski (ed.), Warszawa 2023, Legalis, Nb. 5 [accessed: 15.3.2026].

such as mental illness, mental disorder, and addiction. These terms, although used in both legal and medical language, are not unequivocal and continue to evolve alongside developments in psychiatric and psychological sciences. Contemporary psychiatry has moved away from the traditional and imprecise term "mental illness", replacing it with the concept of "mental disorder", which is diagnostically more neutral and precise[33].

Historically, the concept of "mental illness" was associated with attempts to medicalize phenomena previously described as "madness" and to incorporate them into the domain of medical sciences. However, as noted in the literature, this term has never acquired a strict definition, and its scope has remained variable and dependent on socio-cultural context[34]. It is now emphasized that the use of this concept in legal systems may lead to misunderstandings and even abuses, particularly through the stigmatization of individuals to whom it is applied[35]. For this reason, both in diagnostic classifications (ICD-10, ICD-11, DSM-5) and in scientific literature, the term "mental disorder" prevails, encompassing a broad category of psychological and behavioral dysfunctions.

Mental disorders are defined as a set of clinically significant symptoms or behaviors associated with individual distress or with substantial impairment in social, occupational, or personal functioning[36]. This concept is broad in scope and includes both psychotic disorders, such as schizophrenia or severe affective episodes, and non-psychotic disorders, including anxiety disorders, depression, personality disorders, and behavioral disorders[37]. Importantly, the boundary between normality and mental pathology is fluid and depends not only on medical criteria but also on cultural and social conditions[38].

In the context of juveniles, particular significance lies in the fact that a substantial proportion of mental disorders manifest already during childhood or adolescence. These disorders may take various forms, ranging from emotional problems such as depression or anxiety to behavioral disorders that may be directly related to the commission of punishable acts.

It should also be emphasized that mental disorders do not constitute a homogeneous category but rather encompass a wide spectrum of conditions differing in severity and etiology. The literature indicates that their development results from a complex interaction of biological, psychological, and social factors[39]. Among the most important are genetic predispositions, the functioning of the nervous system, traumatic experiences, family relationships, and environmental factors such as social pressure or media influence. In the case of juveniles in particular, psychosocial factors play a crucial role, as they may both contribute to the development of disorders and serve as protective factors[40].

---

[33] S. Pużyński, *Choroba psychiczna – problemy z definicją oraz miejscem w diagnostyce i regulacjach prawnych,* „Psychiatria Polska" 2007, vol. XLI, no. 3, pp. 299–308.
[34] *Ibidem*.
[35] *Ibidem.*
[36] A. Niemczyk-Zając, *Sytuacja osób z zaburzeniami psychicznymi,* „Zeszyty Naukowe WSG" 2021, vol. 39, pp. 223-247.
[37] *Ibidem*.
[38] S. Pużyński,*Choroba psychiczna....*, *op. cit.*
[39] R. Matusiak, A. Dębicka, *Kryzys zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży – profilaktyka, pomoc*, „Kultura – Przemiany – Edukacja" 2023, vol. XII–XIII, pp. 237- 250.
[40] *Ibidem*.

A separate but closely related category is that of addictions, which in contemporary understanding are treated as a specific type of mental and behavioral disorder. Addiction is defined as an acquired, strong need to perform a certain activity or to consume a substance, accompanied by a loss of control over behavior and the occurrence of negative health and social consequences[41]. A distinction is made between substance addictions, such as alcohol, drugs, or medications, and behavioral addictions, including gambling, excessive Internet use, or sexual behaviors[42]. From a legal perspective, it is significant that addictions – as conditions affecting an individual's mental functioning - are subject to regulation both within the healthcare system and in provisions concerning juvenile responsibility[43].

In the context of juveniles, particular importance attaches to addictions developing during adolescence, which may constitute both a cause and a consequence of mental disorders. Research indicates that young people often turn to psychoactive substances as a means of coping with emotional tension, stress, or difficulties in social relationships[44]. This mechanism, referred to as "self-medication", involves the temporary alleviation of negative psychological states through substance use, which in the long-term leads to the worsening of problems and the development of addiction[45]. At the same time, contemporary analyses show that access to specialized psychiatric and therapeutic care for children and adolescents remains limited, which hinders the early diagnosis and treatment of mental disorders and addictions[46].

From a legal perspective, it is essential to recognize that both mental disorders and addictions may affect a juvenile's ability to understand the significance of their actions and to control their conduct. Consequently, they constitute one of the key premises for the application of therapeutic measures in proceedings involving juveniles[47].

The scale of the phenomenon is confirmed by current data. According to the World Health Organization, globally one in seven people aged 10–19 experiences a mental disorder, and mental disorders account for approximately 15% of the global burden of disease in this age group[48]; the corresponding UNICEF estimate for 2019 indicates some 166 million adolescents worldwide (89 million boys and 77 million girls) living with a mental disorder[49]. In Poland, the children's mental health system was described by the Supreme Audit Office (NIK) as inefficient in relation to needs, which directly affects the early diagnosis and treatment of disorders relevant in juvenile proceedings[50].

---

[41] P. Ulman, *Społeczne i rodzinne uwarunkowania uzależnień u dzieci i młodzieży*, „Fides et Ratio" 2011, no. 4(8), pp. 74-86.
[42] *Ibidem*.
[43] K. Golusińska, J. Kruczek, *Prawne aspekty uzależnienia dzieci*, „Studia Prawnicze KUL" 2018, no. 4(76), pp. 63-91.
[44] P. Ulman, *Społeczne i rodzinne uwarunkowania...*, *op. cit.*
[45] *Ibidem.*
[46] S. Kluczyńska, E. Sokołowska, *Zdrowie psychiczne dzieci i młodzieży w Polsce – wyzwania i rekomendacje*, „Psychologia Wychowawcza" 2023, no. 27, pp. 67–77.
[47] K. Golusińska, J. Kruczek, *Prawne aspekty uzależnienia...*, *op. cit.*
[48] WHO, „Mental health of adolescents", fact sheet (update 2024), https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/adolescent-mental-health (accessed: 6.09.2026).
[49] UNICEF, „Adolescent mental health statistics" (estimates for 2019), https://data.unicef.org/topic/child-health/mental-health/ (accessed: 6.09.2026).
[50] https://www.nik.gov.pl/najnowsze-informacje-o-wynikach-kontroli/psychiatria-dziecieca.html (accessed: 6.09.2026).

8. The causal link: a doctrinal construction and its probative standard

It should be noted at the outset that the text of Article 17 of the Act on the Support and Rehabilitation of Juveniles does not, taken literally, require any causal link. The connection between the diagnosed condition and the punishable act is therefore not a textual premise, but a construction developed in doctrine - the act committed by the juvenile is not even mentioned in that provision[51]. Treating the causal link as a prerequisite thus derives from the purpose of the measure rather than from its letter.

Reconstructed in this way, the causal-link requirement performs two functions. The first is a protective (limiting) function: it excludes therapeutic coercion where a mental disorder or addiction coexists with the act but did not influence its commission. Without this requirement, the measure could operate as a disguised punitive sanction or as preventive quarantine based on diagnosis alone, which the legislator has not authorized. The second is an anti-stigmatizing function: it prevents the medicalization of social deviance - that is, the labelling as "mentally ill" of juveniles whose behavior results from socialization deficits, family dysfunction, or developmental immaturity rather than from mental pathology.

The second element of the construction concerns how the causal link is to be established. Three propositions should be distinguished. First, the diagnosis must refer to the juvenile's mental state at the time of the act, not merely at the time of the examination. Secondly, the relevant link is not full causation in the sense of criminal-law theory, but a functional relation: the diagnosed condition must have substantially impaired the juvenile's ability to understand the significance of the act, to control their conduct, or to resist situational pressure. Thirdly, this functional relation cannot be inferred by the court from medical documentation alone, nor from personal evidence; it requires a specialist assessment addressed expressly to the nexus between condition and act (Article 65(1)– (2) of the Act). In practice, this means that the expert opinion should not stop at diagnosis but should state - expressly and with reasons - how (or whether) the diagnosed condition influenced the mechanism of the act.

The construction is not free of tension. If the causal link is treated as a strict condition of application, juveniles whose disorder cannot be demonstrably linked to the act, but who nevertheless require treatment in their own interest, may be excluded from therapeutic intervention, which would defeat the therapeutic function. The requirement should therefore be applied in its functional, non-formal meaning: it operates as a filter against therapeutic coercion without a nexus, but it must not become a gate preventing justified treatment. The balance is ultimately struck by the quality of expert evidence, to which the analysis now turns.

9. Experts in the field of mental health

In proceedings concerning the application of a therapeutic measure to a juvenile, it is necessary to obtain expert opinions from two psychiatrists, and, upon their request, also from one or more experts representing other specialisations, pursuant to Article 65(1) of the Act on

[51] K. Buczkowski, P. Bachmat, *Orzekanie oraz wykonywanie…*, *op. cit.*

the Support and Rehabilitation of Juveniles. The family court is therefore bound by such a request, both about the number of additional experts and their areas of expertise, which may include, inter alia, a sexologist or a psychologist[52].

The diagnosis of a mental illness, mental disorder, or addiction in a juvenile requires specialized knowledge[53]. The court cannot determine the existence of such conditions solely since life experience or professional practice. Admittedly, it is possible to establish whether a juvenile suffers from a mental illness, another disturbance of mental functioning, or an addiction based on the evidence gathered in the case, including medical documentation. However, even if such documentation indicates that, at the time of the offence, the juvenile suffered from a mental illness, another mental disturbance, or was under the influence of an addiction, it is not possible, on the basis of documentation or personal evidence alone, to determine whether the commission of the prohibited act was causally related to these conditions. For this reason, it is necessary to obtain expert opinions from psychiatrists and, where appropriate, from additional experts in other fields.

Where experts deem it necessary, the examination of the juvenile's mental state may be combined with observation in a medical institution, provided that the evidence collected indicates a high probability that the juvenile has committed a punishable act in the form of a criminal offence, particularly a sexual offence (Article 65(3) of the Act). In such cases, the juvenile must first be heard by the family court in the presence of the parties, their legal representatives, and the juvenile's defense counsel, if present (Article 65(4) of the Act). It should be noted that the legislator does not allow the participation of the victim, their legal representative, or the victim's counsel in such proceedings.

Observation in a medical institution may, as a rule, last no longer than four weeks. However, it may be extended upon request of the medical institution in which the juvenile has been placed, although the total duration may not exceed six weeks. Upon completion of the observation, the medical institution is obliged to notify the family court conducting the proceedings (Article 65(5) of the Act).

It should also be emphasized that the purpose of applying a therapeutic measure is to improve the juvenile's state of health and behaviors to a degree enabling their return to society and the continuation of treatment outside a medical institution (Article 88(3) of the Act)[54]. It is also appropriate to endorse the view expressed by V. Konarska-Wrzosek, according to which behavioral improvement is possible only if an improvement in the juvenile's state of health is achieved, and that focusing on improving both health and behaviors implies reintegration into society and the continuation of treatment in an outpatient setting[55].

Irrespective of the above, the legislator has provided that where a juvenile commits one of the prohibited acts specified in Article 197 § 1, 1a, 3, 4 and 5 of the Penal Code, the

[52] G. Krysztofiuk, [in:] *Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich. Komentarz*, P. Drembkowski, G. Kowalski (ed.), Warszawa 2023, Legalis, Nb 5 [accessed: 15.3.2026].
[53] W. Sobejko, [in:] *Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich. Komentarz*, P. Drembkowski, G. Kowalski (ed.), Warszawa 2023, Legalis, Nb. 11 [accessed: 15.3.2026].
[54] M. A. Banaś-Grabek, *Środki zabezpieczające w postaci terapii i terapii uzależnień w Kodeksie karnym z 1997 r.*, Warszawa 2024, Legalis [accessed: 15.3.2026].
[55] V. Konarska-Wrzosek, [in:] *Wspieranie i resocjalizacja nieletnich. Komentarz*, P. Górecki, P. Kobes, V. Konarska-Wrzosek, Warszawa 2023, Lex/el, Nb. 4 [accessed: 15.3.2026]

examination of the juvenile by two expert psychiatrists is mandatory (Article 65(2) of the Act on the Support and Rehabilitation of Juveniles).

A survey of the publicly available case law indicates that, nearly four years after the entry into force of the Act, published decisions concerning the therapeutic measure remain scarce, and no appellate or Supreme Court judgment has yet offered a canonical formulation of the causal-link requirement in the context of Article 17. The case law that is available concerns mainly the execution phase. A family court decision of 24 March 2026[56] confirms the duty of the court to assess on an ongoing basis whether the applied measure corresponds to the juvenile's current situation, in particular the degree of their demoralization and the current state of health. The scarcity of published practice is itself a finding: it suggests either that the measure is used rarely, or that its interpretation has not yet given rise to appellate disputes. Both hypotheses merit further research and justify the doctrinal reconstruction proposed in this article.

10. The limits of the model: inpatient design, system capacity and fundamental-rights constraints

A complete assessment of the premises for applying the therapeutic measure requires attention to three constraints which condition its practical operation.

The exclusively inpatient design. Under Article 8 of the Act, the therapeutic measure consists in placement in a medical institution providing psychiatric or addiction-treatment services. This construction is markedly different from the criminal-law security measures: under the Penal Code (Article 93a § 1 point 2), outpatient treatment is available, whereas the juvenile court has no statutory power to impose the therapeutic measure as a mere obligation to undergo outpatient treatment. The measure is therefore always liberty-depriving, which raises the stakes of the causal-link requirement examined above: the prerequisite serves, in this light, as a condition of lawful detention.

The capacity of the system. The execution of the measure depends on the capacity of child psychiatric care, which remains under severe strain. According to Ministry of Health data cited in the press, in early 2025 there were only about 568 child psychiatrists in Poland, and the average waiting time in child and adolescent mental health outpatient clinics reached 214 days in the February 2025-February 2026 period[57]. A NIK audit found the system inefficient in relation to needs. Three further practical characteristics, reported in professional practice, deserve attention: (i) the measure is executed in three types of facilities (basic, reinforced and maximum security), the selection being made by a dedicated national commission (Commission on the Therapeutic Measure for Juveniles), whose operation is still too recent to have produced settled standards; (ii) during execution, the court must review every six months whether the

[56] District Court in Wieliczka, 4th Family and Juvenile Division, decision of 24 March 2026, ref. no. IV Nkd 228/25. The ruling concerns an educational measure in the form of placement in a youth educational centre, rather than a therapeutic measure.

[57] Ministry of Health data, cited in: MP.PL, „Dostępność psychiatrów dziecięcych – dane MZ", https://swiatlekarza.pl/psychiatria-dziecieca-w-kryzysie-co-mozna-zrobic-wiecej-dwuglos-polityczny/; „Dostępność psychiatrów dziecięcych – dane MZ" (Medycyna Praktyczna, średni czas oczekiwania 214 dni, okres II 2025–II 2026), https://www.mp.pl/psychiatria-dzieci-i-mlodziezy/aktualnosci/403705,dostepnosc-psychiatrow-dzieciecych-dane-mz (accessed: 6.09.2026).

premises for the measure persist; (iii) practitioners report cases of juveniles remaining in facilities after the statutory deadlines for review or after the expiry of a temporary placement order have lapsed, without a fresh judicial decision - situations which cannot be accepted and which ought to result in immediate release[58].

The fundamental-rights dimension. Placing a juvenile in a medical institution is a deprivation of liberty imposed without a criminal conviction, and the European Court of Human Rights has developed strict conditions for such measures. Under the leading case of Winterwerp v. the Netherlands[59], a person may be deprived of liberty as a person of unsound mind only if (i) a genuine mental disorder has been established by objective medical expertise, (ii) the disorder is of a kind or degree warranting compulsory confinement, and (iii) the validity of continued confinement depends on the persistence of the disorder. In respect of minors, Article 5(1)(d) ECHR requires that any deprivation of liberty genuinely serve the purposes of educational supervision or protective care; the Court has repeatedly held[60] that placement in an institution not suited to those purposes, or the repeated use of detention without genuine supervision, amounts to a violation. These standards map directly onto the Polish construction: the causal-link requirement and the mandatory expert examination (Article 65 of the Act) correspond to condition (i), while the six-month judicial review and the duty of release once the premises lapse correspond to the requirement of continued validity. At the same time, the legislator's decision to exclude the victim and their representative from observation proceedings (Article 65(4) of the Act) deserves a critical remark: while it protects the juvenile's therapeutic process, it also narrows the adversarial scrutiny of a far-reaching measure, and the balance may need revisiting *de lege ferenda*.

Taken together, these constraints explain why the normative elegance of the model does not automatically translate into practice: the measure is lawful only when the causal link is demonstrated, but it is effective only when the system is able to deliver the treatment and where it cannot, the guarantees operate on paper. Monitoring the actual use of the measure is therefore not a marginal concern, but an element of its constitutionality in practice.

11. Conclusions

Juvenile sexual delinquency should be regarded as a complex and multidimensional phenomenon arising from the interaction of biological, psychological, and environmental factors, rather than from isolated impulses or temporary deviations from social norms. As demonstrated throughout this study, such behaviors is often linked to disturbances in emotional and psychosexual development, deficits in social functioning, and adverse environmental influences. This justifies the need to priorities therapeutic and rehabilitative responses over purely repressive measures in dealing with juvenile offenders.

---

[58] M. Rubiś, *Środek leczniczy orzekany wobec nieletnich*. https://nieletni.pl/srodek-leczniczy/ (accessed: 6.09.2026) – as to cases of juveniles remaining in facilities after the expiry of statutory deadlines or temporary placement orders without a fresh judicial decision.

[59] ECHR, Winterwerp v. the Netherlands, no. 6301/73, judgment of 24 October 1979, https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57597.

[60] ECHR, Bouamar v. Belgium, no. 9106/80, judgment of 29 February 1988, https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57445.

The analysis of the applicable legal framework leads to the conclusion that the therapeutic measure constitutes a specialized and subsidiary instrument within the system of responses to juvenile delinquency. Its application is subject to strict legal conditions, the most important of which is the existence of a clear and demonstrable causal link between the committed act and a diagnosed mental illness, mental disorder, or addiction. The mere presence of such a condition is not sufficient to justify the imposition of a therapeutic measure. This requirement serves as a safeguard against arbitrary decisions and ensures that medical intervention is applied only where it is genuinely necessary and justified.

A central role in this process is played by expert psychiatrists and, where appropriate, other specialists, whose assessments enable the court to determine both the existence of a disorder and its impact on the juvenile's behaviors. The mandatory involvement of experts in certain categories of cases reflects the importance of reliable and scientifically grounded diagnosis. At the same time, the need for interdisciplinary cooperation between legal and medical professionals becomes evident, particularly in cases involving sexual offences, where behavioral patterns may be closely linked to developmental and psychological factors.

The findings also highlight the importance of the broader social context in which juvenile behaviors develops. Factors such as family dysfunction, exposure to violence, insufficient emotional support, the sexualization of culture, and the widespread availability of online content may significantly influence the formation of attitudes and behaviors among young people. These factors do not determine behaviors in a deterministic manner, but they may substantially increase the risk of deviant conduct. Consequently, any assessment of a juvenile's actions must consider not only the act itself but also the wider social and developmental context.

In this light, an effective response to juvenile sexual delinquency requires a comprehensive and individualized approach, combining legal, diagnostic, and therapeutic elements. The application of a therapeutic measure should therefore be based on a thorough assessment of the juvenile's mental condition, personality, and environment, as well as on an evaluation of the risk of reoffending. Only such an approach allows for the achievement of the fundamental objectives of juvenile proceedings, namely the protection of society and the rehabilitation and reintegration of the juvenile.

Ultimately, the analysis confirms that the therapeutic measure should not be treated as an alternative form of punishment, but rather as a tool aimed at addressing the underlying causes of deviant behaviors. Its proper application requires both rigorous evidentiary standards and sensitivity to the developmental and psychological needs of the juvenile. In this sense, the effectiveness of the legal response depends not only on the correctness of legal interpretation but also on the quality of interdisciplinary diagnosis and the availability of adequate therapeutic support.

Bibliography

Legal acts:

Act of 6 June 1997 – Polish Penal Code (Dz.U. 2025, item 383, 1818, 1872).

Act of 9 June 2022 on the Support and Rehabilitation of Juveniles (Dz.U. 2024, item 978, 1228; 2025, item1872).

Literature:

Banaś-Grabek M. A., *Środki zabezpieczające w postaci terapii i terapii uzależnień w Kodeksie karnym z 1997 r.*, Warszawa 2024.

Błońska B., Gruszczyńska B., Witkowska-Rozpara K., *Postępowanie z dorosłymi i nieletnimi sprawcami czynów naruszających wolność seksualną - wybrane problemy*, „The Polish Bulletin of Criminology" 2022, no. 2.

Buczkowski K., Bachmat P., *Orzekanie oraz wykonywanie środków leczniczych wobec nieletnich*, Warszawa, 2023.

Drzewiecki P., *Zjawisko przestępczości nieletnich w Polsce*, „De Securitate et Defensione. O Bezpieczeństwie i Obronności" 2016, no. 2(2).

Golusińska K., Kruczek J., *Prawne aspekty uzależnienia dzieci*, „Studia Prawnicze KUL", 2018, no. 74.

Grzegorzewska I., Pastwa-Wojciechowska B., *Znaczenie diagnozy prognostycznej w resocjalizacji nieletnich sprawców przestępstw seksualnych*, „Resocjalizacja Polska" 2021, no. 22.

Jasiak-Fik J., *Przestępczość nieletnich w przełożeniu na politykę stosowania środków zapobiegawczych względem tych osób*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki" 2020, vol. XXIV.

Kluczyńska S., Sokołowska E., *Zdrowie psychiczne dzieci i młodzieży w Polsce - wyzwania i rekomendacje*, „Psychologia Wychowawcza" 2023, no. 27(69).

Konarska-Wrzosek V., [in:] *Wspieranie i resocjalizacja nieletnich. Komentarz*, Warszawa 2023.

Krysztofiuk, G., [in:] *Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich. Komentarz*, Warszawa 2023.

Łyżwa, A., *Resocjalizacja nieletnich w Polsce w środowisku zamkniętym*, „Probacja", 2024, no. 3.

Matusiak R., Dębicka A., *Kryzys zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży - profilaktyka, pomoc,* „Kultura – Przemiany – Edukacja" 2023, no. 12.

Niemczyk-Zając A., *Sytuacja osób z zaburzeniami psychicznymi*, „Zeszyty Naukowe WSG" 2021, no. 39 (6).

Noszczyk-Bernasiewicz M., *Demoralizacja i czyny karalne wśród nieletnich - dynamika i rozmiary*, „Resocjalizacja Polska" 2016, no. 11.

Nowak, K., *Młodzież z zaburzeniami ze spektrum autyzmu w postępowaniach sądowych oraz przed innymi organami ścigania w kontekście nieaprobowanych społecznie zachowań seksualnych* [in:] *Karanie, terapia, resocjalizacja*, M. H. Kowalczyk, D. Mackojć (ed.), Toruń 2021.

Pawluczuk-Bućko P., *Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich – kilka uwag o kierunku zmian legislacyjnych*, „Studia Prawnoustrojowe" 2022, nr 58.

Pużyński S., *Choroba psychiczna – problemy z definicją oraz miejscem w diagnostyce i regulacjach prawnych*, „Psychiatria Polska" 2007, nr 3.

Śpila B., *Czynniki prowadzące do prostytucji nieletnich*, „Roczniki Nauk o Rodzinie" 2009, t. 1, nr 56.

Tabak I., *Zdrowie psychiczne dzieci i młodzieży. Wsparcie dzieci i młodzieży w pokonywaniu problemów*, „Studia BAS" 2014, no. 2(38).

Ulman P., *Społeczne i rodzinne uwarunkowania uzależnień u dzieci i młodzieży*, „Fides et Ratio" 2011, no 4(8).
Więcek-Durańska, A., Nieletni sprawcy zgwałcenia ze szczególnym okrucieństwem, „Probacja" 2024, no 2.
Zielona-Jenek, M., Chodecka, A., Problematyka badań nad rozwojem psychoseksualnym dzieci, [in:] E. Łodygowska, E. Pieńskowska (ed.), Psychologia wieku rozwojowego. Norma - nietypowość - patologia, Szczecin 2017.

Case law:

ECHR, Winterwerp v. the Netherlands, no. 6301/73, judgment of 24 October 1979, https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57597.
ECHR, Bouamar v. Belgium, no. 9106/80, judgment of 29 February 1988, https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57445.
District Court in Wieliczka, 4th Family and Juvenile Division, decision of 24 March 2026, ref. no. IV Nkd 228/25.

Online sources:

https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/ (accessed: 7.09.2026).
https://www.mp.pl/psychiatria-dzieci-i-mlodziezy/aktualnosci/403705,dostepnosc-psychiatrow-dzieciecych-dane-mz (accessed: 6.09.2026).
https://nieletni.pl/srodek-leczniczy/ (accessed: 6.09.2026).
https://www.nik.gov.pl/najnowsze-informacje-o-wynikach-kontroli/psychiatria-dziecieca.html (accessed: 6.09.2026).
https://inowroclaw.bip.policja.gov.pl (accessed: 12.04.2026).
https://data.unicef.org/topic/child-health/mental-health/ (accessed: 6.09.2026).
https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/adolescent-mental-health (accessed:6.09.2026).

KRYSTYNA PATORA
Doktor nauk prawnych
Uniwersytet Łódzki
ORCID: 0000-0003-2526-6801
e-mail: krystyna.patora@wpia.uni.lodz.pl
DOI: 10.5281/zenodo.22903645

CC BY

SELECTED PRACTICAL ISSUES RELATED TO CRIMINAL LIABILITY FOR WASTE STORAGE (INTERNATIONAL, EU AND POLISH PERSPECTIVES)

Wybrane zagadnienia praktyczne związane z odpowiedzialnością karną za składowanie odpadów (perspektywa międzynarodowa, unijna oraz krajowa)

Abstract

This paper examines the legal regulations concerning criminal liability for waste disposal. These issues are discussed against the backdrop of EU and international regulations governing the requirements that waste the management entities must meet. Subsequently, the study outlines the key penal provisions of the Polish Penal Code regarding liability for offences against proper waste management. In this context, and with reference to non-domestic regulations, the paper presents positions regarding the interpretation of the elements constituting the prohibited acts described in the Polish Penal Code and in statutes outside the Code. This approach aims to address the question of whether it is necessary to refer to EU and international regulations when interpreting the elements of prohibited acts, in order to determine the extent of consistency between these different legal frameworks.

Keywords: environment, waste, illegal disposal sites, human life, health, hazardous waste, natural environment.

Abstrakt

Przedmiotem rozważań stały się zagadnienia dotyczące uregulowań prawnych odnoszących się do odpowiedzialności karnej za składowanie odpadów. Wskazane zagadnienia zostały omówione na płaszczyźnie przepisów unijnych oraz międzynarodowych regulujących wymagania jakie powinny spełniać podmioty zajmujące się gospodarka odpadami. W dalszej kolejności przedstawione zostały podstawowe przepisy karne z polskiego kodeksu karnego dotyczące odpowiedzialności za przestępstwa skierowane przeciwko prawidłowej gospodarce odpadami. W tym obszarze przedstawione zostały w kontekście uregulowań pozakrajowych stanowiska odnoszące się do wykładni znamion zawartych w czynach zabronionych, które zostały opisane w polskim kodeksie karnym oraz ustawach pozakodeksowych. Zabieg ten miał odpowiedzieć na pytanie o konieczność odwoływania się przy wykładni znamion czynów

zabronionych w przepisach unijnych oraz międzynarodowych w celu wykazania czy obie płaszczyzny są ze sobą spójne.

Słowa klucze: środowisko, odpady, nielegalne składowiska, życie człowieka, zdrowie, odpady niebezpieczne, środowisko naturalne

1. Introduction

The issue of protecting the environment from waste, including hazardous waste in particular, and its storage in places not designated for this purpose, is of significant importance from the point of view of protecting human life and health.[1] Every country in the world struggles with waste generated during the manufacturing process, which is then illegally dumped. It can be said that rubbish surrounds us on all sides, and what is more, we are producing more and more of it, and the problem of its disposal will only grow. The fight against illegal waste disposal sites is important not only from the point of view of environmental protection, but also for the life and health of the people who live in this environment.

Illegal waste storage sites are not only a Polish problem, but also a cross-border and international one. Suffice it to say that the largest producer of waste is the United States, which is unable to dispose of the waste it generates and, until recently, sold it to China and now sells it to African countries which do not have the means to dispose of it. Another problem is Russia and the vast areas of the country that have been turned into toxic ecological bombs, especially in Siberia, after decommissioned uranium mines, where there are places inaccessible to humans due to radiation and toxic fumes. Another problem is India, which is considered one of the most polluted countries in the world, and where recycling is almost non-existent, which, with the rise of consumerism, means huge piles of waste that produce enormous amounts of hazardous substances that enter the air, soil and water. In many countries, waste incineration is a form of recycling. This phenomenon is also intensifying in Poland.

Many countries attempt to dispose of waste through various entities that engage in the illegal transport of waste and its subsequent storage in locations not designated for this purpose. That is why it is so important to have an international perspective on legal regulations, indicating the basic regulations in this area, followed by EU regulations and, finally, national regulations. The purpose of compiling these regulations is to determine whether they, as a whole, consistently limit illegal waste disposal and whether there are any loopholes in the regulations that could be exploited by international criminal groups. The aim of this article is also to show the possibilities of using supranational regulations to interpret national law in order to better combat the phenomenon of illegal waste disposal sites.

2. International perspective

The issue of waste is regulated by international law, with the most important instrument being the Convention on the Prevention of Marine Pollution by Dumping of Wastes and Other

[1] E. Zębek, *Zasady gospodarki odpadami w ujęciu prawnym i środowiskowym,* Olsztyn 2018, p. 1.

Matter, drawn up in Moscow, Washington, London and Mexico on 29 December 1972[2], known as the 'Dumping Convention'). This Convention regulates the issue of reducing marine pollution caused by the dumping of waste or other substances from ships, aircraft, platforms or other devices located at sea, as well as any deliberate sinking of ships, aircraft, platforms or other devices located at sea. Pursuant to Article IV of the Convention, the dumping of waste and other substances was subject to either a total ban or the possibility of dumping, but only after obtaining a permit, depending on the annex in which the waste was listed. It should be noted that the Convention did not contain a definition of 'waste', but Article III(4) included the term '*wastes or other matter*', which meant '*material and substance of any kind, form or description'*. In addition, Annex III contained a list of groups of substances which, depending on their type, were subject to exclusion or certain restrictions on disposal. On 23 January 1983, a declaration was issued on Poland's accession to this Convention[3]. Subsequently, on 26 March 1977, a government statement was issued on the entry into force of amendments to the annexes[4]. The convention did not contain any criminal provisions, but after its ratification and publication in the Journal of Laws, it became binding law[5].

After ratifying the above-mentioned convention, Poland was obliged to implement it, which was done in the Act of 16 March 1995 on the prevention of sea pollution by ships[6], where the Polish legislature regulated the issue of waste disposal.

The second important legal act is the Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal, signed in Basel on 22 March 1989[7], known as the 'Basel Convention'. This convention was intended to limit the storage of waste at the lowest cost in developing countries[8]. Article 2(1) of the Convention contains a definition of the term 'wastes', which is understood to mean '*substances or objects which are disposed of or are intended to be disposed of or are required to be disposed of by the provisions of national law*'. At the same time, the States that were parties to the Convention undertook to classify wastes other than those listed in the annexes to the Convention as hazardous wastes within six

[2] Convention on the Prevention of Marine Pollution by Dumping of Wastes and Other Matter, drawn up in Moscow, Washington, London and Mexico on 29 December 1972, ratified by Poland: Journal of Laws of 1984, No. 11, item 46.
[3] Government Statement of 23 January 1983 on the accession of the Polish People's Republic to the Convention on the Prevention of Marine Pollution by Dumping of Wastes and Other Matter, drawn up in Moscow, Washington, London and Mexico on 29 December 1972. (Journal of Laws of 1984, No. 11, item 47).
[4] Government statement on the entry into force of amendments to Annexes I, II and III to the Convention on the Prevention of Marine Pollution by Dumping of Wastes and Other Matter, drawn up in Moscow, Washington, London and Mexico on 29 December 1972, and the publication of the updated consolidated texts of these annexes of 26 March 1997 (Journal of Laws No. 47, item 300, as amended).
[5] In Journal of Laws No. 11 of 1984, item 46, the Council of State declared accession to the Convention.
[6] Act of 16 March 1995 on the prevention of marine pollution by ships – Journal of Laws of 2020, item 1955).
[7] Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal, signed in Basel on 22 March 1989, ratified by Poland, Journal of Laws of 1995, No. 19, item 88.
[8] M. M. Kenig-Witkowska, *Rozwój międzynarodowego prawa środowiska* [in:] *Międzynarodowe prawo środowiska. Wybrane zagadnienia systemowe*, ed. M. M. Kenig-Witkowska, Warszawa 2011, p. 18.

months of becoming parties to the Convention. The Convention was amended twice, first on 22 September 1995[9], and then, for the second time, between 1998 and 2013[10].

On 30 June 1994, Poland submitted a declaration on the ratification of the Convention[11].

In addition, the issue of waste has been the subject of numerous regional agreements, such as the Bamako Convention, adopted on 29 January 1991 by African countries under the auspices of the Organisation of African Unity[12]. This Convention regulated issues concerning the ban on imports to Africa, as well as the possibility of conducting cross-border inspections of hazardous waste which was transported to Africa[13]. The need to incorporate the provisions of the Basel Convention into Polish law was fulfilled by the Act of 29 June 2007 on the international transport of waste[14], which will be discussed further below.

3. EU perspective

Moving on to European regulations, it should first be noted that virtually all EU countries have a problem with waste management.

The European Union, taken as a whole, has one of the richest economies in the world and has long been investing heavily in proper environmental regulations and waste management. The European Union is introducing increasingly stringent measures aimed at creating a cleaner and healthier environment. The changes are difficult to implement due to the continent's considerable biodiversity, but the basic tasks of reducing waste production and managing it more effectively are being carried out. Implementing changes is also difficult because many people believe that the European Union, on the one hand, is spending too much on ecology and, on the other hand, is moving too radically away from fossil fuels, which is significantly lowering the standard of living of European citizens. Furthermore, there is a view that, given Europe's small share of the global environment, amounting to only a little over 10 per cent, this effort will not improve the lives of its inhabitants in relation to the excessive expenditure. Fortunately, such ignorance and short-sighted thinking is being replaced by an approach according to which difficult and expensive solutions will become widespread and cheaper over time, and their application will have a positive impact on the environment in which people live.

---

[9] Amendment to the Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal, drawn up in Basel on 22 March 1989, adopted in accordance with Decision III/1 of the Conference of the Parties to the Convention in Geneva on 22 September 1995 (Journal of Laws of 2020, item 1482).

[10] Amendments to the annexes to the Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal, drawn up in Basel on 22 March 1989, adopted in Kuching on 23-27 February 1998 and in Geneva on 9-13 December 2002, 25-29 October 2004 and 28 April-10 May 2013 (Journal of Laws of 2022, item 173), as well as the Government Statement of 2 November 2021 on the binding force of amendments to the annexes to the Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal, drawn up in Basel on 22 March 1989, adopted in Kuching on 23-27 February 1998 and in Geneva on 9-13 December 2002, 25-29 October 2004 and 28 April - 10 May 2013 (Journal of Laws of 2022, item 174).

[11] Government Statement of 30 June 1994 on the ratification by the Republic of Poland of the Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal, drawn up in Basel on 22 March 1989 (Journal of Laws of 1995, No. 19, item 89).

[12] M. M. Kenig-Witkowska, *Transgraniczne przemieszczanie niebezpiecznych…*, *op. cit.*, p. 258.

[13] Judgment of the Court of Justice of 23 October 2025, C-221/24 and C-222/24, Naturvårdsverket v Uq and Ic., LEX No 3932148, concerning the shipment of waste in the form of tyres, electronic products, furniture, clothing and household appliances from Sweden via Belgium to Cameroon and from Germany to Congo.

[14] Act of 29 June 2007 on the international transport of waste – Journal of Laws of 2020, item 1792.

This approach is also based on the valid assumption that the world around us is one large ecosystem that belongs to all of us, but is also dependent on all of us. That is why it is so important to introduce legal regulations at Community level and to enforce their implementation by all members of the Community.

Finally, it should be noted that a historical approach to discussing regulations relating to production restrictions and proper waste management will allow us to show the European Union's approach to this issue and how it has changed over time. This is also important from the point of view of interpreting the applicable law, because changes in the current law reveal the direction in which the legislature is heading.

Turning to EU regulations, it should first be noted that the first documents concerning waste management in the European Union appeared as early as 1975, when Directive 74/442/EEC was introduced, defining the Community's strategy on waste[15]. Another important piece of legislation is Council Directive 91/156/EEC of 18 March 1991 amending Directive 75/442/EEC on waste[16]. It was a legal act that regulated primarily the concept of '*waste*', which, according to Article 1, was defined as '*any substance or object in the categories set out in Annex I which the holder discards or intends or is required to discard*'. In connection with this concept and the need to determine when waste has been 'disposed of', it is worth quoting the position of the Court of Justice of the European Union when assessing whether a substance or object has been 'disposed of'. The Court indicates in its rulings that it is important to determine the reasons for applying this changed method of use and the intentions that prompted the holder to make this change (e.g. unsuitability or inability to use in the previous manner), as well as the possible consequences of this new method of use[17].

The Council Directive of 12 December 1991 on hazardous waste[18], which was replaced by Council Directive 94/31/EC of 27 June 1994 amending Directive 91/689/EEC on hazardous waste, was important from the point of view of hazardous waste[19].

The issue of packaging has also been regulated, on the basis of Directive 94/62/EC of the European Parliament and of the Council of 20 December 1994 on packaging and packaging waste[20].

In addition, the issue of waste storage is also regulated by Council Directive 1999/31/EC of 26 April 1999 on the landfill of waste[21].

Another legal act regulating waste was Directive 2006/12/EC of the European Parliament and of the Council of 5 April 2006 on waste[22]. It replaced the previously mentioned

[15] Council Directive 74/442/EEC of 15 July 1975 on waste (Framework Directive), currently not in force.
[16] Council Directive of 18 March 1991 amending Directive 75/442/EEC on waste (OJ EU L 78, 1991), p. 32.
[17] Judgment of the Court of Justice of the European Union of 15 June 2000 in joined cases C-418/97 and C-419/97, judgment of the Court of Justice of the European Union of 11 September 2003 in case C-114/01.
[18] Council Directive of 12 December 1991 on hazardous waste (OJ EU L 377, 1991, p. 20, as amended.
[19] Council Directive 91/689/EEC of 12 December 1991 on hazardous waste (OJ EU L 377), 1991, p. 20, as amended).
[20] Directive 94/62/EC of the European Parliament and of the Council of 20 December 1994 on packaging and packaging waste (OJ EU L 365, 1994), p. 10, as amended.
[21] Council Directive 1999/31/EC of 26 April 1999 on the landfill of waste (OJ EU L 182, 1999, p. 1, as amended.
[22] Directive 2006/12/EC of the European Parliament and of the Council of 5 April 2006 on waste (OJ EU L 114 of 27.04.2006, p. 9).

Directive 75/442/EEC[23]. Article 1 of this directive provides a definition of waste, which is understood to mean '*any substance or object in the categories set out in Annex I which the holder discards or intends or is required to discard*'. This legal act emphasises the act of discarding a substance or object. In addition, waste is classified in individual annexes, but this classification is open-ended[24]. This opem-ended nature is evidenced by the general definition of waste in the individual annexes.

In its judgment of 18 December 2007 in Case C-194/05, the European Court of Justice stated that the classification of a substance or object as waste within the meaning of Article 1(a) of Directive 75/442 on waste, as amended by Directive 91/156, depends primarily on the behaviour of the holder and on the meaning of the term 'discard'[25]. These concepts must be interpreted not only in the light of the objective of the Directive, which, according to recital 3, is to protect human health and the environment from the harmful effects caused by the collection, transport, disposal, storage and landfill of waste, but also in the light of Article 174(2), which states that Community policy on the environment aims at a high level of protection and is based on the precautionary principle and the principles of preventive action. It follows that these concepts, and consequently the concept of 'waste', cannot be interpreted in a restrictive manner. The fact that a substance is indeed 'waste' within the meaning of Article 1(a) of Directive 75/442 on waste, as amended by Directive 91/156, must be confirmed in the light of all the circumstances, taking into account the objective of that directive and its effectiveness, which cannot be called into question. Certain circumstances may therefore indicate the existence of an act of '*disposal'*, an intention to '*discard'* or an obligation to '*discard'* a substance or object within the meaning of that provision. Since Directive 75/442 on waste does not propose any criterion for revealing the holder's intention to dispose of substances or objects, Member States, in the absence of Community rules, are free to choose the means of proving the circumstances defined in the directives they transpose, provided that this does not undermine the effectiveness of Community law. Member States may therefore, for example, define different categories of waste, in particular in order to facilitate the organisation and control of waste management, provided that the obligations arising from the Directive or other Community legislation on waste are complied with, and categories that may be excluded from the scope of the acts transposing the obligations arising from the directive are excluded in accordance with Article 2(1) thereof. In a subsequent ruling of 25 June 1997, the Court of Justice of the European Union held that '*substances and objects which are capable of economic reutilization, even if the materials in question may be the subject of a transaction or quoted on public or private commercial lists*', even if they undergo deactivation processes to eliminate potential risks[26].

Another legal act was the new Framework Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on waste and repealing certain

[23] A. Kosieradzka-Federczyk, *Priorytety Unii Europejskiej w gospodarowaniu odpadami*, „Współczesne Problemy Zarządzania" 2013, No. 1, p. 48.
[24] Opinion of Advocate General Niilo Jääskinen of 18 June 2013 in joined cases C-241/12 and C-242/12, Shell Nederland Verkoopmaatschappij BV and Belgian Shell, http://eur-lex.
[25] Judgment of the European Court of Justice of 18 December 2007 in Case C-194/05.
[26] Judgment of the Court of Justice of the European Union of 25 June 1997 in joined cases C-304/94, C-330/94, C-342/94, C-224/95.

Directives[27]. This Directive entered into force on 12 December 2008[28]. This Directive established a legal framework for waste management in the Community[29] and defined key concepts, including in Article 3(1) of the Directive the concept of '*waste*', which was understood to mean any substance or object which the holder discards, intends to discard or is required to discard. This definition was implemented in Article 3(1)(6) of the Polish Act of 14 December 2012 on Waste[30]. This definition provided the basis for recognising that, for example, an end-of-life vehicle should be considered hazardous waste, which was also linked to the interpretation of the term 'disposal' by the Supreme Administrative Court in its judgment of 12 March 2013, ref. no. II OSK 2132/ 11[31], which will be discussed in detail later in this article. Returning, however, to the issue of the Directive of 19 November 2008, it should be noted that its main objective was to reduce the negative effects of waste generation and management on human health and the environment. Therefore, not every object or substance that is suitable for further economic use can be considered waste[32]. The Directive emphasises proper waste management and the promotion of waste recovery and recycling techniques.

It was significant that the directive introduced a hierarchy of waste management, which includes:

1. preventing the generation of waste,
2. preparing waste for reuse,
3. recycling,
4. other recovery methods, e.g. energy recovery,
5. neutralising.

The directive also introduced the 'polluter pays' principle, according to which the costs of waste management are borne by the original producer. In addition, the concept of 'extended producer responsibility' was introduced, according to which producers are responsible for their products even after they have been used.

In addition, waste management must be carried out in a manner that does not pose a threat to water, air, soil, plants or animals, and does not cause nuisances such as noise or unpleasant odours.

Waste producers or possessors are required to process waste or commission this task to recognised operators with appropriate permits and which are subject to regular inspections.
As part of a circular economy package, Directive (EU) 2018/851 amended Directive 2008/98/EC by tightening the provisions on waste prevention and promoting sustainable manufacturing and consumption patterns. The new provisions also introduced an obligation to separately collect textiles, hazardous waste and bio-waste.

[27] Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives (OJ EU L 312, p. 3, as amended).
[28] M. Stachowicz, *Dyrektywy unijne dotyczące gospodarki odpadami komunalnymi*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego We Wrocławiu" 2011, vol. 152, p. 504.
[29] K., Karpus, *Gospodarowanie odpadami w świetle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej na gruncie dyrektyw ramowych w sprawie odpadów*, Włocławek 2011, p. 8, writes that this Directive represented a 'new beginning' from the point of view of EU waste law.
[30] Act of 14 December 2012 on Waste (Journal of Laws of 2016, item 1987, as amended).
[31] Judgment of the Supreme Administrative Court of 12 March 2013, ref. no. II OSK 2132/11.
[32] Judgment of the CJEU of 15 January 2004 in Case C-235/02.

The directive also establishes new recycling targets for municipal waste, setting them at:

- a minimum of 55% by 2025,
- 60% by 2030,
- 65% by 2035.

Member States have committed to taking measures to promote sustainable development and reduce marine litter, as well as to promote the recovery of critical raw materials.

This directive was to be implemented in Member States by December 2010, which Poland failed to do, resulting in a request to the Court of Justice of the European Union to impose a financial penalty on Poland in the amount of EUR 67,000 per day[33]. It was only this request for a penalty that accelerated work on the new Act on Waste, which was implemented in stages, as a new municipal waste management system was first introduced on 1 July 2011, while at the same time amending the Act of 27 April 2001 on Waste to take into account future solutions. Then, on 14 December 2012, a new Act on Waste[34], was passed, which entered into force on 23 January 2013, opening a new stage in waste management in Poland.

In waste management, the issue of waste shipment is equally important, especially when it involves several countries. Therefore, on 14 June 2006, Regulation (EC) No 1013/2006 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2006[35] on shipments of waste[36]. This Regulation, like any EU regulation, is directly applicable in all Member States of the European Union, which are required to establish appropriate systems for the supervision and control of waste shipments. In accordance with Regulation No 1013/2006, a number of procedures apply within the EU. The following procedures are considered to be basic: the procedure of so-called general information obligations, the procedure of so-called prior written notification and consent, and the procedure of so-called intra-EU shipments with transit through third countries[37]. In accordance with the provisions of Article 30(1) and Article 50 of the Regulation, these countries had to introduce effective, proportionate and dissuasive penalties for infringements and carry out inspections and spot checks related to waste shipments. This required cooperation between individual countries to prevent and detect illegal shipments of waste and, consequently, illegal waste disposal sites. Regulations on international waste shipments are also based on international legal instruments such as the Basel Convention[38] regulating the control of transboundary movements of hazardous waste and its disposal, and OECD decisions on the inspections of shipments of waste intended for recovery. The Convention contains numerous definitions that establish the meaning of basic concepts such as '*waste*', '*management*', '*transboundary movement*', '*disposal*' and others, which are intended

[33] D. Danecka, "*O pojęciu odpadów w rozumieniu ustawy z dnia 14 grudnia 2012 roku"*, „Ius Novum" 2016, No. 4, p. 297.
[34] Act on Waste of 14 December 2012 – Journal of Laws of 2013, item 21, as amended.
[35] Regulation (EC) No 1013/2006 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2006 on shipments of waste (OJ EC L 190 of 12.07.2006, as amended).
[36] Regulation (EC) No 1013/2006 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2006 on shipments of waste (OJ EU L 190, p. 1).
[37] E. Zębek, *Międzynarodowe przemieszczanie odpadów pomiędzy krajami unii europejskiej - aspekt prawnokarny*, „Przegląd Policyjny" 2020, vol. 137, no. 1, p. 67.
[38] Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal, drawn up in Basel on 22 March 1989 (Journal of Laws of 1995, No. 19, item 88, as amended).

to help determine in specific cases whether we are dealing with behaviour which does not comply with the requirements laid down in the above-mentioned legal acts.

As regards Polish regulations, it is worth noting that the Act on International Waste Shipments of 29 June 2007 (Journal of Laws No. 124, item 859)[39], which transposed the above-mentioned regulation into the Polish legal system entered into force on 12 July 2007.

From the point of view of criminal liability for environmental offences, Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on the protection of the environment through criminal law is of particular importance[40]. From a waste management perspective, it is of fundamental importance because Articles 3b and 3c impose an obligation on Member States to ensure that acts committed unlawfully and intentionally or as a result of at least gross negligence constitute offences in national legislation. This concerns acts involving activities such as the collection, transport, recovery or neutralisation of waste, including the supervision of such activities and the subsequent treatment of waste disposal sites, along with subsequent activities as a dealer or broker (waste management), which cause or are likely to cause death or serious injury to persons or serious damage to the quality of air, soil or water, or to animals or plants. This also includes the shipment of waste, if this activity falls within the scope of Article 2(35) of Regulation (EC) No 1013/ 2006 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2006 on shipments of waste and is carried out in significant quantities, whether in a single shipment or in several shipments which prove to be linked.
The provision contained in Article 5 of the Directive is also important, as it states that acts described as offences will be '*punishable by effective, proportionate and dissuasive criminal penalties*'.

It is undisputed that the extension of liability is significantly influenced by the provisions of Article 6 and Article 7 of the Directive, which stipulate that Member States shall ensure that legal persons can be held criminally liable for offences committed for their benefit by any person who has a leading position within the legal person, acting either individually or as part of an organ of the legal person. The problem is that under Polish law, economic activity may be conducted not only by legal persons, but it should be remembered that the national legislature may establish the liability of a collective entity to a much greater extent.

4. Polish perspective

The Polish legislature implemented it on the basis of the Act Amending the Criminal Code and Certain Other Acts of 25 March 2011[41] by establishing new wording for Articles 182 to 186 of the Criminal Code, and, in addition, in Article 16 of the Act on the Liability of Collective Entities for Acts Punishable by Law[42] expanded the list of offences constituting the basis for the liability of a collective entity.

[39] Act of 29 June 2007 on International Movements of Waste (Journal of Laws No. 124, item 859).
[40] Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on the protection of the environment through criminal law (OJ EU L 328, of 2008, p. 28).
[41] Act Amending the Criminal Code and Certain Other Acts (Journal of Laws, No. 94, item 549).
[42] Act on the Liability of Collective Entities for Acts Punishable by Law of 28 October 2002 (Journal of Laws No. 197, item 1661, as amended.).

As an aside, it should be noted that an analysis of the functioning of the Directive has shown that it has limited application[43]. As an aside, it should be noted that an analysis of the functioning of the Directive has shown that it has limited application[44].

In this context, it is worth citing the judgment of the Court of Justice in Case C-315/23, in which the Court of Justice found that Croatia had failed to establish that the stored stone aggregate constituted waste and had failed to take the necessary measures for almost six years to manage the waste in question in a proper and lawful manner in accordance with EU law. The Court ordered Croatia to pay a lump sum of EUR 1,000,000 and a periodic penalty payment of EUR 6,500 for each day of delay[45].

When analysing international, EU and Polish regulations, it should be noted that in all these regulations, in terms of their application within a given country, the concept of '*waste*' is of paramount importance. On the one hand, this concept is very difficult to define, and on the other hand, the definition presented in the legal regulations must be clear enough to distinguish between behaviours that constitute a prohibited act and those that are legally irrelevant. It is also important to present how the concept of '*waste*' has evolved over the years, as this allows not only for historical interpretation, but above all for indicating the direction of interpretation of this concept in the context of a rapidly developing economy and the constant emergence of ever new types of waste.

4.1. The concept of waste – a historical perspective

However, it should be noted that the most important concept is that of 'waste', the meaning of which has changed over time. Under the Act of 31 January 1980, waste was defined as '*used objects and solid substances, as well as liquid substances other than sewage, generated in connection with human existence or economic activity, useless in the place or at the time of their generation, and harmful to the environment*'[46]. Thus, the legislature identified two elements that were decisive in defining waste, namely '*uselessness*' and '*harmfulness*'. Used items or substances were not always waste, but only when they were useful at the place and time of their creation[47]. As regards the second criterion, the definition of '*waste*' did not refer to specific '*harmfulness*', which meant that all waste was considered harmful by virtue of being waste[48]. The provisions of the aforementioned Act, together with its implementing regulations[49]

---

[43] K. Maćkowiak, *Ochrona środowiska poprzez prawo karne – czas na nowe przepisy*, https://codozasady.pl/p/ochrona-srodowiska-poprzez-prawo-karne-czas-na-nowe-przepisy (accessed: 21 September 2025).

[44] *Ibidem.*

[45] file:///C:/Users/kalif/OneDrive/Desktop/Moje%20dane%20ze%20starego%20laptopa%2014.02.2023/Documents/artyku%C5%82y,%20publikacje%20%20od%2024.08.2019/11%20Artyku%C5%82y%20doktorat%20-%20habilitacja/11%20AA%20ksi%C4%85zki%20do%20habilitacji/odpady%20zagraniczny%20roz/wyroki%20TS%20dotycz%C4%85ce%20%C5%9Bmieci.pdf (accessed: 24 October 2025).

[46] Act on Environmental Protection and Management of 31 January 1980, Journal of Laws No. 3, item 6, consolidated text: Journal of Laws of 1994 No. 49, item 196, as amended.

[47] W. Radecki. *Ustawa o odpadach. Komentarz*, Warszawa 2008, p. 21–22.

[48] D. Danecka, "*O pojęciu odpadów w rozumieniu ustawy z dnia 14 grudnia 2012 roku"*, „Ius Novum" 2016, No. 4, p. 298.

[49] Regulation of the Council of Ministers of 30 September 1980 on environmental protection against waste and other pollution and on maintaining cleanliness and order in towns and villages (Journal of Laws No. 24, item 91, as amended).

regulated waste management for over a decade. In 1993, in addition to the concept of 'waste', the Act of 3 April 1993 introduced the concept of '*hazardous waste*', which was defined as 'waste which, due to its origin, chemical or biological composition, other properties or circumstances, poses a threat to human life or health or to the natural environment'[50]. In addition, a list indicating 106 types of waste considered hazardous was created[51]. Despite these regulations, specific situations arose in which it was necessary to determine whether a given substance could be considered waste. Thus, in 1985, the question arose as to whether the overburden removed from an open-pit mine was waste, but the Supreme Administrative Court, in its judgment of 16 July 1985, III SA 324/84[52], ruled that it was a different material considered unsuitable for economic use, but not waste[53].

In another ruling dated 7 July 1993, the Supreme Administrative Court ruled that manure from chickens and other farm animals, if not used in agricultural production in the production cycle, is waste[54].

The definition of '*waste*' was changed in yet another Act of 27 June 1997[55], which introduced a definition of waste that covered all objects and substances, as well as liquid substances, generated in the course of economic activity or human existence and unsuitable for use at the place or time of their generation. On the basis of the aforementioned provisions, the Supreme Administrative Court ruled on 30 May 2000 that '*a vehicle which, as a result of an accident, is no longer suitable for further use and has been withdrawn from service must be treated as waste*'[56]. The fact that this vehicle, after undergoing appropriate repairs and removal of damage, will be able to be re-registered and used, cannot affect its legal classification as waste prior to such repairs.

Article 3(1)(6) of the Polish Act on Waste of 14 December 2012 introduced the concept of 'waste', which had been transposed from the above-mentioned Directive 2080/98/EC of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives, where the key concept related to '*waste*' became the term '*disposal*'. This mainly referred to vehicles that had been taken out of service. The Supreme Administrative Court, referring to the meaning of the term '*disposal*' in its judgment of 12 March 2013 ref. no. II OSK 2132/11, indicated that '*disposal*' is a necessary condition for something to be considered waste and in fact means a change in the way the item in question is used, i.e. use in a way other than that intended for the item, and the new use could have an adverse effect on the environment. Another element for recognising an item as waste was indicated by the Provincial Administrative Court in Warsaw in its judgment of 15 October 2009, ref. no. IV SA/Wa 982/09[57], arguing that not only the condition of an item at the time of its import into Poland, but also the intention of its previous owner, is decisive in determining

[50] Act Amending the Act on Environmental Protection and Management and the Water Law of 3 April 1993 (Journal of Laws No. 40, item 183).
[51] Regulation of the Minister of Environmental Protection, Natural Resources and Forestry of 3 August 1993 on establishing a list of hazardous types of waste (Journal of Laws No. 76, item 362).
[52] Judgment of the Supreme Administrative Court of 16 July 1985, III SA 324/84, OSPiKA 1986, vol. 7–8, item 137.
[53] D. Daria. *O pojęciu odpadu w rozumieniu ustawy z dnia 14 grudnia 2012 roku*, „Ius Novum" 2016, No. 4, p. 299.
[54] Judgment of the Supreme Administrative Court of 7 July 1993, IV SA 1713/92, ONSA 1994, No. 3, item 108.
[55] Act on Waste of 27 June 1997 (Journal of Laws No. 96 of 1997, item 592).
[56] Judgment of the Supreme Administrative Court of 30 May 2000, I SA/Ka 2268/98.
[57] Judgment of the Voivodeship Administrative Court in Warsaw of 15 October 2009, ref. no. IV SA/Wa 982/09.

whether it should be considered waste. Therefore, the decision on whether to dispose of them is made by the person who supplies the specific items or substances[58]. Thus, an item therefore becomes waste when it is "disposed of" by its current possessor, as it is the current possessor who decides whether a given substance or item can be considered useless in a given place or at a given time.

As regards Polish regulations on shipments of waste, the equivalent of the above-mentioned Regulation (EC) No 1013/2006 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2006 on shipments of waste[59] is the Act on the International Shipment of Waste of 29 June 2007, which implements the aforementioned Regulation[60]. The Act defined the institutional and organisational framework for performing tasks resulting from the provisions of the above-mentioned regulation. The entity transporting waste does not need to have a generated confirmation of the issuance of a Waste Transfer Card from the Database on Products, Packaging and Waste Management. However, a possessor of waste on Polish territory who transfers or takes over waste is obliged to keep records of waste in accordance with national regulations. These records are limited to the Waste Record Card, which documents the takeover or transfer of specific quantities and types of waste. Pursuant to Article 3(1) of the aforementioned Act, the competent authority for matters relating to the import of waste into the country, the export of waste outside the country and the transit of waste through the country is the Chief Inspector of Environmental Protection[61].

It should be noted that the transport of waste without applying the control procedures specified in the aforementioned Regulation of the European Parliament and of the Council is illegal. Pursuant to Article 25 of the aforementioned Act, in the event of illegal international shipment of waste being detected or on the basis of a notification of illegal shipment received pursuant to Article 24(1) of the Regulation on shipments of waste, the Chief Inspector of Environmental Protection initiates administrative proceedings *ex officio*.

It should be noted that waste transport is controlled by the Police, but also by the Border Guard[62], as well as the Customs Service, the Road Transport Inspection and voivodeship environmental protection inspectors[63].

In its judgment of 18 June 2015, ref. no. II OSK 2874/13, the Supreme Administrative Court indicated that in order for a given item to be considered waste under the provisions of the Act on the International Shipment of Waste of 29 June 2007(Journal of Laws of 2007, No. 124,

[58] Judgments of the Voivodeship Administrative Court in Warsaw of 31 March 2008, ref. no. IV SA/Wa 81/08; of 15 October 2009, ref. no. IV SA/Wa 982/09; and of 31 March 2010, ref. no. IV SA/Wa 249/10.
[59] Regulation (EC) No 1013/2006 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2006 on shipments of waste (Journal of Law UE L 190 z 12.07.2006 as amended).
[60] Act on the International Shipment of Waste of 29 June 2007 (Journal of Laws of 2007, No. 124, item 859, as amended).
[61] E. Zębek, *Międzynarodowe przemieszczanie odpadów pomiędzy krajami unii europejskiej - aspekt prawnokarny*, „Przegląd Policyjny" 2020, vol. 137, no. 1, p. 70.
[62] The tasks of the Border Guard in the field of waste shipment control are regulated by the provisions of the Act on the Border Guard of 12 October 1990 (Journal of Laws of 2005, No. 234, item 1997, as amended) and the Act of 6 September 2001 on Road Transport of 6 September 2001 (i.e. Journal of Laws of 2007, No. 125, item 874, as amended). One of the tasks assigned to Border Guard officers, pursuant to Article 1(2)(12) of the aforementioned Act on the Border Guard, is to prevent the transport of waste and harmful chemical substances across the State border without the authorisation required under separate regulations.
[63] E. Zębek, *Międzynarodowe przemieszczanie odpadów…*, *op. cit.*

item 859, as amended) and Regulation (EC) No. 1013/2006 of the European Parliament and of the Council on the international shipments waste of 14 June 2006, the legal and factual status existing at the time of the product's introduction into Polish territory is decisive. Whether a vehicle acquires the status of waste depends on whether, at the time of crossing the border, it can be used in accordance with its original purpose, i.e. whether it can be driven on roads[64]. The provisions included in sales offers, contracts or registration certificates informing about the intended use of the vehicle, e.g. '*for parts*' or '*for scrapping*', are of significant importance here for the assessment of a vehicle as '*waste*'. In its judgment of 8 November 2016, ref. no. II OSK 257/15, the Supreme Administrative Court explained that if the content of the contract submitted to the authorities indicates that the seller disposed of the vehicle for parts, then circumstances such as, in particular: the extent and effects of the damage to the vehicle, the amount of its loss in value, or the cost of repairing the vehicle in relation to its value are irrelevant. The Court pointed out that the sale of a vehicle for parts is undoubtedly its 'disposal', as this term - as a condition for considering it waste - essentially means a change in the manner of use of the item in question, i.e. use in a manner other than that intended for the item, and the new manner of use could have an adverse impact on the environment[65].

This position is also confirmed by Correspondents' Guidelines No. 9 on the shipments of waste vehicles, the common understanding of all Member States on how Regulation (EC) No 1013/2006 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2006 on shipments of waste should be interpreted[66]. In accordance with point 2 of these Guidelines, when distinguishing between waste in the form of vehicles and used vehicles, a used vehicle becomes waste if its possessor discards it, intends to discard it, or is obliged to discard it[67]. In order to make this distinction, it is necessary to examine the history of a specific vehicle. However, there are certain characteristics of a used vehicle that indicate whether or not it is waste. According to these Guidelines, a used vehicle is generally classified as waste when at least one of the following criteria is met:

a) a certificate of scrapping exists;
b) the vehicle has been obtained through a waste collection or waste processing system;
c) the vehicle is intended for dismantling and reuse of spare parts or for shredding/scrapping;
d) among the vehicle's components, in addition to personal belongings, there are parts which must be removed or whose export is prohibited under European Union or national law;
e) the vehicle has been written off/is not suitable for minor repairs/has significantly damaged essential parts (e.g. as a result of an accident) or has been cut into pieces (e.g. in half);
f) the evidence referred to in point 11 of the Guidelines has not been provided at the request of the competent authorities or the competent authorities of another country, such as customs, the police or other competent authorities.

It should be clarified here that the Correspondents' Guidelines in question are not legally binding, but in view of the judgment of the Court of Justice of the European Union of 13

[64] Judgment of the Supreme Administrative Court of 18 June 2015, ref. no. II OSK 2874/13.
[65] Judgment of the Supreme Administrative Court of 8 November 2016, ref. no. II OSK 257/15.
[66] Regulation (EC) No 1013/2006 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2006 on shipments of waste (Journal of Laws UE L 190 z 12.07.2006 ze zm.).
[67] N. Kulbacka-Burakiewicz, *Nielegalne postępowanie z zużytym sprzętem elektrycznym i elektronicznym - zagrożeniem dla życia i zdrowia człowieka*, „Przegląd Policyjny" 2018, vol. 131, no. 3, p. 236.

December 1989 in Case C-322/88, the following should be noted: in the light of the fifth paragraph of Article 189 of the EEC Treaty, national courts are required to take into account recommendations (in this case, the above-mentioned Guidelines) in order to resolve disputes brought before them, especially when they shed light on the interpretation of national measures adopted for their implementation or when they are intended to supplement binding Community provisions[68].

When referring to international and EU regulations in relation to Polish regulations, it should first be noted that they are of significant importance in interpreting the characteristics of offences described in Article 183 of the Criminal Code[69]. Currently, this is the basic regulation concerning the offence of improper waste management. Article 183 § 1 of the Criminal Code provides for an offence punishable by imprisonment for a term of between one and ten years, which consists of a series of activities undertaken with regard to waste or substances in such conditions or in such a manner that it may endanger human life or health or cause a deterioration in the quality of water, air or land or destruction in the plant or animal world. The same penalty applies to the import of substances harmful to the environment from abroad, as provided for in Article 183 § 2 of the Criminal Code, and to the import from abroad or export abroad of waste in violation of the regulations, as described in Article 183 § 4 of the Criminal Code.

A more severe penalty of 2 to 12 years' imprisonment is provided for importing or exporting hazardous waste from or to a foreign country without the required notification or permit, or contrary to its terms, as provided for in Article 183 § 5 of the Criminal Code. The same statutory penalty is provided for in the case of abandoning hazardous waste in a place not designated for its storage or warehousing (Article 183 § 5a of the Criminal Code). All of the above-described prohibited acts may be committed unintentionally, in which case the statutory penalty is significantly milder, ranging from one month to five years' imprisonment. In the case of an unintentional offence, the statutory penalty is a fine and restriction of liberty.

In Polish law, waste management is also regulated by other legal acts, including:

- Act on Packaging and Packaging Waste Management of 13 June 2013, with offences specified in Articles 59-61 of the Act[70],
- Act on the of Entrepreneurs' Obligations in the Field of Management of Certain Types of Waste and on Product Fees and Deposit Fees, with offences specified in Articles 37a and 37b of the Act[71],

[68] The above is confirmed by the final judgment of the Voivodeship Administrative Court in Warsaw of 4 November 2015, ref. no. IV SA/Wa 1454/15.

[69] Detailed interpretation of the elements of the prohibited acts under Article 183 of the Penal Code, found—inter alia-in: M. Filipczak [in:] *Kodeks karny. Komentarz*, ed. J. Kulesza, Warszawa 2025, art. 183; M. Kulik [w:] *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, ed. M. Mozgawa, Gdańsk 2026, art. 183; P. Zakrzewski [in:] *Kodeks karny. Komentarz*, ed. J. Majewski, Warszawa 2024, art. 183.

[70] Act on Packaging and Packaging Waste Management of 13 June 2013 (consolided text Journal of Laws 2025, item 870).

[71] Act on the of Entrepreneurs' Obligations in the Field of Management of Certain Types of Waste and on Product Fees and Deposit Fees, with offences specified in Articles 37a and 37b of the Act (consolidated text: Journal of Laws of 2024, item 433, as amended).

- Act on the Recycling of End-of-Life Vehicles of 20 January 2005, with petty offences specified in Articles 44–46, Articles 48–49, Article 51, Article 52a and Article 52b of the Act[72],
- Act on Waste Electrical and Electronic Equipment of 11 September 2015, with the petty offence specified in Article 134 of the Act[73],
- Act on Maintaining Cleanliness and Order in Municipalities of 13 September 1996, with the offence specified in Article 10 of the Act[74],
- Act on Mining Waste of 10 July 2008, with petty offences provided for in Articles 45 to 47 of the Act[75],
- Act on batteries of 24 April 2009, with petty offences specified in Articles 74-95a of the Act[76],
- Act of 29 November 2000: Atomic Law, with petty offences specified in Articles 127-127c of the Act[77].

The above-mentioned acts contain regulations that apply to various categories of waste. The penalties for violating the provisions of these acts include financial liability in the form of fines and liability for offences where the statutory penalty is not too severe.

5. Conclusion

The analysis of waste management regulations aimed to determine whether the conceptual framework adopted in international and EU law is applicable to interpreting the elements of prohibited acts- primarily found in the Penal Code- that target the proper management of waste. An analysis of international and EU legal provisions regarding fundamental waste management concepts leads to the conclusion that it is not only possible but indeed necessary to interpret the concepts contained in those instruments in the same way as the identically named concepts constituing elements of prohibited acts in the Polish Penal Code. This has also been confirmed by the juidicial case law presented.

Conceptual consistency between international and EU law and domestic criminal law facilitates the correct interpretation of the elelments of prohibited acts in the Polish Penal Code concerning waste management.

The analysis also leads to the conclusion that from a legal standpoint non-penal and penal provisions regarding liability for orihibited acts form a reasonably coherent legal system, enabling the restriction of activities involving improper waste handling.

In the event of discrepancies between specific regulations priority should be given - when interpreting specific concepts constituing elements of a prohibited act- to international

[72] with petty offences specified in Articles 44–46, Articles 48–49, Article 51, Article 52a and Article 52b of the Act.
[73] Act on Waste Electrical and Electronic Equipment of 11 September 2015 (consolidated text: Journal of Laws of 2024, item 573).
[74] Act on Maintaining Cleanliness and Order in Municipalities of 13 September 1996 (consolidated text: Journal of Laws of 2025, item 733).
[75] Act on Mining Waste of 10 July 2008 (consolidated text: Journal of Laws of 2022, item 2336).
[76] Act on Batteries of 24 April 2009 (consolidated text: Journal of Laws of 2025, item 809).
[77] Act of 29 November 2000: Atomic Law (consolidated text: Journal of Laws of 2024, item 1277, as amended).

and EU instruments as they also ensure broader protection for waste management, which is an issue of an international nature.

Bibliography

Legal acts:

Convention on the Prevention of Marine Pollution by Dumping of Wastes and Other Matter, drawn up in Moscow, Washington, London and Mexico on 29 December 1972, ratified by Poland: Journal of Laws of 1984, No. 11, item 46.

Government statement on the entry into force of amendments to Annexes I, II and III to the Convention on the Prevention of Marine Pollution by Dumping of Wastes and Other Matter, done at Moscow, Washington, London and Mexico on 29 December 1972, and the publication of updated consolidated texts of these annexes. of 26 March 1997 (Journal of Laws No. 47, item 300, as amended).

3. Act on Environmental Protection and Management of 31 January 1980 (Journal of Laws No. 3, item 6, consolidated text Journal of Laws of 1994 No. 49, item 196, as amended).

Regulation of the Council of Ministers of 30 September 1980 on the protection of the environment against waste and other pollution and on maintaining cleanliness and order in towns and villages (Journal of Laws No. 24, item 91, as amended).

Government Statement of 23 January 1983 on the accession of the Polish People's Republic to the Convention on the Prevention of Marine Pollution by Dumping of Wastes and Other Matter, drawn up in Moscow, Washington, London and Mexico on 29 December 1972. (Journal of Laws of 1984, No. 11, item 47).

The Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal, drawn up in Basel on 22 March 1989 (Journal of Laws of 1995, No. 19, item 88, as amended).

Amendment to the Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal, drawn up in Basel on 22 March 1989, adopted in accordance with Decision III/1 of the Conference of the Parties to the Convention in Geneva on 22 September 1995 (Journal of Laws of 2020, item 1482).

Amendments to the annexes to the Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal, drawn up in Basel on 22 March 1989, adopted in Kuching on 23-27 February 1998 and in Geneva on 9-13 December 2002, 25-29 October 2004 and 28 April-10 May 2013 (Journal of Laws of 2022, item 173).

Act on the Border Guard of 12 October 1990 (Journal of Laws of 2005, No. 234, item 1997, as amended).

Council Directive of 18 March 1991 amending Directive 75/442/EEC on waste (OJ EU L 78, p. 32).

Council Directive 91/689/EEC of 12 December 1991 on hazardous waste (OJ EU L 377, p. 20, as amended).

Act amending the Act on Environmental Protection and Management and the Ac: Water Law of 3 April 1993 (Journal of Laws No. 40, item 183).

Regulation of the Minister of Environmental Protection, Natural Resources and Forestry on Establishing a List of Hazardous Waste (Journal of Laws No. 76, item 362).

Government statement of 30 June 1994 on the ratification by the Republic of Poland of the Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal, drawn up in Basel on 22 March 1989. (Journal of Laws of 1995, No. 19, item 89).

Directive 94/62/EC of the European Parliament and of the Council of 20 December 1994 on packaging and packaging waste (Official Journal of the European Union L 365 of 1994, p. 10, as amended).

Act on the Prevention of Marine Pollution by Ships of 16 March 1995 (Journal of Laws of 2020, item 1955).

Act on Maintaining Cleanliness and Order in Municipalities of 13 September 1996 (consolidated text: Journal of Laws of 2025, item 733).

Act on Waste of 27 June 1997 (Journal of Laws No. 96 of 1997, item 592).
Council Directive 1999/31/EC of 26 April 1999 on the landfill of waste (OJ EU L 182 of 1999, p. 1, as amended).
Act of 29 November 2000: Atomic Law (consolidated text: Journal of Laws of 2024, item 1277, as amended).
Act on the Obligations of Entrepreneurs in the Field of Management of Certain Types of Waste and on Product Fees of 11 May 2001 (consolidated text: Journal of Laws of 2024, item 433, as amended).
Act on Road Transport of 6 September 2001 (i.e. Journal of Laws of 2007, No. 125, item 874, as amended).
Act on the Liability of Collective Entities for Acts Prohibited under Penalty of Law of 28 October 2002 (Journal of Laws No. 197, item 1661, as amended).
Act on the Recycling of End-of-Life Vehicles of 20 January 2005 (consolidated text: Journal of Laws of 2020, item 2056, as amended).
Directive 2006/12/EC of the European Parliament and of the Council of 5 April 2006 on waste (OJ EU L 114 of 27 April 2006, p. 9).
Regulation (EC) No 1013/2006 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2006 on shipments of waste (OJ EC L 190 of 12 July 2006, as amended).
Act on International Shipment of Waste of 29 June 2007 (Journal of Laws No. 124, item 859).
Act on International Shipment of Waste of 29 June 2007 (Journal of Laws of 2020, item 1792).
Act on Mining Waste of 10 July 2008 (consolidated text: Journal of Laws of 2022, item 2336).
Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives (OJ EU L 312, p. 3, as amended).
Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on the protection of the environment through criminal law (OJ EU L 328, 2008, p. 28).
Act on Batteries of 24 April 2009 (i.e. Journal of Laws of 2025, item 809).
Act amending the Criminal Code and Certain Other Acts of 25 March 2011 (Journal of Laws No. 94, item 549).
Act on Waste of 14 December 2012 (Journal of Laws of 2013, item 21, as amended).
Act on Waste of 14 December 2012 (Journal of Laws of 2016, item 1987, as amended).
Act on Packaging and Packaging Waste Management of 13 June 2013 (consolidated text: Journal of Laws of 2025, item 870).
Opinion of Advocate General Niilo Jääskinen of 18 June 2013 in joined cases C-241/12 and C-242/12, Shell Nederland Verkoopmaatschappij BV and Belgian Shell, http://eur-lex.
Act on Waste Electrical and Electronic Equipment of 11 September 2015 (consolidated text: Journal of Laws of 2024, item 573).
Government statement of 2 November 2021 on the binding force of amendments to the annexes to the Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal, drawn up in Basel on 22 March 1989, adopted in Kuching on 23-27 February 1998 and in Geneva on 9-13 December 2002, 25-29 October 2004 and 28 April - 10 May 2013 (Journal of Laws of 2022, item 174).

Literature:

Danecka D., *O pojęciu odpadów w rozumieniu ustawy z dnia 14 grudnia 2012 roku*, „Ius Novum" 2016, No. 4.
Filipczak M. [in:] *Kodeks karny. Komentarz*, ed. J. Kulesza, Warszawa 2025.
Karpus K., *Gospodarowanie odpadami w świetle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej na gruncie dyrektyw ramowych w sprawie odpadów*, Włocławek 2011.

Kenig-Witkowska M. M., *Rozwój międzynarodowego prawa środowiska* [in:] *Międzynarodowe prawo środowiska. Wybrane zagadnienia systemowe*, ed. M. M. Kenig-Witkowska, Warszawa 2011.
Kosieradzka-Federczyk A., *Priorytety Unii Europejskiej w gospodarowaniu odpadami*, Zeszyty Naukowe Wydziału Informatycznych Technik Zarządzania Wyższej Szkoły Informatyki Stosowanej i Zarządzania "Współczesne Problemy Zarządzania" 2013, No. 1.
Kulbacka-Burakiewicz N., *Nielegalne postępowanie z zużytym sprzętem elektrycznym i elektronicznym - zagrożeniem dla życia i zdrowia człowieka*, „Przegląd Policyjny" 2018, vol. 131, no. 3.
Kulik M. [in:] *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, ed. M. Mozgawa, Gdańsk 2026.
https://codozasady.pl/p/ochrona-srodowiska-poprzez-prawo-karne-czas-na-nowe-przepisy, (accessed: 21 September 2025).
Radecki, W. *Ustawa o odpadach. Komentarz*. Warszawa 2008.
Stachowicz M., *Dyrektywy unijne dotyczące gospodarki odpadami komunalnymi*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego We Wrocławiu" 2011, No. 152.
Zakrzewski P. [in:] *Kodeks karny. Komentarz*, ed. J. Majewski, Warszawa 2024.
Zębek E., *Międzynarodowe przemieszczanie odpadów pomiędzy krajami unii europejskiej - aspekt prawnokarny*, „Przegląd Policyjny" 2020, vol. 137, no. 1.
Zębek E., *Zasady gospodarki odpadami w ujęciu prawnym i środowiskowym,* Olsztyn 2018.

Case law:

Judgment of the Supreme Administrative Court of 16 July 1985, III SA 324/84, OSPiKA 1986, vol. 7–8, item 137.
Judgment of the Supreme Administrative Court of 7 July 1993, IV SA 1713/92, ONSA 1994, No. 3, item 108.
Judgment of the Court of Justice of the European Union of 25 June 1997 in joined cases C-304/94, C-330/94, C-342/94, C-224/95.
Judgment of the Supreme Administrative Court of 30 May 2000, I SA/Ka 2268/98, Central Database of Administrative Courts Rulings.
Judgment of the Court of Justice of the European Union of 15 June 2000 in joined cases C-418/97 and C-419/97.
Judgment of the Court of Justice of the European Union of 11 September 2003 in case C-114/01.
Judgment of the CJEU of 15 January 2004 in case C-235/02.
Judgment of the European Court of Justice of 18 December 2007 in case C-194/05.
Judgment of the Provincial Administrative Court in Warsaw of 31 March 2008, IV SA/Wa 81/08.
Judgment of the Voivodeship Administrative Court in Warsaw of 15 October 2009, IV SA/Wa 982/09.
Judgments of the Voivodeship Administrative Court in Warsaw of 31 March 2010, IV SA/Wa 249/10.
Judgment of the Supreme Administrative Court of 12 March 2013, II OSK 2132/11.
Judgment of the Supreme Administrative Court of 18 June 2015, II OSK 2874/13.
Judgments of the Voivodeship Administrative Court in Warsaw of 4 November 2015, IV SA/Wa 1454/15.
Judgment of the Supreme Administrative Court of 8 November 2016, II OSK 257/15.
Judgment of the Court of Justice of 23 October 2025, C-221/24 and C-222/24, Naturvårdsverket v Uq and Ic., LEX No. 3932148.

AMELIA STEMPLOWSKA
Studentka
Uniwersytet Gdański
ORCID: 0009-0006-9270-3572
e-mail: amelka0893@gmail.com
DOI: 10.5281/zenodo.22960450

POLSKI SYSTEM PRAWNY A ODPOWIEDZIALNOŚĆ PRAWNA NIELETNICH - TRANSFORMACJA, DYLEMATY, WSPÓŁCZESNE WYZWANIA

The Polish legal system and the juvenile legal responsibility - transformation, dilemmas, contemporary challenges

Abstrakt

Przestępczość nieletnich wywołuje silne emocje, szczególnie w przypadku najpoważniejszych czynów szeroko omawianych w mediach i Internecie, co uwydatnia populistyczny charakter reakcji państwa i społeczeństwa. Zjawisko to zostanie poddane analizie w celu prześledzenia zmian w podejściu prawnym, w tym obniżenia granicy wieku odpowiedzialności karnej w najpoważniejszych przypadkach, roli paniki moralnej oraz wpływu tych czynników na kształt legislacji i zdolność systemu do odpowiadania na współczesne wyzwania społeczne.

Słowa klucze: nieletni, przestępczość, odpowiedzialność karna, populizm, moralna panika

Abstract

Juvenile delinquency evokes strong emotions, especially in serious cases widely discussed in media and online, highlighting the populist nature of state and societal responses. This phenomenon will be analyzed to trace changes in legal approaches, including lowering the age of criminal responsibility in the most serious cases, the role of moral panic, and how these factors shape legislation and the system's ability to address contemporary social challenges.

Keywords: juvenile, crime, criminal responsibility, populism, moral panic

1. Wstęp

Problematyka przestępczości nieletnich w Polsce oraz ich odpowiedzialności prawnej za dokonywane czyny jest tematem stale komentowanym oraz wzbudzającym skrajne i skomplikowane emocje. Stosunek do młodych sprawców i reakcje na ich działania charakteryzuje pewien dualizm, którego skrajne przejawy osadzić można na spektrum. Z jednej strony może pojawiać się głębokie współczucie wobec młodego człowieka, który często sam jest produktem trudnego środowiska, zaniedbań wychowawczych czy przemocy. Z drugiej natomiast - silne wzburzenie, a nawet gniew, szczególnie gdy czyn jest poważny, brutalny, a jego skutki nieodwracalne. Paradygmaty oraz fundamenty, na których opierają się poszczególne reżimy w polskim systemie prawnym (w tym dotyczące odpowiedzialności prawnej nieletnich oraz postępowania w tych sprawach) stanowią bogate pole do dyskusji.

Celem artykułu jest analiza społecznych i aksjologicznych uwarunkowań odpowiedzialności prawnej nieletnich w polskim systemie prawnym, ze szczególnym uwzględnieniem napięcia między funkcją wychowawczą i resocjalizacyjną a rosnącą tendencją do zaostrzania reakcji karnej wobec młodych sprawców. Rozważania koncentrują się również na pytaniu, w jakim stopniu współczesne zmiany legislacyjne stanowią odpowiedź na rzeczywiste potrzeby systemu i realizację postulatów polityki kryminalnej państwa, a w jakim są rezultatem społecznych nastrojów, medialnej presji oraz zjawiska populizmu penalnego.

2. Społeczna percepcja przestępczości nieletnich

W postrzeganiu demoralizacji oraz zachowań osób nieletnich łamiących zasady i konwencje społeczne jedną z podstawowych kategorii analizy jest reakcja społeczna[1]. Zależy ona oczywiście nie tylko od samego czynu, wieku sprawcy czy orzeczonej kary będącej odpowiedzią na społeczne poczucie sprawiedliwości. W dużej mierze kształtuje ją także obraz nieletnich utrwalony w opinii publicznej i zbiorowej świadomości, naznaczonych doświadczeniami charakterystycznymi i indywidualnymi dla danej kultury czy grupy. Tworzą go media, internet, nagłaśniane przypadki skrajnej przemocy oraz pośrednio także dotychczasowy sposób funkcjonowania systemu społecznego. Pojedyncze, drastyczne sprawy zaczynają jawić się jako reprezentatywne dla całej grupy, na podstawie zachowań jednostek wyciąga się wnioski o „tej dzisiejszej młodzieży”[2]. W ten sposób rodzi się moralna panika, czyli zjawisko społeczne, które polega na przesadnej reakcji opinii publicznej na określone zachowania lub grupy postrzegane jako zagrożenie dla porządku społecznego i wartości. Wprowadzenie tego terminu w latach 70. XX wieku przypisywane jest Stanleyowi Cohenowi i odnosi się do sytuacji, w której media oraz dyskurs publiczny charakteryzuje przekonanie, że konkretny problem narasta, nawet jeśli dane statystyczne tego nie potwierdzają[3].

Przekonanie o rosnącym poziomie przestępczości nieletnich nie zawsze znajduje odzwierciedlenie w danych statystycznych. Dochodzi do znacznego rozdźwięku między

[1] R. Szczepanik, A. Jaros, M. Staniaszek, *Sąd nad demoralizacją nieletnich. Konteksty* wychowawcze, Łódź 2018, s. 29-30.
[2] M. Pawełczyk, *Etiologia kryminalna przestępczości nieletnich. Przegląd teorii kryminologicznych* [w:] *Prawo publiczne i prawo karne w XXI wieku: wybrane zagadnienia*, red. Ł.B. Pilarz, Lublin, 2019, s. 46.
[3] S. Cohen, *Folk Devils and Moral Panics,* London & New York 2011; R. Szczepanik, A. Jaros, M. Staniaszek, *Sąd nad demoralizacją…, op. cit.*

percepcją społeczną i narracją medialnych źródeł przekazu a dostępnymi analizami i badaniami[4]. Z opracowań wynika, że liczba czynów karalnych popełnianych przez nieletnich w ostatnich latach nie wykazuje jednoznacznej tendencji wzrostowej, a w niektórych okresach wręcz maleje. Struktura czynów również pozostaje względnie stabilna - dominują przestępstwa przeciwko mieniu, natomiast w przypadku przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu dominują czyny z art. 156 oraz 157 kk (średni i ciężki uszczerbek na zdrowiu). Najpoważniejsze czyny, jak np. zabójstwo (w typach podstawowym i kwalifikowanym), stanowią niewielki odsetek[5].

Zjawisko to może zostać powiązane z tzw. „*mean world syndrome*", zgodnie z którym odbiorców przekazów medialnych charakteryzuje skłonność do postrzegania rzeczywistości jako bardziej niebezpiecznej, niż jest w istocie[6]. Tendencja do selekcji udzielanych informacji z koncentracją na wyjątkowo brutalnych lub sensacyjnych przypadkach oraz przedstawiania złożonych problemów społecznych w sposób pozbawiony niuansów z pewnością przyczynia się do jego pogłębiania. W połączeniu z błędami poznawczymi, takimi jak heurystyka dostępności, czyli skłonność do oceniania prawdopodobieństwa zdarzeń na podstawie łatwo dostępnych przykładów, prowadzi to do przeszacowania częstotliwości i brutalności przestępstw[7].

Do mechanizmów społecznych stanowiących przykład zastosowania heurystyki dostępności w kontekście przestępczości nieletnich należą:

- chętnie prezentowanie przez media tematyki brutalnej przestępczości nieletnich[8] oraz doniesienia oparte na subiektywnie wykreowanym odczuciu[9],
- tendencja do reinterpretacji przeszłych zachowań przez pryzmat stereotypu zdemoralizowanego nieletniego lub nieletniego sprawcy[10],
- stosowanie mechanizmów racjonalizacji i myślenia retrospektywnego w celu zmniejszenia dyskomfortu i dysonansu związanego z zaskoczeniem spowodowanym czynem dokonanym przez nieletniego[11],
- nadawanie rangi czynów przestępnych zachowaniom naturalnym dla okresu dorastania i dopasowywanie ich do stereotypów[12].

W konsekwencji dochodzi do utrwalania krzywdzących stereotypów dotyczących nieletnich sprawców.

---

[4] V. Konarska-Wrzosek, *Zaostrzenie prawa wobec sprawców nieletnich w dobie spadku przestępczości* [w:] *Pro dignitate legis et maiestate iustitiae*. *Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin profesora Witolda Kuleszy*, red. A. Liszewska, J. Kulesza, Łódź 2020, s. 924; M. Pawełczyk, *Etiologia kryminalna…, op. cit.*, s. 46.

[5] Ministerstwo Sprawiedliwości, *Baza statystyczna- opracowanie wieloletnie. Prawomocne orzeczenia wobec nieletnich wg czynów karalnych i płci"*, zob.: https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,29.html (dostęp: 9.04.2026 r.).

[6] G. Gerbner, L. Gross, M. Morgan, N. Signorielli, *The „Mainstreaming" of America: Violence Profile No. 11*, „Journal of Communication" 1980, t. 30, nr 3, s. 10-29.

[7] D. Kahneman, P. Slovic, A. Tversky, *Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases,* Cambridge 1982.

[8] R. Szczepanik, A. Jaros, M. Staniaszek, *Sąd nad…, op. cit.*, s. 31.

[9] M. Pawełczyk, *Etiologia kryminalna…, op. cit.*, s. 46.

[10] R. Szczepanik, A. Jaros, M. Staniaszek, *Sąd nad…, op. cit.,* s. 36.

[11] *Ibidem*, s. 37.

[12] *Ibidem*, s. 100.

Zgodnie ze słownikiem języka polskiego PWN stereotyp to „funkcjonujący w świadomości społecznej uproszczony i zabarwiony wartościująco obraz rzeczywistości”[13]. Definicja wskazuje, że może on dotyczyć wszystkiego, co składa się na postrzeganie świata. Do zbioru tego należą więc także stereotypy dotyczące „przestępczości” i „osób nieletnich” jako osobnych terminów. Głęboko zakorzenione, uproszczone schematy wpływają na sposób percypowania świata, a co za tym idzie, także wykształcanie nowych etykiet, uprzedzeń i zbiorowych wyobrażeń.

Dla wielu, zwłaszcza niebiegłych w prawie, brak odpowiedzialności karnej (a zamiast tego, np. odpowiedzialność prawna, którą ponoszą nieletni) oznacza brak jakiejkolwiek odpowiedzialności, co dodatkowo potęguje budowaną w prasie sensacyjnej narrację o bezkarności. Spojrzenie takie jest jednak bardzo jednowymiarowe i nie oddaje złożoności systemu prawnego, przewidującego wobec nieletnich szeroki katalog środków o charakterze wychowawczym, poprawczym i resocjalizacyjnym.

3. Specyfika odpowiedzialności nieletnich w polskim systemie prawnym

W celu właściwego ocenienia społecznych reakcji i narracji, konieczne jest jednak zrozumienie specyfiki samej odpowiedzialności nieletnich w polskim systemie prawnym. Ze względu na wiek, rozwój psychiczny i emocjonalny, powinna podlegać szczególnej, ostrożnej ocenie. W prawie karnym art. 53 kodeksu karnego[14] wskazuje dyrektywy wymiaru kary wobec dorosłych sprawców. Sąd uwzględnia m.in. stopień winy, społeczną szkodliwość czynu, okoliczności obciążające i łagodzące, zachowanie przed i po dokonaniu czynu, właściwości i warunki osobiste sprawcy.

W przypadku nieletnich katalog czynników wymagających analizy jest jeszcze szerszy i obejmuje m.in. wiek, stan zdrowia, poziom rozwoju psychicznego i fizycznego, cechy charakteru, sytuację rodzinną, przyczyny i stopień demoralizacji, sposób, rodzaj i okoliczności popełnienia czynu. Zasady te zostały zaakcentowane w ustawie o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (art. 3), która już w samym tytule podkreśla dwa kluczowe cele: wsparcie i resocjalizację[15].

Można więc dostrzec, że odpowiedzialność nieletnich ma w polskim systemie prawnym charakter szczególny i odrębny od klasycznej odpowiedzialności karnej dorosłych. Jej podstawowym celem jest, nie odpłata za popełniony czyn, lecz oddziaływanie wychowawcze, zapobieganie dalszej demoralizacji oraz stworzenie warunków do reintegracji społecznej. Z tego powodu, dobierając środki stosowane wobec nieletnich, powinno się mieć na względzie również ich potencjalną skuteczność wychowawczą oraz wpływ na dalszy rozwój jednostki.

Nie da się jednak zaprzeczyć, że teoria i cele konkretnych działań często rozmijają się z ich praktycznym zastosowaniem i konsekwencjami[16]. W dyskursie na temat przestępczości nieletnich oraz oddziaływań systemowych dostrzec można wyraźne napięcie. Z jednej strony kreowany jest obraz aparatu deklarującego troskę o dobro nieletniego, jego wychowanie

[13] Słownik języka polskiego PWN. https://sjp.pwn.pl/slowniki/stereotyp.html (dostęp: 9.04.2026 r.).
[14] Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 383 z późn. zm.).
[15] Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (t.j. Dz. U. z 2026 r. poz. 163).
[16] R. Szczepanik, A. Jaros, M. Staniaszek, *Sąd nad..., op. cit.,* s. 85.

i powrót do społeczeństwa[17]. Z drugiej zaś, w polskim systemie prawnym odnaleźć można przepisy, w oparciu o które wobec osoby nieletniej orzeczona zostaje kara na zasadach zbliżonych do odpowiedzialności karnej dorosłych, a wraz z możliwością takiego sądzenia pojawia się również możliwość wymierzenia surowych i dolegliwych sankcji wobec 14- i 15-latków[18]. Rozwiązanie to budzi istotne wątpliwości, ponieważ w praktyce może prowadzić do naruszenia zasady proporcjonalności reakcji karnej oraz pomijania jej wychowawczego i resocjalizacyjnego charakteru[19].

Zacieranie granicy między wychowawczym a represyjnym charakterem odpowiedzialności i rozszerzanie możliwości sądzenia nieletnich na zasadach przewidzianych dla osób dorosłych może prowadzić do przesunięcia ciężaru systemu w kierunku modelu retrybutywnego. Takie rozwiązanie rodziłoby pytania o realizację celów właściwych dotychczasowemu modelowi postępowania w sprawach nieletnich, a także wątpliwości, czy nie prowadzi ono do traktowania tych sprawców przede wszystkich jako zagrożenia dla porządku społecznego, wymagającego izolacji.

4. Uwarunkowania zmian legislacyjnych w prawie karnym

Prowadzone rozważania nasuwają również pytanie o motywacje stojące za kształtowaniem prawa przez ustawodawcę. Postulat racjonalności prawodawcy pozwalałby sądzić, że podstawy jego decyzji i działania będą celowe, proporcjonalne i spójne[20]. W praktyce jednak niejednokrotnie można zaobserwować sytuacje, w których na pierwszy plan wysuwają się czynniki światopoglądowe, polityczne czy inne, związane z dążeniem do uzyskania poparcia społecznego poprzez zaspokojenie poczucia bezpieczeństwa i sprawiedliwości[21]. Zjawisko to określane jest mianem populizmu penalnego i polega na instrumentalnym wykorzystywaniu prawa karnego (i ogólnie systemu sprawiedliwości karnej) jako narzędzia odpowiedzi na społeczne lęki i emocje, oraz osiągnięcia celów innych niż rzeczywista walka z przestępczością[22].

Jednym z przykładów działań prawotwórczych, w których pod wątpliwość mogą zostać poddane faktyczne motywacje ustawodawcy, jest nowelizacja kodeksu karnego z dnia 7 lipca 2022 r., która weszła w życie dnia 1 października 2023 r., kiedy do art. 10 dodano §2a, wprowadzający możliwość pociągnięcia do odpowiedzialności karnej nieletniego, który dopuścił się czynu zabronionego z art. 148 §2 i §3 kk po ukończeniu 14 lat, ale przed

[17] *Ibidem*, s. 7; B. Trokowska-Stempnik, *Empatia w sądzie dla nieletnich. Rola sędziego w postępowaniu wobec nieletniego w kontekście koncepcji Rosenberga*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria. Badania. Praktyka" 2025, t. 24, nr 2, s. 89–123.

[18] V. Konarska-Wrzosek, *Zaostrzenie prawa…, op. cit.*; E. Mucha, *Reforma prawa dotyczącego nieletnich - ujęcie retrospektywne i współczesne*, „Probacja" 2024, nr 3, s. 115.; A. Grześkowiak, *Odpowiedzialność karna nieletniego na podstawie Kodeksu karnego*, Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2024, t. XIX, nr 21(1), s. 148.

[19] A. Grześkowiak, *Odpowiedzialność karna…, op. cit.*, s. 167.

[20] Racjonalność prawodawcy w Polsce nie jest sformułowana bezpośrednio jako oddzielna norma, ale wynika i może zostać wyinterpretowana z licznych przepisów konstytucyjnych, zasad ogólnych prawa czy regulacji poszczególnych jego gałęzi.

[21] A. Grześkowiak, *Odpowiedzialność karna…, op. cit.*, s. 159-160; V. Konarska-Wrzosek, *Zaostrzenie prawa…, op. cit.*

[22] V. Konarska-Wrzosek, *Zaostrzenie prawa…, op. cit.*, R. Szczepanik, A. Jaros, M. Staniaszek, *Sąd nad…, op. cit.,* s. 32.

ukończeniem 15[23]. Artykuł 10 §2 już wcześniej dopuszczał możliwość sądzenia nieletniego, który ukończył 15 lat, jak dorosłego w przypadku najcięższych przestępstw, w tym z art. 148 §2 i 3. Nowy §2a rozszerzył i doprecyzował tę możliwość.

Rozwiązanie to stanowi istotną zmianę filozofii leżącej u podstaw modelu odpowiedzialności prawnej nieletnich, ponieważ rozszerza możliwość stosowania wobec osób bardzo młodych instrumentów charakterystycznych dla prawa karnego. W praktyce oznacza to dopuszczenie możliwości wymierzenia bardzo dolegliwych sankcji wobec nawet 14-letniego sprawcy.

Regulacja ta może budzić kontrowersje, choćby z uwagi na wąską granicę między 14. a 15. rokiem życia. Granica ta ma charakter formalny i nie zawsze odpowiada rzeczywistemu poziomowi rozwoju psychicznego, emocjonalnego oraz społecznego sprawcy. W konsekwencji pojawia się ryzyko nadmiernego uproszczenia problemu odpowiedzialności i sprowadzenia go wyłącznie do kryterium wieku oraz rodzaju popełnionego czynu, również w odbiorze społecznym.

W 2021 roku doszło do szeroko komentowanego zabójstwa 13-letniej dziewczynki, którego dokonał 14-letni chłopiec dzień przed swoimi piętnastymi urodzinami. Okoliczności sprawy, zwłaszcza jej brutalny charakter oraz zachowanie sprawcy po dokonaniu czynu – w tym pomoc w poszukiwaniach dziewczyny - wywołały silną reakcję społeczną. Sprawa była szeroko relacjonowana w mediach, które podkreślały zarówno okrucieństwo czynu, jak i fakt, że sprawca ze względu na wiek nie może zostać pociągnięty do odpowiedzialności na zasadach przewidzianych dla dorosłych[24].

„Co istotne w tej sprawie, po opuszczeniu zakładu, do którego skierowano Kacpra, wykreśla się wpisy w rejestrze karnym, więc teoretycznie taka osoba zaczyna z „czystą kartą". Istnieją również procedury, które pozwalają skrócić pobyt w poprawczaku. Te wszystkie fakty sprawiły, że na wyrok wylała się ogromna fala krytyki w mediach społecznościowych. Ludzie uważali, że Kacper Ś. powinien zostać sądzony jak osoba dorosła"[25].

W świetle obecnie obowiązujących przepisów Kacper poniósłby odpowiedzialność karną. Prawo jednak nie działa wstecz i wobec 14-latka (w momencie wyrokowania już 15-latka) została orzeczona kara pobytu w zakładzie poprawczym do ukończenia 21 roku życia[26].

Mimo że opisana sprawa na długo pozostanie w pamięci zarówno osób bezpośrednio pokrzywdzonych, jak i pobocznych obserwatorów, przestępczość nieletnich na podobnym poziomie społecznej szkodliwości nie należy do najbardziej powszechnych.

Zgodnie z danymi statystycznymi Ministerstwa Sprawiedliwości liczba nieletnich skazanych na podstawie art. 148 §2 i 3 jest niewielka (na podstawie art. 148 §2 pkt 2 kk skazano w 2019 r. 1 osobę i 0 w 2020 r.)[27]. Odnosząc je do treści art. 10 §2a kk można więc wysnuć

[23] Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2022 r., poz. 2600 z późn. zm.).
[24] K. Konopka, *Zabójstwo ciężarnej Patrycji z Bytomia. 15-latek trafi do zakładu poprawczego*, 2021 r., https://www.pap.pl/aktualnosci/news,1029576,zabojstwo-ciezarnej-patrycji-z-bytomia-15-latatek-trafi-do-zakladu (dostęp: 9.04.2026 r.)
[25] B. Wojsa, *14-letni Kacper zabił ciężarną 13-latkę. Patrycja nosiła pod sercem jego dziecko. „Nienarodzony Kubuś"*, 2026 r., https://www.se.pl/slask/14-letni-kacper-zabil-ciezarna-13-latke-patrycja-nosila-pod-sercem-jego-dziecko-nienarodzony-kubus-aa-u3Lu-gGzU-UiAr.html (dostęp: 9.04.2026 r.)
[26] K. Konopka, *Zabójstwo ciężarnej…, op. cit.*
[27] Ministerstwo Sprawiedliwości, *Baza statystyczna- opracowanie…, op. cit.*

wniosek, że mamy do czynienia z regulacją dotyczącą sytuacji skrajnych, występujących incydentalnie. Chociaż pojedyncze przypadki brutalnych przestępstw wywołują silną reakcję społeczną i medialną, nie są reprezentatywne dla całej populacji nieletnich sprawców.

Tego rodzaju przypadki stają się impulsem do podejmowania działań legislacyjnych, chociaż - zgodnie z zasadą wyrażoną w pierwszej księdze Digestów Justyniańskich i znajdującą miejsce także w polskim systemie prawnym - prawa ustanawia się nie w odniesieniu do poszczególnych osób, lecz ogółu (*iura non in singulas personas, sed generaliter constituuntur*)[28].

Wpływ nagłaśnianych spraw na proces legislacyjny można zaobserwować także w innych przypadkach. Należy jednak nadmienić, że oddziaływanie to powinno być rozumiane i interpretowane w oparciu o specyficzne konteksty. Niejednokrotnie nie jest ono domniemane, nie wynika z podobieństwa brzmienia przepisu do okoliczności sprawy (jak w przypadku art. 10 §2a kk i sprawy zabójstwa 13-latki z 2021 r.), ale jawi się jako bezpośredni fundament i motywacja stojąca za zmianami legislacyjnymi. W zależności od zachowania ustawodawcy i sposobu uzasadniania podejmowanych decyzji, motywy tych działań stają się mniej lub bardziej czytelne.

Jaskrawym przykładem jest zmiana ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich, potocznie określanej jako „ustawa Kamilka". Sama nazwa aktu prawnego wskazuje na bezpośredni związek między konkretną tragedią a działaniami ustawodawcy. Ustawa ta była reakcją na sprawę 8-letniego Kamila z Częstochowy, nad którym przez lata znęcał się ojczym. Nie podjęto skutecznych działań bądź zachowywano bierną postawę wobec całej sytuacji, a chłopiec po miesiącu walki o życie w szpitalu zmarł[29]. Przypadek ten ilustruje, jak jednostkowe, nagłośnione wydarzenia oraz towarzyszące im emocje społeczne mogą wywierać istotny wpływ na proces legislacyjny.

5. Transformacja modelu odpowiedzialności nieletnich

Również tym kontekście zasadna jest refleksja nad motywacjami i celami działań ustawodawcy, a także ich odbiorem społecznym i oceną. Zaufanie do organów władzy publicznej jest oczywiście sprawą indywidualną i umotywowaną różnymi czynnikami - zarówno osobistymi, jak i sytuacyjnymi. Niemniej jednak wiele działań prawodawcy wydaje się zmierzać do utrzymania kontroli w rękach konkretnych ugrupowań, zapewnienia czy ochrony ich wpływów, a także strategicznego ukierunkowania uwagi opinii publicznej na wybrane zagadnienia.

Nie oznacza to jednak, że zmiany legislacyjne mają wyłącznie charakter reaktywny czy polityczny. Nowelizowanie ustaw - jako jeden z obszarów, w których wyeksponowane mogą być kompetencje ustawodawcy - poza wzbudzaniem emocji w opinii publicznej wywołuje również inne skutki. Zmiany w aktach prawnych mogą być bowiem rezultatem różnych form

[28] M. Zabłocka, *Rzymskie wzory dobrej legislacji*, „Palestra" 2024, nr 1.
[29]https://samorzad.pap.pl/kategoria/prawo/ustawa-kamilka-opublikowano-tekst-jednolity-dokument (dostęp: 9.04.2026 r.); *Chronić dzieci przed złem. Pedagożka i prawnik mówią, o co chodzi w tzw. ustawie* Kamilka, https://www.gdansk.pl/wiadomosci/Do-szkol-wchodzi-tzw-ustawa-Kamilka-Gdansk-o-co-chodzi-prawnik-i-pedagog-tlumacza,a,269859 (dostęp: 9.04.2026 r.).

aktywności uprawnionych organów. Mechanizmy te wpisują się w szerszy proces transformacji polskiego systemu prawnego, także w zakresie reagowania na przestępczość nieletnich.

Na przestrzeni lat zmianie ulegały zarówno podstawy aksjologiczne, jak i konkretne rozwiązania legislacyjne. Model opiekuńczy, wyrażony w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich z 1982 r.[30], opierał się na koncepcji „dziecka w niebezpieczeństwie" i akcentował przede wszystkim dobro nieletniego, silną rolę rodziny oraz oddziaływania wychowawcze[31]. Przez dziesięciolecia był to fundament polskiego systemu[32]. Z czasem pojawiły się tendencje bardziej represyjno-resocjalizacyjne, z większym naciskiem na dyscyplinę i ponowne przystosowanie jednostki do życia społecznego według określonych norm[33]. Współcześnie obserwuje się natomiast coraz silniejsze zaakcentowanie ochrony społeczeństwa i prewencji ogólnej, co znajduje odzwierciedlenie m.in. w takich regulacjach, jak art. 10 §2a kk[34]. Doszło więc do odejścia od klasycznego paradygmatu opiekuńczo-wychowawczego na rzecz modelu represyjno-resocjalizacyjnego, co objawia się poprzez zaostrzenie sankcji karnych z jednoczesnymi deklaracjami wsparcia dla rodziny[35]. Transformacja szczególnie widoczna jest w nowelizacjach z lat 2019-2022 i napędza ją w dużej mierze populizm penalny kojarzony z zaostrzaniem prawa w obliczu rosnących lęków społecznych i jego instrumentalnym wykorzystaniem[36]. Przykładem działań o charakterze populistycznym jest obniżenie granicy wieku pozwalającego na sądzenie nieletnich jak dorosłych (art. 10 §2a kk), które można postrzegać jako legislacyjną odpowiedź na społeczne poczucie zagrożenia, budzącą jednocześnie wątpliwości co do swojej skuteczności i proporcjonalności[37].

6. Społeczne uwarunkowania kształtowania systemu odpowiedzialności nieletnich

Bez względu na przyjęty model, sposobu formowania się systemu nie sposób oddzielić od czynników społecznych (reakcji, dominującej narracji, wartości itp.), które mogą przyjmować rolę katalizatorów zmian legislacyjnych. W dobie internetu i szybkiego przepływu informacji narracje dotyczące przestępczości nieletnich rozprzestrzeniają się wyjątkowo dynamicznie, często w formie uproszczonej i nacechowanej emocjonalnie.

Nierzadko przedstawiane dane i powielane informacje nie odzwierciedlają rzeczywistych tendencji, a wysnuwane wnioski opierają się na błędach poznawczych czy dowodach anegdotycznych. W rezultacie dochodzi do budowania obrazu rzeczywistości, który znacząco odbiega od stanu faktycznego i kształtuje zarówno na opinie społeczne, jak i decyzje prawodawcze.

Reakcje, szczególnie w przestrzeni internetowej, często przyjmują formę skrajnych i jednoznacznych ocen. Wizerunek nieletniego sprawcy oscyluje między obrazem bezbronnego

[30] Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 1982 r., nr 35, poz. 228).
[31] E. Mucha, *Reforma prawa…, op. cit.*, s. 122.
[32] E. Mucha, *Reforma prawa…, op. cit.*; M. Staniaszek, *Model wymiaru sprawiedliwości wobec nieletnich w Polsce* [w] Rozwój i wspieranie w perspektywie rehabilitacji i resocjalizacji, red. D. Müller, A. Sobczak, Łódź 2013.
[33] *Ibidem*, s. 237.
[34] *Ibidem*, s. 237.
[35] A. Grześkowiak, *Odpowiedzialność karna…, op. cit.*, s. 154.
[36] V. Konarska-Wrzosek, *Zaostrzenie prawa…, op. cit.*; E. Mucha, *Reforma prawa…, op. cit.*; A. Grześkowiak, *Odpowiedzialność karna…, op. cit.*
[37] E. Mucha, *Reforma prawa…, op. cit.*, A. Grześkowiak, *Odpowiedzialność karna…, op. cit.*

dziecka a zdemoralizowanej i niebezpiecznej jednostki[38]. Tego rodzaju uproszczenia utrudniają prowadzenie wyważonej debaty i mogą przyczyniać się do dalszej polaryzacji społecznej, a także nadania rangi kryminalnej zachowaniom charakterystycznym dla okresu dorastania (i buntu)[39] oraz stygmatyzacji nieletnich sprawców mogącej pogłębiać demoralizację i utrudniać ich reintegrację.

7. Dylematy aksjologiczne

W konsekwencji pojawiają się liczne dylematy i napięcia dotyczące kierunku rozwoju i kształtowania systemu odpowiedzialności nieletnich. Obserwowane tendencje oscylują między skrajnymi - dejurydyzacją a zaostrzeniem reakcji prawnej[40]. Z jednej strony system prawny akcentuje potrzebę wspierania rozwoju nieletniego, jego resocjalizacji oraz reintegracji społecznej. Z drugiej natomiast, w obliczu poważnych czynów zabronionych, pojawia się silna presja społeczna na zastosowanie surowszej reakcji państwa o charakterze represyjnym lub odstraszającym.

Z powyższym dylematem ściśle wiąże się kwestia relacji między dobrem nieletniego a potrzebą zapewnienia i utrzymania bezpieczeństwa publicznego[41]. W modelu opiekuńczym ochrona i wsparcie jednostki znajdowały się w centrum zainteresowania, natomiast współczesne tendencje coraz częściej akcentują konieczność ochrony członków społeczeństwa przed potencjalnie niebezpiecznym sprawcą. W praktyce może to prowadzić do przesunięcia akcentów z działań wychowawczych na środki o charakterze izolacyjnym, co rodzi wątpliwości co do długofalowej skuteczności takich rozwiązań[42]. Ponadto kontakt nieletniego z aparatem represji, zastosowanie środków izolacyjnych czy nawet samo piętno „sprawcy" może prowadzić do trwałej stygmatyzacji, a w efekcie do pogłębienia demoralizacji poprzez etykietowanie, wykluczenie społeczne i utrudniony powrót do środowiska rówieśniczego czy edukacyjnego[43].

Zaostrzenie odpowiedzialności prawnej nieletnich rodzi wątpliwości co do granic intensywności ingerencji państwa w kontekście reakcji na czyny zabronione osób znajdujących się w fazie intensywnego rozwoju psychicznego, fizycznego i społecznego. Im silniejsza represyjność reakcji karnej, tym większe ryzyko utraty indywidualnego i wychowawczego charakteru oddziaływań i postępowania wobec nieletniego, a co za tym idzie, większa szansa na stanie się narzędziem zaspokajania jedynie społecznego poczucia sprawiedliwości i potrzeby odwetu.

8. Kryteria wyboru środków reakcji i oceny ich skuteczności

[38] I. Klonowska, M. Walancik, *Nieletni - młodzi przestępcy czy zagubione dzieci? Sytuacja prawna w Polsce w świetle obowiązujących unormowań,* „Journal of Modern Science" 2024, nr 58(4), s. 56–72.
[39] M. Pawełczyk, *Etiologia kryminalna…, op. cit.*
[40] A. Grześkowiak, *Odpowiedzialność karna…, op. cit.*, s. 148
[41] K. Nowakowska, P. Kuśka, P. Oleksiński, G. Waleczek, *Procedury postępowania w sprawach nieletnich w świetle nowych przepisów prawnych. Materiały dydaktyczne nr 103 Szkoły Policji w Katowicach*, Katowice 2023; B. Trokowska-Stempnik, *op. cit.*; I. Klonowska, M. Walancik, *Nieletni - młodzi…, op. cit.*
[42] M. Staniaszek, *Model wymiaru…, op. cit.*, s. 238.
[43] R. Szczepanik, A. Jaros, M. Staniaszek, *Sąd nad…, op. cit.*, s. 39.

Dobór najwłaściwszych w danej sprawie środków reakcji to etap niezwykle istotny, przesądzający o dalszym przebiegu postępowania i jego efektach. Rozważania na ten temat nie powinny ograniczać się jedynie do wskazywania preferencji organów stosujących prawo w zakresie selekcji rozwiązań. Wybór mechanizmów charakterystycznych dla danego paradygmatu nie może opierać się wyłącznie na kryterium ich doraźnej efektywności. Konieczne jest również uwzględnienie ich potencjalnego, długofalowego wpływu na rozwój i funkcjonowanie nieletniego. W szczególności należy brać pod uwagę zarówno czynniki indywidualne (osobowościowe, rozwojowe), sytuacyjne oraz środowiskowe, często niezależne od jednostki. Istotna jest także specyfika samego systemu, który poprzez przyjmowane rozwiązania może nie tylko wspierać proces resocjalizacji, lecz także - w określonych warunkach - również przyczyniać się do pogłębiania trudności adaptacyjnych i społecznej stygmatyzacji nieletniego.

9. Normatywne i rozwojowe podstawy odpowiedzialności

Kolejnym istotnym problemem, który uwidacznia się w analizie możliwości pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności oraz wymiaru kary, jest kwestia granicy wieku tej odpowiedzialności oraz stopnia dojrzałości psychicznej nieletnich sprawców.

Wspomniany już art. 10 §2a kk stanowi przykład przepisu polskiego ustawodawstwa, którego treść odnosi się zarówno do wieku sprawcy, jak i do katalogu czynów objętych jego zakresem. Jego konstrukcja oraz sposób ujęcia problemu odpowiedzialności nieletnich mają w dużej mierze charakter dosyć kazuistyczny (co podkreślał również Sąd Najwyższy), zwłaszcza w zestawieniu z okolicznościami zabójstwa dokonanego przez 14-letniego Kacpra w 2021 r. oraz późniejszą nowelizacją kodeksu karnego[44].

Przyjęcie sztywnych progów wiekowych pełni funkcję systemową i porządkującą, nie zawsze jednak odpowiada indywidualnym uwarunkowaniom oraz rzeczywistemu poziomowi rozwoju jednostki. Pomimo wymogu uwzględnienia określonych przesłanek oraz dyrektyw wymiaru kary, mogą występować sytuacje, w których osoby znajdujące się na zbliżonym etapie rozwoju ponoszą istotnie odmienne konsekwencje prawne wyłącznie ze względu na wiek. Dodatkowo efekt ten może być wzmacniany przez wąski i specyficzny zakres przedziału wiekowego oraz katalogu czynów.

Na sytuację i sposób funkcjonowania nieletniego oddziałuje szereg czynników, z których każdy - w „sprzyjających" okolicznościach - może istotnie wpływać na jego zachowanie, sposoby regulowania napięcia, zdolność do nawiązywania i podtrzymywania relacji, a także ryzyko popełniania czynów zabronionych.

Zgodnie z art. 1 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, jej przepisy znajdują zastosowanie w trzech głównych obszarach. Obejmują postępowania dotyczące demoralizacji wobec osób, które ukończyły 10 lat, lecz nie osiągnęły pełnoletności. Regulując sprawy o czyny karalne w odniesieniu do osób, które dopuściły się ich po ukończeniu 13., a przed ukończeniem 17. roku życia. Dotyczą także wykonywania środków wychowawczych. leczniczych lub poprawczych wobec osób, wobec których je orzeczono, przy czym co do zasady mogą być one

[44] Opinia Sądu Najwyższego Rzeczypospolitej Polskiej do projektu ustawy o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, dostępna na oficjalnej stronie Rządowego Centrum Legislacji: https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12351306/katalog/12815618#12815618.

stosowane nie dłużej niż do ukończenia 21 lat, o ile ustawa nie stanowi inaczej. Ustawa definiuje pojęcie „nieletnich" jako osoby należące do wskazanych wyżej kategorii[45].

Okres obejmujący pierwsze dwie dekady życia, kiedy jednostka określana jest mianem „nieletniego", to czas intensywnych przemian rozwojowych, których przebieg pozostaje w dużej mierze nieprzewidywalny. Doświadczenia życiowe, internalizowane wzorce i wartości, w połączeniu z uwarunkowaniami genetycznymi i czynnikami sytuacyjnymi, w istotny sposób wpływają i determinują rozwój jednostki oraz kierunek jej dalszych wyborów i zachowań.

10. Społeczny obraz odpowiedzialności nieletnich

Nie bez znaczenia pozostaje również dylemat związany z postrzeganiem odpowiedzialności nieletnich w świadomości społecznej. Jak wskazano wcześniej, uproszczony obraz „bezkarności" młodych sprawców może prowadzić do postulatów dotyczących zaostrzenia przepisów, niezależnie od ich dotychczasowej skuteczności. Dylemat ten uwidacznia problem i skłania do rozważań nad tym, w jakim stopniu prawo powinno odpowiadać na społeczne poczucie sprawiedliwości, a w jakim opierać się przede wszystkim na wiedzy ekspertów oraz przewidywanych, długofalowych efektach stosowanych rozwiązań.

Rozważania te nie ograniczają się wyłącznie do odpowiedzialności nieletnich za czyny zabronione. Reakcje na wszelką aktywność ludzką szkodliwą społecznie w stopniu większym niż znikomy lub naruszającą przyjęte normy wywołują postulaty sprawiedliwości i kształtują granice akceptowanych zachowań w oparciu o obowiązujący system wartości.

Choć tego typu rozważania nie prowadzą zazwyczaj do jednoznacznych rozstrzygnięć, pozostają przedmiotem stałej debaty, zarówno w doktrynie prawa, jak i dyskursie publicznym[46]. Problematyka odpowiedzialności nieletnich jest niezwykle złożona, a zachowanie równowagi między różnymi, często sprzecznymi wartościami i celami systemu prawnego pozostaje wyzwaniem kluczowym.

11. Współczesne wyzwania systemu odpowiedzialności nieletnich

Te trudności i wątpliwości przekładają się bezpośrednio na codzienne funkcjonowanie organów wymiaru sprawiedliwości oraz praktykę stosowania prawa. Abstrakcyjne dylematy stają się w ten sposób realnym sprawdzianem dla systemu prawnego w obecnej formie. Współczesny model odpowiedzialności nieletnich w Polsce stoi więc wobec szeregu wyzwań, wynikających zarówno ze zmian społecznych, jak i dynamicznego rozwoju technologicznego oraz rosnących oczekiwań wobec systemu prawnego.

Do często podnoszonych problemów należy wzrost punitywności społecznej, przejawiający się w postulatach zaostrzenia reakcji wobec nieletnich sprawców[47]. Na jej rosnącą popularność w opinii publicznej wpływają m.in. przekaz medialny oraz nagłaśniane

[45] Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (t.j. Dz. U. z 2026 r. poz. 163).
[46] Dowodem na taki stan rzeczy jest chociażby bogaty katalog opracowań, artykułów i komentarzy dotyczących tematyki.
[47] J. Klimczak, *Punitywność polskiego społeczeństwa, cecha zmienna czy stała?*, prelekcja na XVIII Zjeździe Socjologicznym w Warszawie, 2022 r., zob.: https://zjazdpts.pl/referaty/punitywnosc-polskiego-spoleczenstwa-cecha-zmienna-czy-stala/ (dostęp: 9.04.2026 r.).

przypadki szczególnie brutalnych przestępstw, które - choć jednostkowe - kształtują ogólne poczucie bezpieczeństwa bądź jego braku. W efekcie ustawodawca nierzadko znajduje się pod presją podejmowania działań o charakterze represyjnym, co nie zawsze pozostaje w zgodzie z długofalowymi celami resocjalizacji i paradygmatami leżącymi u podstaw systemów reakcji na przestępczość nieletnich.

Wyzwaniem, nie tylko w przypadku czynów karalnych nieletnich, jest rozwój nowych form przestępczości, szczególnie w przestrzeni cyfrowej. Coraz częściej młodzi ludzie uczestniczą w cyberprzemocy, internetowym stalkingu czy rozpowszechnianiu treści szkodliwych, które nie zawsze mieszczą się w tradycyjnych kategoriach czynów zabronionych lub wymagają ich reinterpretacji. Powoduje to konieczność dostosowania instrumentów prawnych do zmieniającej się rzeczywistości oraz rodzi pytania o skuteczność dotychczasowych środków wychowawczych w nowych warunkach funkcjonowania nieletnich. W celu wykrywania i zwalczania cyberprzestępczości powoływane są wyspecjalizowane komórki, takie jak Centralne Biuro Zwalczania Cyberprzestępczości (CBZC), które wspiera także inne, działające na mniejszą skalę, struktury Policji[48].

Nowe zagrożenia, wraz z innymi wyzwaniami, uwidaczniają ograniczenia tradycyjnych mechanizmów i instytucji prawnych. Zmuszają one ustawodawcę i wymiar sprawiedliwości do ponownego zastanowienia się nad adekwatnością stosowanych środków reakcji. Dostosowywanie narzędzi nie jest jednak wystarczające - wymaga uwzględnienia licznych zmiennych oraz oceny efektywności poszczególnych instytucji i realizacji przez nie powierzonych zadań w obliczu dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości.

12. Zakończenie

Odpowiedzialność nieletnich w polskim systemie prawnym pozostaje zagadnieniem niezwykle złożonym i pełnym napięć. Wprowadzenie art. 10 § 2a kk, umożliwiającego sądzenie osób, które ukończyły 14 lat, a nie ukończyły 15 w chwili popełnienia czynu jak dorosłych w przypadku najcięższych przestępstw, stanowi przykład regulacji wrażliwej na społeczne poczucie zagrożenia. Nie sposób definitywnie ocenić, czy surowsza odpowiedzialność faktycznie zwiększa bezpieczeństwo społeczne i zmniejsza ryzyko recydywy. Może ona prowadzić jedynie do priorytetyzacji retrybutywnych funkcji kary kosztem jej funkcji wychowawczych. Regulacja niesie także ryzyko naruszenia zasady proporcjonalności, zastąpienia resocjalizacji represją i stygmatyzacji nieletnich sprawców.

Ponadto podporządkowywanie regulacji prawa karnego doraźnym emocjom społecznym oraz jednostkowym, medialnym tragediom jest szczególnie niebezpiecznym zjawiskiem. Chociaż brutalne czyny popełniane przez nieletnich słusznie wywołują społeczne oburzenie i wymagają adekwatnej reakcji ze strony aparatu państwowego, system prawny nie może być konstruowany w oparciu o nastroje społeczne, jako reakcja na strach, gniew czy potrzebę odwetu. Napędzanie procesu prawotwórczego moralną paniką w dłuższej perspektywie owocuje osłabieniem gwarancji ochronnych przysługujących nieletnim, przesunięciem granic odpowiedzialności karnej, a w długofalowej perspektywie także zjawiskiem inflacji prawa.

[48] M. Tomczak, *Zwalczanie cyberprzestępczości przez polską Policję*, „Kwartalnik Policyjny" 2024, nr 2.

Motywacje ustawodawcy powinny koncentrować się na zachowaniu równowagi między ochroną interesu publicznego a poszanowaniem praw nieletnich oraz zasadą dobra dziecka wynikającą z konstytucji. Stosowanie represyjnych środków wobec nieletnich powinno być ograniczone wyłącznie do sytuacji wyjątkowych, z jednoczesnym wzmocnieniem i szczególnym baczeniem na gwarancje procesowe chroniące ich prawa.

W istocie spór dotyczący odpowiedzialności nieletnich, jej charakteru oraz granic nie dotyczy wyłącznie wieku sprawców czy wysokości sankcji. Otwiera pole do szerszych dyskusji dotyczących charakteru, modelu reakcji karnej oraz filozofii prawa karnego w systemie krajowym. Odpowiedzialność nieletnich jest zawarta w szerszej definicji odpowiedzialności za czyny zabronione. Zmiany zachodzące w przepisach regulujących odpowiedzialność nieletnich są więc w pewnym stopniu odzwierciedleniem zmian i tendencji uwidaczniających się w innych dziedzinach prawa i instytucjach, które nimi operują. Od odpowiedzi na pytania dotyczące faktycznych celów, jakie realizować mają poszczególne posunięcia ustawodawcy oraz organów stosujących prawo, zależy nie tylko przyszłość nieletnich sprawców, ale również kierunek rozwoju całego systemu.

Niezmiennie wskazane jest rozwijanie i doskonalenie instrumentów wychowawczych oraz resocjalizacyjnych z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb nieletniego oraz jego środowiska. W procesie podejmowania decyzji o odpowiedzialności i doborze środków reakcji istotnie zwiększona powinna zostać rola opiniowania specjalistycznego (psychologicznego, pedagogicznego czy socjologicznego), co pozwoli na uwzględnienie rzeczywistego poziomu rozwoju jednostki. Konieczne jest także prowadzenie polityki karnej, która opiera się na rzetelnych danych empirycznych, a nie jednostkowych, jaskrawych przypadkach przestępczości, co pozwoli także na ograniczenie wpływu populizmu penalnego na system prawny.

Poważne czyny przestępne z rąk osób nieletnich (np. z art. 148 kk) stanowią bardzo mały odsetek wszystkich czynów zabronionych odnotowywanych w Polsce, co pozwala żywić nadzieję, że regulacja z art. 10 § 2a kk pozostanie jedynie skrajną demonstracją kompetencji prawotwórczych a nie stanie się stałym schematem postępowania w sprawach nieletnich.

Choć jest to zadanie niezwykle skomplikowane, skuteczna realizacja postulatów mogłaby wzmocnić równowagę między ochroną interesu publicznego a prawami i sytuacją nieletnich sprawców. Wsparcie rozwoju, reintegracji i resocjalizacji nieletnich, połączone z dbałością o bezpieczeństwo społeczne, stanowi warunek budowania państwa sprawiedliwego, odpornego na skrajne naciski społeczne i tworzącego realną możliwość powrotu sprawców do społeczeństwa jako w pełni funkcjonujących jednostek.

Bibliografia

Akty prawne:

Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. Nr 35, z 1982 r. poz. 228).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 383 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (t.j. Dz. U. z 2026 r. poz. 163).

Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 2600 z późn. zm.).

Literatura:

Chylińska K., Kękuś M., Dudek I., Szpitalak M., *Nieletni jako sprawca czynu zabronionego – determinanty niedostosowania społecznego*, „Kwartalnik Pedagogiczny" 2019, nr 4(254).

Cohen S., *Folk Devils and Moral Panics,* Routledge 2011.

Gerbner G.,Gross L., Morgan M., Signorielli N., *The „Mainstreaming" of America: Violence Profile No. 11*, „Journal of Communication" 1980, t. 30, nr 3.

Grześkowiak A., *Odpowiedzialność karna nieletniego na podstawie Kodeksu karnego*, „Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego" 2024, t. XIX, 21(1).

Jurczyk M., *Odpowiedzialność sądowa oraz tło motywacyjne nieakceptowanych społecznie zachowań młodzieży*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze" 2021, t. 605 nr 10.

Jurgielewicz-Delegacz E., *Ewolucja odpowiedzialności nieletnich na przestrzeni lat*, „Studia Prawnoustrojowe" 2019, nr 44.

Kahneman D., Slovic P., Tversky A., *Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases,* Cambridge 1982.

Klonowska I., Walancik M., *Nieletni - młodzi przestępcy czy zagubione dzieci? Sytuacja prawna w Polsce w świetle obowiązujących unormowań*, "Journal of Modern Science" 2024, t. 58(4).

Konarska-Wrzosek V., *Zaostrzenie prawa wobec sprawców nieletnich w dobie spadku przestępczości* [w:] *Pro dignitate legis et maiestate iustitiae*. *Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin profesora Witolda Kuleszy*, red. A. Liszewska, J. Kulesza, Łódź 2020.

Mucha E., *Reforma prawa dotyczącego nieletnich - ujęcie retrospektywne i współczesne*, „Probacja" 2024, nr 3.

Nowakowska K., Kuśka P., Oleksiński P., Waleczek G., *Procedury postępowania w sprawach nieletnich w świetle nowych przepisów prawnych*. *Materiały dydaktyczne nr 103 Szkoły Policji w Katowicach*, Katowice 2023.

Pawełczyk M., *Etiologia kryminalna przestępczości nieletnich. Przegląd teorii kryminologicznych* [w"] Prawo publiczne i prawo karne w XXI wieku: wybrane zagadnienia, red. Ł.B. Pilarz, Lublin 2019.

Pawluczuk-Bućko P., *Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich – kilka uwag o kierunku zmian legislacyjnych*, Studia Prawnoustrojowe 2022, t. 58.

Staniaszek M., *Model wymiaru sprawiedliwości wobec nieletnich w Polsce* [w] Rozwój i wspieranie w perspektywie rehabilitacji i resocjalizacji, red. D. Müller, A. Sobczak, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego 2013.

Szczepanik R., Jaros A., Staniaszek M., *Sąd nad demoralizacją nieletnich. Konteksty wychowawcze"*, Łódź 2018.

Tomczak M., *Zwalczanie cyberprzestępczości przez polską Policję*, „Kwartalnik Policyjny" 2024, nr 2.

Trokowska-Stempnik B., *Empatia w sądzie dla nieletnich. Rola sędziego w postępowaniu wobec nieletniego w kontekście koncepcji Rosenberga*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria. Badania. Praktyka" 2025, t. 24, nr 2.
Zabłocka M., *Rzymskie wzory dobrej legislacji*, „Palestra" 2024, nr 1.

Inne źródła:
https://www.gdansk.pl/wiadomosci/Do-szkol-wchodzi-tzw-ustawa-Kamilka-Gdansk-o-co-chodzi-prawnik-i-pedagog-tlumacza,a,269859 (dostęp: 9.04.2026 r.).
https://zjazdpts.pl/referaty/punitywnosc-polskiego-spoleczenstwa-cecha-zmienna-czy-stala/ (dostęp: 9.04.2026 r.).
https://www.pap.pl/aktualnosci/news,1029576,zabojstwo-ciezarnej-patrycji-z-bytomia-15-latatek-trafi-do-zakladu (dostęp: 9.04. 2026 r.)
https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,29.html (dostęp: 9.04.2026 r.).
https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12351306/katalog/12815618#12815618
https://sjp.pwn.pl/slowniki/stereotyp.html (dostęp: 9.04.2026 r.).
https://samorzad.pap.pl/kategoria/prawo/ustawa-kamilka-opublikowano-tekst-jednolity-dokument (dostęp: 9.04.2026 r.)
https://www.se.pl/slask/14-letni-kacper-zabil-ciezarna-13-latke-patrycja-nosila-pod-sercem-jego-dziecko-nienarodzony-kubus-aa-u3Lu-gGzU-UiAr.html (dostęp: 9.04.2026 r.)

ALEKSANDRA PANEK
Studentka prawa
Uniwersytet Rzeszowski
ORCID: 0009-0006-2875-6362
e-mail: aleksandrapanek419@gmail.com
DOI: 10.5281/zenodo.22960512

CYBERPRZESTĘPSTWA NA GRUNCIE PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO I KRAJOWEGO

Cybercrimes under international and domestic law

Abstrakt

Celem niniejszej pracy jest omówienie istoty cyberprzestępstw jako jednego z najpilniejszych wyzwań XXI wieku. Omówione zostały akty prawne, zarówno międzynarodowe, jak i krajowe, a w szczególności wybrane przepisy Kodeksu karnego. Co do tych ostatnich, najbardziej skupiam uwagę na tych, które dotyczą danych przetwarzanych za pomocą wszelkiego rodzaju systemów informatycznych. Jednak zwróciłam swoją uwagę na te przestępstwa, które nie są *stricte* cyberprzestępstwami, ale użycie odpowiednich narzędzi (np. Internetu), pozwala zaliczyć je na poczet cyberprzestępstw *sensu largo*.

Słowa klucze: cyberprzestępczość, cyberbezpieczeństwo, cyberprzestrzeń, przestępstwa komputerowe, ochrona danych, dane wrażliwe, systemy informatyczne, systemy informatyczno–komunikacyjne

Abstract

The aim of this paper is to discuss the nature of cybercrimes as one of the most significant challenges of the 21st century. The study examines relevant legal acts – international and domestic – with a particular Focus on selected issues of the Polish Penal Code (1997). Regarding the latter, the analysis centers primarily on regulations concerning data proccessed via various types of IT systems. Attention i salso given to offenses that, while not strictly cybercimes, may be clasified as cybercrimes *sensu largo* due to the use of specific tools (such as the Internet) in their commission.

Keywords: cybercrimes, cybersecurity, computer crimes, data security, sensitive personal information (SPI), information system, IT and communication systems

1. Wprowadzenie

Istotą artykułu jest przede wszystkim analiza pojęć związanych z cyberprzestępstwami oraz samych przepisów regulujących ten rodzaj przestępstw. Zwrócę również uwagi na pewne nieścisłości w ustawodawstwie krajowym, a także przedstawię przepisy prawa międzynarodowego związane z omawianą tematyką. Cyberprzestępstwa stanowią jedno z najważniejszych i największych wyzwań prawa karnego XXI wieku. Wystarczy spojrzeć na rozwój Internetu i sztucznej inteligencji, dzięki którym, przestępstwa te, stały się dużo bardziej powszechne. Coraz więcej danych, w tym danych wrażliwych, jest przetwarzanych i gromadzonych przez systemy informatyczne. Przykład mogą stanowić: ePUAP; systemy teleinformatyczne, dzięki którym wiele spraw sądowych jest załatwianych tą drogą; Portal Informacyjny, poprzez który można wnosić pisma do sądu, zarówno w sprawach karnych, jak i cywilnych; aplikacja mObywatel, która również jest narażona na ataki cyberprzestępców. To są tylko przykłady, nie mówiąc już o danych przetwarzanych przez wiele instytucji rządowych czy też pozarządowych. Poza tymi danymi, które są narażone na różnorakie zagrożenia, są również treści, które sami zamieszczamy w Internecie (w szczególności na portalach społecznościowych). Istnieje również tzw. Dark web (inaczej: Dark net), gdzie można znaleźć wiele nielegalnych rzeczy, jednak nie będzie to stanowiło przedmiotu niniejszego artykułu, gdyż jest to dość złożona kwestia.

Z punktu widzenia tematu niniejszej pracy, ważne są trzy podstawowe pojęcia: cyberprzestrzeń, cyberbezpieczeństwo oraz cyberprzestępstwa. Cyberprzestrzeń to pewna kategoria zbiorcza, charakteryzująca domenę funkcjonującą w oparciu o wcześniej jasno zdefiniowane elementy infrastruktury teleinformatycznej, w tym m.in. komputery, składające się z nich sieci oprogramowanie itp.[1]. Patrząc na definicję cyberbezpieczeństwa to odnosi się ona do pewnego poczucia bezpieczeństwa użytkowników sieci teleinformatycznych. A zatem odnosi się do ściśle określonego obszaru działań związanych z bezpieczeństwem informacji, bezpieczeństwem komunikacji (przekazu) oraz bezpieczeństwem samej sieci[2]. Zdefiniowanie samych cyberprzestępstw jest dość trudne i problematyczne. W żadnym akcie prawnym - zarówno na poziomie krajowym, jak i międzynarodowym – nie ma definicji legalnej tego rodzaju przestępstw. Również w samej nauce prawa karnego, czy też naukach pomocniczych, wypracowanie jednolitej definicji jest dość problematyczną kwestią. Samo pojęcie przestępczości komputerowej pojawiło się ok. 1940 roku. Natomiast jedną z pierwszych definicji sformułował D.B. Parker (1978), w której to stwierdzono, że przestępstwo komputerowe to „każdy nielegalny czyn, do którego popełnienia i ścigania niezbędna jest specjalistyczna wiedza o technice komputerowej”[3]. Jednak patrząc na dzisiejszy rozwój technologii, definicja ta wydaje się być nie do końca aktualna. Uzasadniam to tym, że dzisiaj specjalistyczna wiedza nie do końca jest jedynym potrzebnym składnikiem to popełniania tego rodzaju przestępstw. Późniejsze próby zdefiniowania tego zjawiska również były częściowo trafne, lecz i tak pojawiały się kwestie problematyczne. Na gruncie prawa polskiego i międzynarodowego, nie ma definicji legalnej cyberprzestępstwa. Jednak trafna wydaje się być

[1] M. M. Lakomy, *Cyberprzestrzeń jako nowy wymiar rywalizacji i współpracy państw*, Katowice 2015, s. 75.
[2] K. Chałubińska – Jentkiewicz, *Cyberbezpieczeństwo – zagadnienia definicyjne*, „Cybersecurity and Law” 2025, nr 1(13), s. 5.
[3] B. Hołyst, *Kryminalistyka,* Warszawa 2023, s. 944.

definicja pochodząca z komunikatu Komisji Europejskiej z 7 lutego 2013 r[4]. A zatem pojęcie cyberprzestępczości „odnosi się do szerokiego wachlarza różnych rodzajów działalności przestępczej, w przypadku której komputery i systemy informatyczne stanowią podstawowe narzędzie przestępcze lub są głównym celem działania przestępczego”[5]. A zatem można stwierdzić, że cyberprzestępstwa stanowią wszelkie naruszenia dobra chronionego prawem karnym, które zostały popełnione za pomocą komputerów i wszelkiego rodzaju sieci informatycznych.

2. Cyberprzestępstwa a prawo międzynarodowe

Jeśli chodzi o prawo międzynarodowe, pierwszym aktem prawny, który również obowiązuje Polskę, jest Konwencja budapesztańska o cyberprzestępczości[6], uchwalona przez Radę Europy. Nakłada ona na państwa – strony obowiązek tworzenia prawa wewnętrznego w taki sposób, aby uwzględniało one wymienione w nim przestępstwa i dotyczące ich kwestie. Konwencja wymienia następujące przestępstwa: nielegalny dostęp (art. 2), nielegalne przechwytywanie danych (art. 3), naruszenie integralności danych (art. 4), naruszenie integralności systemu (art. 5), niewłaściwe użycie urządzeń (art. 6), fałszerstwo komputerowe (art. 7), oszustwo komputerowe (art. 8), przestępstwa związane z pornografią dziecięcą (art. 9), przestępstwa związane z naruszeniem praw autorskich (art. 10), a także inne formy odpowiedzialności, tj. usiłowanie i pomocnictwo lub podżeganie (art. 11). Powyższe przepisy mają odzwierciedlenie w polskim prawie karnym, o czym będzie mowa dalej. Aczkolwiek warto zwrócić uwagę, że prawo krajowe powinno implementować treść Konwencji w całości, czego nie do końca dokonano, ponieważ Konwencja stosuje termin „system komputerowy”, natomiast w jej polskim tłumaczeniu figuruje termin „system informatyczny” (na co szczególną uwagę zwraca F. Radoniewicz[7]). Co do pozostałych elementów, polski ustawodawca w większym stopniu wziął pod uwagę treść Konwencji. Konwencja reguluje również prawo karne procesowe oraz odpowiedzialność za wymienione przestępstwa, jednak celem niniejszego artykułu jest przedstawienie kwestii materialnych. Istotny jest również protokół dodatkowy do Konwencji Rady Europy[8], który reguluje przestępstwa na tle rasistowskim i ksenofobicznym, popełnione za pomocą systemów komputerowych. A zatem, cyberprzestępstwa na gruncie prawa europejskiego obejmują nie tylko przestępstwa dotyczące systemów informatycznych, ale również popełnione z wykorzystaniem Internetu, inne przestępstwa np. mowę nienawiści, propagowanie treści rasistowskich czy też obrazę uczuć religijnych.

---

[4] Wspólny komunikat do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno – Społecznego i Komitetu Regionów; Strategia bezpieczeństwa cybernetycznego Unii Europejskiej: otwarta, bezpieczna i chroniona cyberprzestrzeń /*JOIN/2013/01 final*/; EUR – Lex 52013JC0001.

[5] K. Witek, *Przestępczość komputerowa – aspekty prawne,* „Edukacja – Technika – Informatyka” 2018, t. 24, nr 2, s. 41.

[6] Konwencja Rady Europy o cyberprzestępczości, sporządzona w Budapeszcie dnia 23 listopada 2001 r. (Dz. U. z 2015 r., poz. 728).

[7] F. Radoniewicz, *Cyberprzestępstwa przeciwko danym komputerowym i systemom informatycznym w Kodeksie karnym – propozycje zmian*, Warszawa 2024, s. 30.

[8] Additional Protocol to the Convention on Cybercrime, concerning the criminalisation of acts of a racist and xenophobic nature committed through computer systems; Strasbourg, 28.01.2003; European Treaty Series – No. 189.

Drugim aktem prawnym międzynarodowym jest, oczekująca na wejście w życie, Konwencja ONZ[9] dotycząca cyberprzestępstw. Mimo, że nie jest to akt, który jest obowiązujący, warto o nim wspomnieć ze względu na to, że ma zasięg globalny. Jej celem będzie wzmocnienie współpracy międzynarodowej w zakresie zwalczania określonych przestępstw popełnianych za pomocą systemów technologii informacyjno – komunikacyjnych oraz wymiany materiału dowodowego w formie elektronicznej w odniesieniu do poważnych przestępstw. Konwencja ta będzie uwzględniać te same przestępstwa co konwencja Rady Europy, np. nielegalny dostęp, naruszenie integralności systemu. Dodatkowo wylicza jeszcze następujące przestępstwa: nagabywanie lub uwodzenie dziecka przez Internet w celu popełnienia wobec niego przestępstwa seksualnego; rozpowszechnianie intymnych obrazów bez zgody osoby, której dotyczą; pranie dochodów z przestępstwa. Obie konwencje pozostawiają w gestii państw – sygnatariuszy kwestie dotyczące oskarżenia, ścigania, sankcji oraz przedawnienia.

3. Istotne pojęcia z punktu widzenia omawianych cyberprzestępstw

Przechodząc do polskiego prawa karnego, omówię najważniejsze cyberprzestępstwa, które zostały określone w Kodeksie karnym z 1997 r.[10], w rozdziale XXXIII „Przestępstwa przeciwko ochronie informacji". W k.k. nie ma legalnej definicji cyberprzestępstwa, jednakże w nauce prawa karnego, termin ten występuje właśnie do wybranych przestępstw. Zanim jednak przejdę do omówienia poszczególnych przestępstw, warto zwrócić uwagę na terminologię. W polskiej ustawie karnej, brak jest definicji legalnych, które w pewien sposób precyzowałyby terminologię związaną z cyberbezpieczeństwem i cyberprzestępstwami. Nastręcza to trudności interpretacyjnych poniżej omawianych przepisów, ponieważ za każdym razem trzeba odwoływać się do terminologii fachowej zamiast do definicji legalnych, które mogłyby zostać umiejscowione w art. 115 k.k.. W związku z tym, konieczne jest odwoływanie się do innych ustaw oraz do definicji słownikowych poszczególnych pojęć.

Sieć telekomunikacyjna, według ustawy z dnia 12 lipca 2024 r. Prawo komunikacji elektronicznej[11], to – zgodnie z art. 2 pkt 58 ustawy – „systemy transmisyjne, a także urządzenia telekomunikacyjne, oprócz urządzeń telekomunikacyjnych urządzeń końcowych, oraz inne zasoby, w tym nieaktywne elementy sieci, które umożliwiają przekazywanie sygnałów za pomocą przewodów, fal radiowych, optycznych lub innych środków wykorzystujących energię elektromagnetyczną, niezależnie od przekazywanej informacji". Z kolei systemy transmisyjne to zestaw wzajemnie powiązanych ze sobą połączeń związany z przesyłaniem na odległość określonych treści, np. dźwięków, obrazów, tekstów, czy w przypadku cyberprzestrzeni – programów bądź oprogramowani. Natomiast urządzenie telekomunikacyjne to urządzenie elektryczne lub elektroniczne przeznaczone do telekomunikacji (art. 2 pkt 74 ustawy Prawo

[9] United Nations Convention against Cybercrime; Strengthening International Cooperation for combating Certain Crimes Committed by Means of Informations Technology Systems and for the Sharing of Evidence in Electronic Form of Serious Crimes; konwencja ta nie weszła w życie; https://www.unodc.org/unodc/en/cybercrime/convention/text/convention-full-text.html (dostęp: 22.09.2026 r.).
[10] Dz. U. z 1997 r., nr 88, poz. 553 ze zm.
[11] Dz. U. z 2024 r., poz. 1221.

telekomunikacji elektronicznej). Jednak na potrzeby Kodeksu karnego, należałoby albo dokonać superfluum z ustawy Prawo telekomunikacji elektronicznej, ewentualnie stworzyć podobną definicję, która mogłaby brzmieć „Sieć telekomunikacyjna to system powiązanych ze sobą urządzeń transmisyjnych, takich jak urządzenia elektryczne lub elektroniczne, za pomocą których następuje przesyłanie danych". Taka definicja, która jest również niepełna i nieprecyzyjna, byłaby bardziej stosowna niż jej brak, ponieważ dla popełnienia cyberprzestępstwa nie ma znaczenia nazwa konkretnego urządzenia, ale jego rodzaj (gatunek), natomiast znaczenie ma sam fakt dokonania i przeciwko jakiemu dobru chronionemu prawem jest ono popełnione.

Kolejnym problematycznym pojęciem jest „system komputerowy". Polski ustawodawca stosuje pojęcie zamienne „system informatyczny", jednak jest to błędne, ponieważ te dwa pojęcia mają inne znaczenia. System informatyczny, według art. 1 ust. a Konwencji o cyberprzestępczości, „oznacza każde urządzenie lub grupę wzajemnie połączonych lub związanych ze sobą urządzeń, z których jedno lub więcej, zgodnie z programem, wykonuje automatyczne przetwarzanie danych". Natomiast system komputerowy, według art. 1(a) raportu wyjaśniającego do Konwencji o cyberprzestępczości to „urządzenie składające się ze sprzętu i oprogramowania, oprogramowane w celu automatycznego przetwarzania danych cyfrowych. Może ono obejmować elementy służące do wprowadzania i wyprowadzania danych oraz ich przechowywania. Może funkcjonować samodzielnie lub być połączone w sieć z innymi podobnymi urządzeniami"[12]. A zatem system informatyczny odnosi się do grupy powiązanych ze sobą urządzeń, natomiast system komputerowy do tylko jednego urządzenia. Słowo „automatycznie" oznacza tyle, co bez ingerencji człowieka.

Od systemu informatycznego należy rozróżnić system teleinformatyczny oraz sieć teleinformatyczną. System teleinformatyczny, według art. 3 pkt 3 ustawy z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne, to „zespół współpracujących ze sobą urządzeń informatycznych i oprogramowania zapewniających przetwarzanie, przechowywanie, a także wysyłanie i odbieranie danych przez sieci telekomunikacyjne za pomocą właściwego dla danego rodzaju sieci telekomunikacyjnego urządzenia końcowego w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 12 lipca 2024 r. – Prawo komunikacji elektronicznej". Natomiast obecnie w żadnej z obowiązujących ustaw nie ma definicji sieci teleinformatycznych. Jednak, jak wskazuje F. Radoniewicz, sieć ta „jest zespołem systemów teleinformatycznych, czyli systemów informatycznych, w których przetwarzane są dane, powiązane ze sobą sieciami telekomunikacyjnymi, służącymi przesyłaniu danych między tymi systemami". Przede wszystkim system teleinformatyczny opiera się na urządzeniach, które w określony sposób, współpracują ze sobą. Z kolei sieć teleinformatyczna jest zespołem systemów informatycznych, które z kolei są ze sobą powiązane za pomocą sieci telekomunikacyjnych. Te systemy i urządzenia współpracują ze sobą również za pomocą transmisji danych. Transmisja to „przesyłanie danych, sygnałów na odległość przy użyciu odpowiednich urządzeń"[13]. Pojęcie to jest istotne z tego względu, że popełnienie przestępstw komputerowych może wiązać się z przesłaniem treści czy też np. oprogramowania infekującego

[12] Explanatory Report to the Convention on Cybercrime, Budapest, 23.11.2001.
[13] Wielki Słownik Języka Polskiego PAN, hasło: *transmisja sygnałów*, https://wsjp.pl/haslo/podglad/36151/transmisja/3946505/sygnalow (dostęp: 14.09.2026 r.).

inne narzędzia. Transmisja wiąże się również z funkcjonowaniem podsłuchu czy też urządzeń wizualnych lub audiowizualnych, których użycie bez zgody osoby nagrywanej, jest nielegalne. W przestępstwach przeciwko ochronie informacji, na uwagę zasługuje pojęcie danych. Można wyróżnić ich trzy rodzaje: dane informatyczne, dane dotyczące ruchu oraz dane osobowe. Dane informatyczne i dotyczące ruchu są stricte powiązane z systemami komputerowymi bądź też informatycznymi. Ponownie odwołując się do Konwencji budapesztańskiej, a dokładniej do art. 1 ust. b, dane informatyczne „oznaczają dowolne przedstawienie faktów, informacji lub pojęć w formie właściwej do przetwarzania w systemie komputerowym, łącznie z odpowiednim programem powodującym wykonanie funkcji przez system informatyczny", z kolei dane dotyczące ruchu (art. 1 ust. d Konwencji budapesztańskiej) to „dowolne dane informatyczne odnoszące się do komunikowania się za pomocą systemu informatycznego, wygenerowane przez system informatyczny, który utworzył część w łańcuchu komunikacyjnym, wskazujące swoje pochodzenie, przeznaczenie, ścieżkę, czas, datę, rozmiar, czas trwania lub rodzaj danej usługi". Dane informatyczne są więc pewnym zapisem, o dowolnej treści, umiejscowione w systemie komputerowym (np. pliki, zdjęcia przechowywane na dysku), a dane dotyczące ruchu, w swoisty dla siebie sposób, opisują pewne właściwości (np. w przypadku przesłanego pliku za pośrednictwem mail'a, będzie to rozmiar pliku, czas przesłania, numery IP urządzenia, z którego wyszła wiadomość i dane odbiorcy itd.). Dane osobowe mogą być pewnym elementem ww. danych w przypadku, gdy takie dane zostaną przesłane. Ich definicję legalną można znaleźć w art. 4 pkt 1 Rozporządzenia 2016/679[14] i są to dane, które „oznaczają wszelkie informacje o zidentyfikowanej lub możliwej do zidentyfikowania osobie fizycznej („osobie, której dane dotyczą"); możliwa do zidentyfikowania osoba fizyczna to osoba, którą można bezpośrednio lub pośrednio zidentyfikować, w szczególności na podstawie identyfikatora takiego jak imię i nazwisko, numer identyfikacyjny, dane o lokalizacji, identyfikator internetowy lub jeden bądź kilka szczególnych czynników określających fizyczną, fizjologiczną, genetyczną, psychiczną, ekonomiczną, kulturową lub społeczną tożsamość osoby fizycznej". Dane osobowe są objęte prawnokarną ochroną w tym znaczeniu, że ich udostępnienie czy naruszenie w jakikolwiek sposób przez osobę nieuprawnioną, stanowi czyn zabroniony.

4. Cyberprzestępstwa na gruncie Kodeksu karnego

Jednym z nich jest bezprawne uzyskanie informacji, które zostało określone w art. 267 § 1 k.k., który mówi, że „ Kto bez uprawnienia uzyskuje dostęp do informacji dla niego nieprzeznaczonej, otwierając zamknięte pismo, podłączając się do sieci telekomunikacyjnej lub przełamując albo omijając elektroniczne, magnetyczne, informatyczne lub inne szczególne jej zabezpieczenie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2". W przepisie tym przewidziane są cztery równoważne sposoby uzyskania bez uprawnienia dostępu do informacji warunkujące odpowiedzialność karną: otwarcie zamkniętego pisma; podłączenie się do sieci telekomunikacyjnej; przełamanie albo ominięcie

[14] Rozporządzenie 2016/679 w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylania dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych).

elektronicznego, magnetycznego, informatycznego lub innego szczególnego jej zabezpieczenia[15]. Dla odpowiedzialności karnej, za omawiany czyn, bez znaczenia jest czy sam sprawca zapoznał się z daną informacją czy ją zrozumiał. Przede wszystkim informacja ta, jeśli nie jest skierowana do sprawcy czynu określonego w ww. przepisie, jest zdobyta w sposób nielegalny. Inny przypadek stanowiłaby sytuacja, gdyby dana osoba uczestniczyła w rozmowie i za zgodą innych uczestników, utrwaliłaby w jakikolwiek treści przekazywane podczas rozmów. Jeśli chodzi o dane, które są zawarte w danych informatycznych itp. uzyskanie takich informacji może nastąpić poprzez tzw. hacking. Polega on na usunięciu szczególnych konstrukcji, „osłon", które służą uniemożliwieniu dostępu do informacji zgromadzonych w systemie[16]. W przepisie tym jest mowa o szczególnych zabezpieczeniach, co jest równoznaczne ze specjalistycznymi i zaawansowanymi zabezpieczeniami, a więc nie wystarczy tylko np. złamanie hasła, lecz „przebicie się" przez złożone zabezpieczenia. Istotnym pojęciem jest „system informatyczny", które już wcześniej zostało szerzej omówione. A zatem jedno lub więcej urządzeń musi przetwarzać dane, których dotyczy popełnione przestępstwo. Jednak najważniejszą kwestią dotyczącą omawianego przestępstwa, jest ujawnienie informacji. Czasownik „ujawnić" to uczynić jawnym, wiadomym; wykryć, zdemaskować; ujawnianiem informacji jest każde zachowanie, w wyniku którego doszła ona do wiadomości osoby nieuprawnionej; ujawnienia nie można utożsamiać z rozpowszechnianiem, które oznacza czynienie informacji powszechnie wiadomą, udostępnianie jej szerszemu, bliżej nieokreślonemu kręgowi osób[17]. Czyli chodzi po prostu o podanie do wiadomości, danej informacji, osobie lub osobom nieuprawnionym. Ściganie za bezprawne ujawnienie informacji następuje na wniosek pokrzywdzonego (art. 267 § 4). Czyn zabroniony opisany w art. 267 § 2 k.k., objęty jest kontratypem działania w celu wykrycia błędów w systemach informatycznych, tzn. nie popełnia przestępstwa ten, kto działając w celu zabezpieczenia dóbr wymienionych w art. 267 k.k., wypełni znamiona czynu zabronionego, co wynika z art. 269c k.k.

Kolejnym z omawianych przestępstw jest utrudnianie zapoznania się z informacją (art. 268 k.k.)[18]. Sankcja za utrudnienie zapoznania się z informacją, na podstawie art. 268 § 2 wynosi 3 lata pozbawienia wolności, jeśli informacja ta jest dostępna na nośnikach informatycznych. Można to uzasadniać tym, że złamanie dostępu do tych informacji jest trudniejsze, a także obecnie jest więcej danych trzymanych na takich nośnikach, co wiąże się z większym prawdopodobieństwem utrudnienia dostępu do większej ilości takich informacji. Niszczenie i uszkadzanie nie odnosi się tylko i wyłącznie do samego nośnika, ale również do informacji w nim umieszczonych. Usunięcie polega na całkowitej likwidacji danych z nośnika. Istotna jest różnica pomiędzy „udaremnieniem", a „utrudnieniem" dostępu do informacji. Udaremnienie polega na całkowitym uniemożliwieniu dostępu do informacji osobie uprawnionej (tzn. sytuacja, w której uprawniona osoba zostaje całkowicie pozbawiona możliwości zapoznania się z określoną informacją[19]), natomiast utrudnienie wiąże się z

[15] A. Behan, *Komentarz do art. 267,* [w:] *Kodeks karny.* Komentarz, red. J. Kulesza, Warszawa 2025, teza 3.
[16] P. Kozłowska – Kalisz, *Komentarz do art. 267* [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2026, LEX/el., teza 6.
[17] *Ibidem*, teza 5.
[18] „Kto, nie będąc do tego uprawnionym, niszczy, uszkadza, usuwa lub zmienia zapis istotnej informacji albo w inny sposób udaremnia lub znacznie utrudnia osobie uprawnionej zapoznanie się z nią, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2" (art. 268 § 1 k.k.).
[19] A. Behan, *op. cit.*, teza 2.

wprowadzeniem przeszkód, dla osoby uprawnionej, do dostępu do informacji. Samo utrudnienie musi być znaczne i musi w istotny sposób utrudniać zapoznanie się z informacją przez osobę uprawnioną. Wykorzystanie uzyskanych informacji znaczy tyle, co uczynienie z nich pożytku dla siebie. Informatyczny nośnik danych, zgodnie z definicją legalną z art. 3 pkt 1 ustawy o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne, to materiał lub urządzenie służące do zapisywania, przechowywania i odczytywania danych w postaci cyfrowej[20]. Znamiona czynów zabronionych z §1 - §3 mogą zostać popełnione tylko i wyłącznie umyślnie. Ściganie tego przestępstwa również następuje na wniosek pokrzywdzonego, co wynika z art. 268 § 4 k.k.

Art. 268a k.k. dotyczy niszczenia danych informatycznych i jest to przestępstwo powszechne, tzn. każdy może je popełnić. W przepisie tym penalizowanych jest kilka rodzajów zachowania się sprawcy, „Kto, nie będąc do tego uprawnionym, niszczy, uszkadza, usuwa, zmienia lub utrudnia dostęp do danych informatycznych albo w istotnym stopniu zakłóca lub uniemożliwia automatyczne przetwarzanie, gromadzenie lub przekazywanie takich danych, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3" (art. 268a § 1 k..k.). Zniszczenie danych odnosi się tylko do treści, a nie do samego corpus mechanicum. A więc nie odnosi się to przestępstwo do zniszczenia nośnika, np. dysku, tylko danych, które były na nim przechowywane. Jeśli dane są zapisane w chmurze lub istnieje kopia danych to dochodzi do zniszczenia tylko i wyłącznie wyżej wspomnianego *corpus mechanicum*. Jednak w przypadku zniszczenia dysku lub płyty CD lub pendrive'a, gdy nie zapisano żadnej ich kopii – czy to w chmurze, czy też w innym miejscu – dochodzi do wypełnienia znamion przestępstwa z art. 268a § 1. Przestępstwa określone w nim mają charakter skutkowy oraz mogą zostać popełnione umyślnie. W § 2 jest kwalifikowana postać niszczenia danych informatycznych, która wiąże się z wyrządzeniem znacznej szkody majątkowej (tj. mienie przekraczające 200 000 złotych[21]). Nie ma tutaj znaczenia rodzaj przetwarzanych informacji, lecz tylko i wyłącznie sam fakt zakłócania dostępu czy też zniszczenie danych informatycznych lub ich gromadzenie. Również za przeszkadzanie w przekazywaniu danych informatycznych, sprawca będzie podlegał odpowiedzialności karnej na podstawie omawianego przepisu. Przekazanie polega na transmisji danych lub udostępnieniu nośnika danych innej, nieuprawnionej osobie.

Uszkodzenie danych informatycznych (art. 269 k.k.) obejmuje zniszczenie danych przechowywanych na nośniku, a nie samego *corpus mechanicum*. A zatem nie zostają wypełnione znamiona czynu zabronionego, jeśli np. dojdzie do fizycznego uszkodzenia dysku, a dane w nim zawarte pozostaną nienaruszone. Nie należy mylić uszkodzenia ze zniszczeniem, gdyż zniszczenie wiąże się z całkowitym unicestwieniem rzeczy[22]. Przedmiotem ochrony są zatem systemy ich integralność oraz informacje zawarte na danym nośniku, które mają szczególne znaczenie dla obronności kraju, bezpieczeństwa w komunikacji, funkcjonowania administracji rządowej, innego organu państwowego lub instytucji państwowej albo samorządu terytorialnego (art. 269 § 1 k.k.). Natomiast wymiana, opisana w art. 269 § 2 k.k., polega na zastąpieniu właściwego nośnika innym nośnikiem. Omawiane przestępstwo jest przestępstwem

[20] Dz. U. z 2025 r., poz. 1703.
[21] Art. 115 § 5 k.k.
[22] G. Łabuda, *Komentarz do art. 288 Kodeksu karnego* [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz,* red. J. Giezek, Warszawa 2021, teza 10.

skutkowym oraz może być popełnione z zamiarem bezpośrednim (*dolus directus*) i ewentualnym (*dolus eventualis*). Za to przestępstwo grozi sankcja pozbawienia wolności od 6 miesięcy do ośmiu lat. Z kolei art. 269a k.k. normuje kwestie dotyczące zakłóceń systemów komputerowych. Są to podobne przepisy z tym, że art. 269 k.k. dotyczy m.in. obronności i bezpieczeństwa państwa, natomiast w omawiany przepis jest bardziej ogólny, bo dotyczy wszelkich systemów komputerowych. Poza tym przestępstwo to może być popełnione tylko i wyłącznie poprzez działanie oraz umyślnie. Za zakłócenie systemów komputerowych grozi kara od 3 miesięcy do 5 lat pozbawienia wolności. Art. 269a k.k. jest objęty kontratypem, który polega na działaniu w celu wykrycia błędów w zabezpieczeniach systemów teleinformatycznych (art. 296c k.k.). Przykładowo gdyby ktoś próbował wykryć błędy i doszłoby do zniszczenia czy naruszenia danych, sprawca ten nie ponosi odpowiedzialności karnej.

Istotnym przestępstwem, z punktu widzenia niektórych wyżej wymienionych (tj. art. 267 § 3, art. 268a §1 albo §2 w zw. z §1, art. 269 §1 lub §2, art. 269a), jest wytwarzanie, pozyskiwanie, zbywanie lub udostępnianie narzędzi hakerskich (art. 269b k.k.). Jednak dotyczy to wybranych przestępstw (katalog zamknięty), a są to: sprowadzenie stanów powszechnie niebezpiecznych dla życia lub zdrowia poprzez zakłócanie, uniemożliwianie lub wpływanie w inny sposób na automatyczne przetwarzanie, gromadzenie lub przekazywanie danych informatycznych, (art. 165 § 1 pkt 4 k.k.); niszczenie danych informatycznych (art. 268a §1 albo §2 w zw. z §1 k.k.); uszkodzenie danych informatycznych (art. 269 §1 lub §2 k.k.); zakłócenie systemu komputerowego (art. 269a k.k.); fałszerstwo materialne (art. 270 §1 k.k.); fałszerstwo materialne faktur (art. 270a §1 k.k.). Art. 269b §1a k.k. przewiduje kontratyp, który nie zakłada kary dla sprawcy omawianego przestępstwa, jeśli działa w celu zabezpieczenia dóbr chronionych przez przepis z §1. Przestępstwo to może być popełnione zarówno przez działanie jak i zaniechanie, z wyjątkiem wytwarzania narzędzi hakerskich, ponieważ może być ono tylko i wyłącznie popełnione poprzez działanie. Przykładami takich programów są: malware, ransomware, malware FakeUpdates, Qbot. Przepis ten uwzględnia nie tylko urządzenia lub programy komputerowe, za pomocą których można popełnić ww. przestępstwa, ale również hasła komputerowe, kody dostępu oraz inne dane umożliwiający nieuprawniony dostęp. Ustawodawca posługuję się w tym przepisie liczbą mnogą, jednak warto zwrócić uwagę, że do popełnienia tego przestępstwa wystarczy jedno hasło czy też jedno oprogramowanie. Warunkiem jest to, aby były one przystosowane do popełnienia przestępstw wymienionych w omawianym przepisie. Przestępstwo to jest powszechne oraz można je popełnić tylko umyślnie. Przewidzianą sankcją jest kara pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat. Dodatkowo sąd orzeka przepadek określonych w nim przedmiotów, a może orzec ich przepadek, jeżeli nie stanowiły własności sprawcy (§2).

Poza powyżej omówionymi przestępstwami, w polskim Kodeksie karnym można znaleźć inne czyny zabronione, które należy zaliczyć do grupy cyberprzestępstw. Jednym z nich jest elektroniczna korupcja seksualna małoletniego (art. 200a § 1 k.k.). Polega ono na doprowadzenia do zgwałcenia małoletniego poniżej 15 roku życia lub seksualnego wykorzystania małoletniego, jak i również produkowaniu lub utrwalaniu treści pornograficznych, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej nawiązuje kontakt z małoletnim poniżej lat 15. Do wypełnienia znamion

czynu zabronionego, w omawianym przepisie, jest zmierzanie, za pomocą wprowadzenia go w błąd, wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania sytuacji albo przy użyciu groźby bezprawnej, do spotkania z nim. Wprowadzenie w błąd może polegać zarówno na działaniu (np. podanie nieprawdziwych informacji, posługiwanie się podrobionymi zdjęciami), jak i na zaniechaniu (np. przemilczenie istotnych informacji, z punktu widzenia omawianego przestępstwa). Czyn ten musi być popełniony za pomocą systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej, dlatego też bezpośrednie nawiązanie kontaktu z małoletnim nie wypełnia znamion czynu zabronionego z art. 200a k.k. (w przeciwnym razie jest to usiłowanie przestępstwa z art. 200 § 1 k.k.). Czyn opisany w art. 200a § 2 k.k. polega na bezpośrednim złożeniu propozycji małoletniemu, a nie tak jak we wcześniejszym paragrafie, poprzez wprowadzenie w błąd. Jest możliwe popełnienie obu przestępstw z art. 200a k.k., poprzez samo złożenie propozycji za pośrednictwem odpowiednich środków przekazu. Przestępstwa te mają charakter powszechny i formalny oraz mogą być popełnione z zamiarem bezpośrednim (*dolus directus*) oraz ewentualnym (*dolus eventualis*).

Kolejnym istotnym przestępstwem, z punktu widzenia cyberbezpieczeństwa oraz obyczajności, jest propagowanie publicznie zachowań o charakterze pedofilskim (art. 200b k.k.). Publiczne propagowanie ww. zachowań oznacza to, że treści te muszą być dostępne dla większej (nieokreślonej) lub nieograniczonej liczby osób, które mogłyby się zapoznać z przekazywanymi przez sprawcę treściami[23] Jeśli propagowanie następuje poprzez Internet, jako środek masowego przekazu, możemy mówić o cyberprzestępstwie. Również propagowanie pedofilii poprzez sieci takie jak np. Darknet, stanowią cyberprzestępstwo. Przestępstwo ma charakter powszechny (czyli może je popełnić każdy) oraz formalny. Może ono zostać popełnione jedynie z zamiarem bezpośrednim (*dolus directus*). Do kolejnego cyberprzestępstwa, związanego z obyczajnością, jest prezentowanie treści pornograficznych publicznie (art. 202 k.k.). Katalog zachowań, które wypełniają czyn zabroniony z art. 202 k.k., jest bardzo szeroki. Dotyczy on bowiem samego prezentowania treści pornograficznych publicznie osobom, które sobie tego nie życzą (§ 1), jak i również treści pornograficznych związanych z pedofilią oraz zoofilią (§3 – §4c). Prezentacja polega na udostępnieniu większemu gronu odbiorców (adresatami prezentowanych treści jest kilka osób – brak ustawowego wskazania ile konkretnie osób – które są bliżej nieokreślone, tzn. prezentowane treści nie są skierowane do konkretnych osób tylko do przypadkowej grupy odbiorców) wskazanych treści za pomocą Internetu, banerów, plakatów czy innych form. Istotne jest pojęcie „publicznie", które nie sprowadza się do samego miejsca publicznego, ale takiego, gdzie ww. treści trafią do nieograniczonej liczby osób. Natomiast przechowywanie nie jest równoznaczne z chwilowym przetrzymywaniem materiału pornograficznego, lecz sam fakt świadomego przetrzymywania tych treści czy też ich posiadania. Wszystkie te przestępstwa mają charakter powszechny i mogą być popełnione umyślnie.

Novum w prawie karnym stanowi patostreaming (art. 255b k.k.). Co ciekawe, patostreaming jest polskim „wynalazkiem", a na Zachodzie takie zjawisko jest niemal nieznane[24] Jest to rozpowszechnianie publicznie transmisji internetowych zawierających

[23] T. Lipiński, *Komentarz do art. 200b* [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2021, teza 8.
[24] D. Ołownia, *Patostreaming jako zjawisko patologiczne i dewiacyjne*, „iNFOTEZY" 2021, nr 2(11), s. 64.

patologiczne społecznie treści, np. libacje alkoholowe, przemoc fizyczną i słowną, molestowanie seksualne[25]. Twórcy tych treści otrzymują najczęściej profity, które są udzielane przez oglądających, ale nie muszą to być korzyści majątkowe (mogą to być również korzyści osobiste). W Kodeksie karnym wymienione są następujące treści: popełnienie czynu zabronionego zagrożonego karą pozbawienia wolności, jeżeli przedmiotem zamachu jest dobro osobiste; przemoc wobec zwierzęcia z naruszeniem przepisów ustawy; poniżające traktowanie innej osoby, nawet za jej zgodą. Znamiona tego czynu zabronionego, opisane w art. 255b § 1 k.k., wypełnia również publiczne rozpowszechnianie treści mogących wywołać przekonanie, że przedstawiają ww. zachowania (art. 255b § 2 k.k.). Powyższe przestępstwa są zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 3. Wyższa sankcja, tj. pozbawienie wolności od 3 miesięcy do 5 lat, jest przewidziana za treści, które przedstawiają małoletniego (art. 255b § 3 k.k.). Zamachem na dobro osobiste jest sytuacja, w której to dobro osobiste jest chronione przez Kodeks karny lub inną ustawę (z odwołaniem do niniejszego przepisu). W § 4 opisany jest kontratyp, zgodnie z którym nie stanowi przestępstwa działanie w ramach działalności artystycznej, edukacyjnej, informacyjnej, prasowej lub naukowej albo w celu ochrony interesu publicznego.

Przestępstwami, które mogą być popełnione za pomocą środków masowego przekazu, w tym Internetu (szczególnie za pomocą mediów społecznościowych), są zniesławienie (art. 212 k.k.) oraz zniewaga (art. 216 k.k.). Ważna jest różnica pomiędzy tymi przestępstwami. Zniesławienie (inaczej: pomówienie) to przestępstwo, sprowadzające się do zachowania, przez które sprawca przypisuje innemu podmiotowi negatywnie oceniane właściwości lub postępowanie, co może sprowadzić do poniżenia tego ostatniego[26]. Typ kwalifikowany tego przestępstwa, sprowadza się właśnie do popełnienia jego za pomocą środków masowego przekazu, w tym Internetu (art. 212 § 2 k.k.). Jeśli chodzi o zniewagę to nie ma definicji legalnej tego pojęcia, ani też nie zostało sprecyzowane jak należy interpretować to pojęcie. Jednak w doktrynie i orzecznictwie możemy znaleźć pogląd, że są to wszelkie zachowania sprawcy, które w sposób demonstracyjny wyrażają pogardę dla innej osoby, a w szczególności mają poniżyć jej godność osobistą i sprawić, by poczuła się dotknięta lub obrażona[27]. Dla ustawodawcy obojętne jest to, czy ten czyn został popełniony pod obecność tej osoby czy też nie, ale ważne jest to, aby dotarło to do tej osoby. W § 2 omawianego przepisu opisana została postać kwalifikowana czynu, tj. popełnienie go za pomocą środków masowego komunikowania. Oba przestępstwa mogą być popełnione tylko i wyłącznie poprzez działanie oraz są ścigane z oskarżenia prywatnego.

Poza powyżej wskazanymi przestępstwami, są również inne, które można popełnić za pomocą Internetu, a tym samym zaliczyć je jako cyberprzestępstwa. Są to: publiczne nawoływanie do popełnienia przestępstw z rozdziału XVI lub ich publiczne pochwalanie (art. 126a k.k.), np. nawoływanie lub pochwalanie ludobójstwa czy też dyskryminacji; znieważenie narodu lub państwa polskiego (art. 133 k.k.); znieważenie prezydenta RP (art. 135 § 2 k.k.); publiczne znieważenie znaku lub symbolu państwowego (art. 137 k.k.); propagowanie

[25] https://obserwatoriumjezykowe.uw.edu.pl/hasla/patostreaming/ (dostęp: 28.08.2026).
[26] J. Raglewski, *Komentarz do art. 212* [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz. Tom II. Część II.*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2017, teza 1.
[27] M. Marek, *Komentarz do art. 216* [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2026, LEX/el. teza 3.

nazizmu, komunizmu, faszyzmu lub innego ustroju totalitarnego (art. 256 k.k.); napaść z powodu ksenofobii, rasizmu lub nietolerancji religijnej (art. 257 k.k.). Są to wybrane przestępstwa z Kodeksu karnego, jednak istotne nie tylko z punktu widzenia samego faktu, że są one przestępstwami, jednak również z tego względu, że ich popełnienie może mieć miejsce w Internecie. Część społeczeństwa podnosi zarzut, że przepisy te stanowią ograniczenie wolności słowa, jednak patrząc na to, że Internet jest narzędziem powszechnie używanym, przepisy te mają sens, a ich obecność zapewnia również bezpieczeństwo w państwie (zarówno wewnętrzne jak i zewnętrzne).

5. Podsumowanie

Cyberprzestępstwa są coraz bardziej powszechne, a ich znaczenie i częstotliwość rośnie wraz z rozwojem nowych technologii. Kwestia ta nabiera szczególnego znaczenia w związku z wojną na Ukrainie, gdyż wszelkie próby destabilizacji bezpieczeństwa przez Rosję, mają i będą mieć miejsce również w cyberprzestrzeni. Tak jak już wspomniałam na wstępie, wiele naszych danych wrażliwych, jest przechowywane w różnych sieciach informatycznych, które są narażone bezpośrednio na wszelakie ataki, zarówno w sferze wewnętrznej (krajowej), jak i zewnętrznej (międzynarodowej). Również ze względu na wszelkie próby dezinformacji, cyberprzestrzeń powinna być jak najlepiej chroniona. Szczególną ochroną powinni zostać objęci małoletni, ze względu na ich prawidłowy rozwój psychiczny. W tym zakresie państwo powinno zwracać szczególną uwagę na to, jakie treści docierają do dzieci i młodzieży. Takie działanie powinno być podejmowane nie tylko poprzez wprowadzanie nowych przepisów, ale również poprzez zapewnienie rzetelnej edukacji w zakresie korzystania z Internetu, w tym ze sztucznej inteligencji. Istotna jest także współpraca ze służbami oraz instytucjami (krajowymi i międzynarodowymi), które za swój cel biorą ochronę cyberbezpieczeństwa.

Bibliografia

Akty prawne:

Additional Protocol to the Convention on Cybercrime, concerning the criminalisation of acts of a racist and xenophobic nature committed through computer systems; Strasbourg, 28.01.2003.

Konwencja Rady Europy o cyberprzestępczości, sporządzona w Budapeszcie dnia 23 listopada 2001 r. (Dz. U. z 2015 r., poz. 728).

United Nations Convention against Cybercrime; Strengthening International Cooperation for combating Certain Crimes Committed by Means of Informations Technology Systems and for the Sharing of Evidence in Electronic Form of Serious Crimes; konwencja ta nie weszła w życie; https://www.unodc.org/unodc/en/cybercrime/convention/text/convention-full-text.html, (dostęp: 22.09.2026 r.).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r., nr 88, poz. 553).

Ustawa z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (Dz. U. z 2005 r., nr 64, poz. 565).

Ustawa z dnia 5 lipca 2018 r. o krajowym systemie cyberbezpieczeństwa (Dz. U. z 2018 r., poz. 1560).

Ustawa z dnia 12 lipca 2024 r. Prawo komunikacji elektronicznej (Dz. U. z 2024 r., poz. 1221).

Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 7 listopada 2025 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (Dz. U. z 2025 r., poz. 1703).

Literatura:

Behan A., *Komentarz do art. 267,* [w:] *Kodeks karny.* Komentarz, red. J. Kulesza, Warszawa 2025.

Bielski M., *Koncepcja kontratypów jako okoliczności wyłączających karalność*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych" 2010, rok XIV, z. 2.

Chałubińska – Jentkiewicz K., *„Cyberbezpieczeństwo – zagadnienia definicyjne"*, „Cybersecurity and Law" 2025, nr 1(13).

Czerski Wojciech M., *Rola mediów w przeciwdziałaniu przestępczości komputerowej wśród osób (nie)kompetentnych cyfrowo*, „Dydaktyka Informatyki" 2024, nr 19.

Hołyst B., *Kryminalistyka,* Warszawa 2023.

Karpiuk M., *Computer fraud*, „Cybersecurity and Law" 2023, nr 2(10).

Kozłowska – Kalisz P., *Komentarz do art. 267* [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2026.

Lakomy M. M., *Cyberprzestrzeń jako nowy wymiar rywalizacji i współpracy państw*, Katowice 2015.

Lipiński T., *Komentarz do art. 200b,* [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2021.

Łabuda G., *Komentarz do art. 288 Kodeksu karnego.,* [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz,* red. J. Giezek, Warszawa 2021.

Marek M., *Komentarz do art. 216* [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2026, LEX/el. teza 3.

Ołownia D., *Patostreaming jako zjawisko patologiczne i dewiacyjne*, „iNFOTEZY" 2021, nr 2(11).

Radoniewicz F., *Cyberprzestępstwa przeciwko danym komputerowym i systemom informatycznym w Kodeksie karnym – propozycje zmian*, Warszawa 2024.

Radoniewicz F., *Odpowiedzialność karna za hacking i inne przestępstwa przeciwko danym komputerowym i systemom informatycznym*, Warszawa 2016.

Raglewski J., *Komentarz do art. 212* [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz. Tom II. Część II.*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2017, teza 1.
Rosiak Ł., *Patostreaming – istota projektowanego art. 255b kodeksu karnego*, „Prokuratura i Prawo" 2024, nr 3.
Skoczylas D., *The act on the national cybersecurity system and other legal regulations in the context of ensuring state cybersecurity. Selected issues*, „Roczniki Nauk Prawnych" 2020, t. XXX, nr 2.
Witek K., *Przestępczość komputerowa – aspekty prawne*, „Edukacja – Technika – Informatyka" 2018, t. 24, nr 2.

Pozostałe źródła:

https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/cybersecurity-service-union-institutions-bodies-offices-and-agencies-cert-eu_pl (dostęp: 01.09.2026 r.).
https://obserwatoriumjezykowe.uw.edu.pl/hasla/patostreaming/ (dostęp: 28.08.2026 r.).
Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on the European Agency for Cybersecurity (ENISA), the European cybersecurity certification framework, and ICT supply chain security and repealing Regulation (EU) 2019/881 (The Cybersecurity Act 2); Strasbourg, 20.01.2026, COM (2026) 11 final, 2026/0011 (COD).
https://wsjp.pl/haslo/podglad/36151/transmisja/3946505/sygnalow (dostęp: 14.09.2026 r.).
Wspólny komunikat do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno – Społecznego i Komitetu Regionów; *Strategia bezpieczeństwa cybernetycznego Unii Europejskiej: otwarta, bezpieczna i chroniona cyberprzestrzeń* /*JOIN/2013/01 final*/; EUR – Lex 52013JC0001.

KAMIL PERESZLUCHA
Magister
Akademia Humanitas w Sosnowcu
Stowarzyszenie Edukacji i Nauk Prawnych „Institutum Iuris”
ORCID: 0009-0000-2717-587X
e-mail: kamilpere@o2.pl
DOI: 10.5281/zenodo.22903788

CC BY

SPRAWOZDANIE Z OGÓLNOPOLSKIEJ KONFERENCJI NAUKOWEJ „WSPÓŁCZESNE PRAWO KARNE W OBLICZU WYZWAŃ XXI WIEKU: DOKTRYNA, LEGISLACJA, PRAKTYKA” (29 SIERPNIA 2026 R.)

29 sierpnia 2026 r. odbyła się w formule online Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Współczesne prawo karne w obliczu wyzwań XXI wieku: Doktryna, legislacja, praktyka”, zorganizowana przez Stowarzyszenie Edukacji i Nauk Prawnych „Institutum Iuris”. Wydarzenie poświęcone było aktualnym problemom prawa karnego materialnego, procesowego i wykonawczego, rozpatrywanym z perspektywy dogmatycznej, legislacyjnej i praktycznej, ze szczególnym uwzględnieniem wyzwań związanych z rozwojem sztucznej inteligencji, cyberprzestępczością oraz przestępczością gospodarczą. Patronat honorowy nad konferencją objęło Doktoranckie Forum Uniwersytetów Polskich, patronatu udzieliły Stowarzyszenie na Rzecz Poradnictwa Obywatelskiego „Dogma”, platforma „Prawo dla Ciebie” oraz portal dlaStudenta.pl, a patronat medialny sprawowały czasopismo naukowe „Przegląd Karnistyczny” oraz portal wKatowicach.eu. Program obrad objął sześć paneli tematycznych, w tym panel inauguracyjny, w ramach których w toku obrad trwających niespełna dziewięć godzin wygłoszono łącznie 36 referatów.

Obrady otworzył mgr Kamil Pereszlucha, Prezes Zarządu Stowarzyszenia Edukacji i Nauk Prawnych „Institutum Iuris”, który powitał zgromadzonych gości i prelegentów. Działalność Stowarzyszenia przybliżyli następnie Nikola Pereszlucha, Wiceprezes Zarządu oraz mgr Magdalena Czorny, Członek Zarządu ds. Organizacyjnych.

Panel inauguracyjny, zatytułowany „Współczesne wyzwania prawa karnego – doktryna, praktyka i kierunki rozwoju”, poświęcony był najważniejszym współczesnym wyzwaniom stojącym przed prawem karnym, obejmującym zarówno kierunki rozwoju dogmatycznego i legislacyjnego, jak i problemy związane z praktycznym funkcjonowaniem wymiaru sprawiedliwości. Panel moderował mgr Kamil Pereszlucha. Jako pierwsza głos zabrała prof. dr hab. Olga Sitarz (Uniwersytet Śląski w Katowicach), członkini Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego, która przedstawiła główne założenia prac Komisji oraz kierunki podejmowanych przez nią działań legislacyjnych. W dalszej kolejności adw. Paweł Matyja

wygłosił referat „Winny od pierwszego podejrzenia, czyli domniemanie niewinności w praktyce", poświęcony rozdźwiękowi między normatywnym modelem zasady *praesumptio innocentiae* a jej faktycznym funkcjonowaniem w praktyce wymiaru sprawiedliwości. Kolejne wystąpienie, r.pr. Adriana Szydlika (Kancelaria AS Legal & Tax, patron Konferencji „Prawo dla Ciebie"), dotyczyło dopuszczalności materiałów generowanych przez sztuczną inteligencję jako dowodu w postępowaniu karnym. Następnie prof. dr hab. Katarzyna Dudka (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie) omówiła model postępowania przygotowawczego oraz czynniki wpływające na jego kształt, a dr Andrzej Chmiel (UMCS) odniósł się do rzymskiego procesu karnego, wskazując, które z jego rozwiązań *mutatis mutandis* pozostają aktualne wobec wyzwań stojących przed współczesnym wymiarem sprawiedliwości. Z kolei adw. Marta Hermanowicz (Filipiak Babicz Legal & Tax) przedstawiła nowe typy przestępstw środowiskowych, omawiając *ratio legis* tej odpowiedzi ustawodawcy na współczesne zagrożenia. Panel zamknęło wystąpienie mgr Marceliny Witek (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie), poświęcone problematyce odpowiedzialności państwa za odmowę współpracy z Międzynarodowym Trybunałem Karnym w sytuacji, gdy Trybunał nie dysponuje własnymi środkami wykonawczymi. Panel zakończyła dyskusja.

Panel II, „Sztuczna inteligencja, deepfake i nowe technologie w prawie karnym", moderowała mgr Barbara Novak. Obrady poświęcone były prawnokarnym aspektom wykorzystania sztucznej inteligencji i nowych technologii. Panel otworzyło wystąpienie adw. Marka Maślanki, który omówił praktyczne wyzwania związane z wykorzystaniem materiału typu deepfake jako dowodu w postępowaniu karnym z perspektywy obrońcy i sądu. W dalszej części dr Jakub Kosowski (Akademia Sztuki Wojennej w Warszawie) przedstawił zagadnienie skutecznego zwalczania zjawiska deepfake w ujęciu dogmatycznym oraz na tle doświadczeń wybranych państw Unii Europejskiej, łącząc analizę *de lege lata* z postulatami *de lege ferenda* i uwzględniając trudności procesowe związane ze ściganiem przestępstw popełnianych za pośrednictwem Internetu. Patrycja Kałuża (Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach) zwróciła uwagę na rozdźwięk między tempem rozwoju technologii generatywnych a przystosowaniem do niego przepisów prawa karnego, wskazując na wyzwania związane z oszustwami wykorzystującymi podrobiony głos i wizerunek, kradzieżą tożsamości oraz trudnościami dowodowymi w ustalaniu sprawcy treści wygenerowanej przez algorytm. W konkluzji opowiedziała się za elastycznymi definicjami ustawowymi zamiast mnożenia przepisów dedykowanych poszczególnym technologiom. Kamil Trąbała (Uniwersytet Śląski w Katowicach) podjął problem sprawstwa przy wykorzystaniu systemów sztucznej inteligencji, stawiając tezę, że rzeczywistym wyzwaniem nie jest brak możliwości „ukarania algorytmu", lecz ryzyko nieadekwatnego przypisania odpowiedzialności człowiekowi za skutek działania systemu, nad którym nie sprawował on pełnej kontroli. Co więcej odwołał się przy tym do koncepcji luki odpowiedzialności Andreasa Matthiasa oraz modeli Gabriela Hallevy'ego. Tematykę sztucznej inteligencji i jej wpływu na odpowiedzialność karną rozwinęły mgr Paulina Waszkiewicz (Wyższa Szkoła Kształcenia Zawodowego) oraz mgr Martyna Sowa (Uniwersytet Szczeciński), które wspólnie wygłosiły referat poświęcony sztucznej inteligencji a namowie i pomocy do samobójstwa. Aleksandra Spyrka (UKSW) omówiła wybrane problemy odpowiedzialności karnej związane z wykorzystaniem AI jako narzędzia popełniania przestępstw, w tym kwestię ustalenia zamiaru sprawcy posługującego się takim narzędziem.

Wiktoria Nowocień (Uniwersytet Warszawski) przedstawiła referat „Od wrogiego przejęcia do przestępstwa korporacyjnego", w którym wyznaczyła granicę między agresywną, lecz legalną strategią transakcji fuzji i przejęć a zachowaniem uzasadniającym reakcję prawnokarną, ze szczególnym uwzględnieniem wykorzystania sztucznej inteligencji do generowania fałszywych komunikatów i deepfake'ów w procesie przejęcia spółki. Panel zamknęła Weronika Smile (Uniwersytet Vizja), która na przykładzie certyfikowanych medycznych algorytmów diagnostycznych omówiła prawnokarną kwalifikację winy lekarza za naruszenie zasad *lex artis*, w tym problem tzw. błędu automatyzacji, polegającego na bezkrytycznym akceptowaniu diagnoz stawianych przez sztuczną inteligencję. Panel zwieńczyła dyskusja.

Panelowi III, „Cyberprzestępczość, dowody cyfrowe i bezpieczeństwo w przestrzeni internetowej", przewodniczyła Nikola Pereszlucha. Obrady poświęcone były współczesnym zagrożeniom związanym z cyberprzestępczością, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki dowodów cyfrowych, anonimowości w internecie oraz wyzwań stojących przed organami ścigania w przestrzeni cyfrowej. Panel otworzyła Roksana Terpińska (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie) referatem o dowodzie z podsłuchu operacyjnego w kontekście cyfryzacji komunikacji, analizując dopuszczalność dowodów pozyskanych z naruszeniem prawa w świetle art. 168a k.p.k. oraz kontrowersje wokół tzw. owoców zatrutego drzewa i instytucji zgody następczej. Aleksandra Panek (Uniwersytet Rzeszowski) omówiła regulacje międzynarodowe dotyczące cyberprzestępczości, w tym konwencję budapesztańską z 2001 r. oraz podpisaną w ubiegłym roku konwencję ONZ przeciwko cyberprzestępczości, a także wybrane przepisy Kodeksu karnego odnoszące się do przestępstw popełnianych za pomocą środków masowego przekazu, w tym patostreamingu. Z kolei lic. Klaudia Puczkowska (UMCS) podjęła temat anonimowości w Internecie z perspektywy skuteczności ścigania cyberprzestępców, analizując znaczenie adresów IP i innych danych cyfrowych oraz wpływ technologii VPN i sieci Tor na możliwość identyfikacji sprawcy, i postawiła tezę o względnym, a nie absolutnym charakterze anonimowości sieciowej. Olesya Vasylyk (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie) poddała dogmatycznej ocenie spójność polskich regulacji dotyczących mowy nienawiści, wskazując na luki w penalizacji związane z brakiem wyraźnej ochrony ze względu na wiek, niepełnosprawność, płeć czy orientację seksualną, wykraczające poza zamknięty katalog znamion z art. 256 i 257 k.k. Panel zamknęła Agata Domańska (Uniwersytet w Białymstoku), która oceniła adekwatność art. 200a k.k. wobec współczesnych mechanizmów groomingu internetowego, w tym wykorzystywania przez sprawców fałszywych tożsamości i narzędzi opartych na sztucznej inteligencji. Obrady panelu zwieńczyła dyskusja.

Panelowi IV, „Przestępczość gospodarcza, korupcja i współpraca międzynarodowa", przewodniczył mgr Kamil Pereszlucha. Obrady koncertowały się na prawnokarnych aspektach przestępczości gospodarczej i korupcji, obejmując również problematykę odpowiedzialności karnej w postępowaniach restrukturyzacyjnych oraz znaczenie współpracy międzynarodowej w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej. Jako pierwszy głos adw. Paweł Dziekański w referacie „Obrona w sprawach gospodarczych" wyjaśnił, dlaczego skuteczne prowadzenie procesu karnego w tej kategorii spraw wymaga od obrońcy rozumienia realiów biznesowych. Karol Bogdański (Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie) wyznaczył granicę między czynnościami dokonanymi *in fraudem creditorum*, penalizowanymi na podstawie art. 300–302 k.k., a czynnościami dopuszczalnymi w ramach postępowania restrukturyzacyjnego,

formułując postulat wprowadzenia klauzuli wyłączającej odpowiedzialność karną za czynności dokonane pod nadzorem organu tego postępowania. Z kolei adw. Maria Bergmann omówiła problem kwalifikacji świadczeń w systemie refundacji leków i wyrobów medycznych jako wynagrodzenia albo korupcyjnej korzyści majątkowej. Panel zamknęło wystąpienie mgr Aleksego Chowańca (Collegium Witelona) na temat roli i skuteczności współpracy międzynarodowej w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej, w którym scharakteryzował kompetencje i mechanizmy działania Interpolu, Europolu, OLAF-u oraz Eurojustu. Panel zamknęła dyskusja uczestników.

Panelowi V, „Prawo karne wykonawcze, szczególne obszary odpowiedzialności i funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości", przewodniczyła mgr Magdalena Czorny. W ramach obrad poruszono zagadnienia związane z wykonywaniem kar i środków reakcji karnej, funkcjonowaniem wymiaru sprawiedliwości oraz szczególnymi obszarami odpowiedzialności karnej, ze szczególnym uwzględnieniem ochrony praw osób pozbawionych wolności i małoletnich. Jako pierwszy głos zabrał mgr Łukasz Sitkowski (UKSW), który otworzył panel referatem o realizacji prawa osób pozbawionych wolności do uczestnictwa w nabożeństwach religijnych, zestawiając regulację prawną z praktyką penitencjarną. Następnie mł. chor. Służby Więziennej, lic. Tomasz Drążkowski (Akademia Wymiaru Sprawiedliwości) ocenił skutki projektowanego rozszerzenia zakresu stosowania Systemu Dozoru Elektronicznego, omawiając projekt nowelizacji Kodeksu karnego wykonawczego (nr UD397), który przewiduje objęcie dozorem elektronicznym skazanych na karę do 3 lat pozbawienia wolności, którym do odbycia pozostało nie więcej niż 1,5 roku – w miejsce dotychczasowego limitu sześciu miesięcy; wskazał zarówno na potencjalne korzyści tej zmiany, takie jak odciążenie zakładów karnych, jak i na wyzwania organizacyjne związane z obsługą większej liczby osób nadzorowanych. W dalszej części panelu mgr Michał Pfanhauser (Uniwersytet Wrocławski) przeanalizował, czy obecny katalog kar i środków reakcji karnej pozwala w sposób odpowiedni ograniczać prawa i wolności związane z korzystaniem z sieci telekomunikacyjnych, formułując postulaty *de lege ferenda*. Z kolei lic. Magdalena Rudzka (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) omówiła wyzwania, jakie przed prawem karnym wojskowym stawiają zjawiska patologiczne w Siłach Zbrojnych RP, takie jak mobbing, tzw. fala czy korupcja, wskazując na hermetyczność środowiska wojskowego jako czynnik utrudniający działanie tradycyjnych mechanizmów kontroli społecznej oraz na rolę Żandarmerii Wojskowej w ściganiu tych czynów. Następnie mgr Bartłomiej Śmiałkowski (Uniwersytet Pomorski w Słupsku) zbadał granice autonomii postępowania dyscyplinarnego wobec postępowania karnego policjanta w świetle zasady *ne bis in idem*, dochodząc do wniosku, że autonomia ta, choć uzasadniona odmiennością funkcji obu reżimów, nie ma charakteru absolutnego i musi być wyznaczana przez prawo do obrony oraz domniemanie niewinności. Oliwia Przywoźna (UWM) skonfrontowała normatywny charakter tymczasowego aresztowania jako środka *ultima ratio* z praktyką jego automatyzacji i wielokrotnego przedłużania, odwołując się do orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w tym zakresie. Panel zamknęła dr Katarzyna Osiak-Krynicka (UMCS), która zastanowiła się, czy instytucja reprezentanta dziecka w procesie karnym rzeczywiście stanowi skuteczną gwarancję ochrony praw małoletniego pokrzywdzonego. Panel zamknęła dyskusja podsumowująca poruszone zagadnienia.

Panelowi VI, „Granice odpowiedzialności karnej i współczesna polityka kryminalna", przewodniczyła Nikola Pereszlucha. Przedmiotem obrad były granice ingerencji prawa karnego w życie społeczne, zasadność rozszerzenia zakresu kryminalizacji oraz wyzwania związane z kształtowaniem skutecznej i proporcjonalnej polityki kryminalnej. Aleksandra Przygodzka (Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie) omówiła granice kryminalizacji w świetle zasad *ultima ratio*, proporcjonalności oraz *nullum crimen sine lege*, stawiając tezę, że skuteczna polityka kryminalna nie może polegać wyłącznie na poszerzaniu zakresu odpowiedzialności karnej. Z kolei mgr Rozalia Piotrowska przeanalizowała ewolucję odpowiedzialności karnej za prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości na tle art. 178a k.k., stawiając pytanie, czy zaostrzanie sankcji rzeczywiście przekłada się na poprawę bezpieczeństwa w ruchu drogowym, czy też o skuteczności decydują raczej wykrywalność czynów i intensywność kontroli drogowych. W dalszej części panelu r.pr. Jakub Kulczyński odniósł się do procedowanego poselskiego projektu ustawy (druk nr 2212) przewidującego kryminalizację alienacji rodzicielskiej, przedstawiając argumenty za i przeciw takiemu rozwiązaniu w świetle zasady subsydiarności prawa karnego. Z kolei mgr Karolina Piech (Uniwersytet Wrocławski) omówiła praktyczne problemy ochrony zwierząt w prawie karnym, w tym trudności dowodowe w sprawach dotyczących znęcania się nad zwierzętami oraz znaczenie opinii biegłych lekarzy weterynarii. Panel zamknęło wystąpienie mgr Mateusza Kazanowskiego (UKSW) poświęcone skutkom wadliwej legislacji na przykładzie art. 223a i 223b Kodeksu karnego. Panel zakończyła dyskusja.

Obrady zamknął mgr Kamil Pereszlucha, Prezes Zarządu Stowarzyszenia Edukacji i Nauk Prawnych „Institutum Iuris", który podsumował przebieg konferencji oraz podziękował prelegentom, moderatorom, patronom i uczestnikom za udział w wydarzeniu i przygotowanie merytorycznych wystąpień.

Konferencja pokazała, że dynamiczne przemiany technologiczne, społeczne i gospodarcze stawiają przed prawem karnym nowe wyzwania, wymagające zarówno krytycznej oceny obowiązujących regulacji, jak i formułowania postulatów *de lege ferenda*. Objęła ona szerokie spektrum zagadnień – od klasycznych instytucji procesu i prawa karnego wykonawczego po problemy dopiero kształtujące doktrynę, takie jak odpowiedzialność karna związana z wykorzystaniem sztucznej inteligencji i technologii deepfake, którym poświęcono znaczną część obrad. Zestawienie perspektywy naukowej, reprezentowanej przez przedstawicieli ośrodków akademickich z różnych części Polski, z doświadczeniem praktyków – adwokatów, radców prawnych oraz przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości i Służby Więziennej – pozwoliło na wieloaspektową dyskusję nad kierunkami rozwoju współczesnego prawa karnego.